

Senses

Today it's an idea. Tomorrow it's reality.

DUURZAAM ZEIST

HET

Emmanuelle van Tuijn

2020

“Het besef dat je toch iets kunt doen is hoopgevend”

Inhoud

Dankwoord.....	4
Korte samenvatting.....	4
1 <u>Introductie</u>	6
2 <u>PAO Ontwerp</u>	6
<u>2.1 Probleemdefinitie:</u>	6
<u>2.2 Doel:</u>	6
<u>2.3 Hoofdvraag:</u>	6
<u>2.4 Subvragen van het onderzoek:</u>	7
<u>2.5 Benaderde stakeholders:</u>	7
3 <u>Methodologie</u>	7
4 <u>Bevindingen</u>	9
4.1 <u>Uitgangssituatie</u>	11
4.1.1.1 <u>Gebrek aan samenwerking, te veel gericht op eigen (belang).</u>	12
4.1.1.2. <u>Te weinig waardering en respect, te weinig aandacht voor effect van handelen in groter verband. Weinig respect voor gevolgen voor medemensen in andere delen van de wereld, en niet menselijk levensvormen.</u>	13
4.1.1.3. <u>Reflectie. Ongezond met onszelf omgaan weerspiegelt zich in de wereld.</u>	14
4.1.1.4. <u>Ontkenning en er niet over praten.</u>	15
4.1.1.5. <u>Er zijn veel zorgen over het effect van ons (consumptie)gedrag op duurzaamheid.</u>	16
4.2. <u>Gewenste situatie</u>	18
4.2.1. <u>Meer betrokkenheid op elkaar, inclusiever.</u>	19
4.2.2. <u>Respect en waardering, communicatie op een manier die polarisatie voorkomt, inclusief is, uitgaat van waardes en oog heeft voor oorzaken. Gemeenschapskosten doorberekenen. Oog voor de ander hebben.</u>	20
4.2.3. <u>Reflectie, meer ontspanning en stilte, gelukkigere mensen. schoonheid, cultuur, meer positieve beleving bij duurzaam gedrag.</u>	20
4.2.4. <u>Dat er respectvolle en meer dialogen plaats vinden, met meer persoonlijke uitwisseling en erkenning.</u>	22
4.2.5. <u>Meer mensen die sober leven, gaan consuminderen en vegetariër worden. Hulp bij het volhouden van nieuwe gewoontes.</u>	23
4.3. <u>Bijdragende en belemmerende factoren</u>	24
4.3.1 <u>Welke goede resultaten zijn er al bereikt en welke factoren hebben daaraan bijgedragen?</u>	24
4.3.2 <u>Wat is er volgens belanghebbenden nodig om een project op te zetten of eraan mee te doen, wat wordt ervaren als hobbel of belemmering om mee te doen en hoe kan die verkleind worden?</u>	27
4.3.3. <u>Tabellen met factoren die een effectieve klimaataanpak bemoeilijken en factoren die een effectieve klimaataanpak bevorderen</u>	29
4.3.4 <u>Suggesties</u>	39

4.3.4.1 Wat is er nodig zodat mensen mee doen?	39
4.3.4.2. Wat motiveert mensen die zich al inzetten?	39
4.3.4.3. Waardering ervaren bij het doen van duurzame activiteiten.	40
4.3.4.4 Wat respondenten inspireert	40
4.4. Geopperde oplossingsrichtingen	41
4.4.1 Oplossingsrichtingen om tot meer samenwerking en verbinding te komen	41
4.4.2 Oplossingsrichtingen om tot meer respect en waardering te komen	41
4.4.3 Oplossingsrichtingen om tot meer zelfreflectie te komen	42
4.4.4 Oplossingsrichtingen om tot meer erkenning te komen.	43
4.4.5 Oplossingsrichtingen rondom consuminderen	43
4.5. Bevindingen focusgroep duurzame denk en leefstijl	44
5 Discussie	47
6 Effecten	49
7 Aanbevelingen en mijn reflectie	50
Bijlages	51
1 Verslagen van focusgroepen	51
2 Theoretische verkenning tijdens het onderzoek en de focusgroepen op basis van aanbevelingen door respondenten. Een samenvatting per deskundige	74
2.1.Over gedragskunde en communicatie	74
2.2 Sociaal psychologie.	75
3. George Marshall, specialist in communicatie over klimaatverandering.	77
4. Sander Hermesen en Reint Jan Renes: Draaiboek van gedragsverandering, de psychologie van beïnvloeding begrijpen en gebruiken	80
5. Kuijper S. Sceptische houding en machteloosheid in relatie tot het milieubewustzijn. Een onderzoek naar de reflecties op duurzame consumptie van individuen die bij discount supermarkten boodschappen doen	81
6. Egmond van N.D., Vries de H.J.M. juni 2011. Utrecht Centre for Earth and Sustainability (UCAD), Utrecht University. Duurzaamheid: de zoektocht naar een integrale wereldview.	81
7. Wahlen Stefan, Heiskanen Eva, Aalto Kristiina, november 2011. Onderzoek naar aanbesteding duurzame catering door overheid op scholen in Finland. Vegetarische dag. Door nudging = onopvallende beïnvloeding.	82
8. Kari Norgaard, Universitair hoofddocent sociologie, samenvatting van lezing naar aanleiding van onderzoek naar ontkenning klimaatverandering in Noorwegen.	82
9. Health belief system	84
10. Afkickprotocol voor verslaafden	85
11. Boeken	85
12. Linkjes van respondenten gekregen	86
13. Theoretische verkenning Tertoolen, Kreveld, Macy, Halifax, Lertzman, Aarts, Meerendonk, Oosterom, Beunder	87

Dankwoord

Aan jullie die ik heb mogen interviewen, dank voor het vertrouwen dat jullie mij gegeven hebben en de openhartigheid tijdens de interviews en bijeenkomsten. Dank ook voor de gastvrijheid van degenen die een ruimte beschikbaar hebben gesteld zodat we samen konden komen. Door jullie is dit onderzoek mogelijk geweest. Jullie belangeloze inzet voor de mensen en natuur, jullie inspiratie en worstelingen, hebben mijn hart warm gemaakt.

Korte samenvatting

Het participatief actieonderzoek naar Duurzaamheid in Zeist is gestart in februari 2019. In Zeist doen te weinig mensen mee om voldoende vooruitgang te kunnen boeken om de duurzaamheidsdoelen te kunnen behalen. Dit participatief actieonderzoek is gestart om te ontdekken hoe Zeistenaren kunnen bijdragen aan het verbeteren van milieu, gezonde leefomgeving en natuur op een manier die bij hen past.

Er zijn een 50 tal mensen geïnterviewd. Duidelijk werd dat de oorzaak van de duurzaamheidsproblematiek in Zeist volgens veel respondenten te vinden is in onze leef- en denkstijl, zich uitend in overmatig consumeren en koopverslaving enerzijds en gebrek aan samenwerking, verbinding en separatie anderzijds.

Er zijn vijf thema's die extra veel benoemd worden en die zijn nader uitgewerkt. Deze thema's spelen volgens respondenten een rol in het probleem van het te kleine aantal mensen dat duurzaam actief is. Deze thema's verwijzen naar leef- en denkstijl. Hieruit blijkt dat respondenten de duurzaamheidsproblematiek primair zien als een sociaal psychologisch gedragsprobleem, waarmee ze zich in het gezelschap van diverse sociologen, psychologen en klimaatwetenschappers bevinden. Over ieder thema zijn diverse opmerkingen gemaakt die ook betrekking hebben op de Zeister situatie en in het rapport nader aan bod komen. De vijf thema's lopen als een rode draad door het hele verslag. Per thema geef ik kort aan hoe respondenten de huidige situatie ervaren en wat ze wensen.

1. Samenwerking

Hoe respondenten de huidige situatie ervaren: Mensen zijn teveel gericht op eigen(belang) en er is een gebrek aan samenwerking.

Wat respondenten willen: Meer betrokkenheid op elkaar, wederzijds versterkende samenwerkingen. Grotere gehelen en verbanden zien en erkenning van impact van gedrag en daarnaar handelen, waardoor meer inclusiviteit. Bijdragend willen zijn.

2. Respect

Hoe respondenten de huidige situatie ervaren: Er is te weinig respect voor medemensen, vooral voor mensen in andere delen van de wereld, er is ook te weinig respect en waardering voor niet menselijke levensvormen (planten, dieren) en te weinig aandacht voor de gevolgen die ons gedrag voor hen heeft.

Wat respondenten willen: Waardering voor andere levensvormen, de aarde, de leefomgeving en mensen. Respectvol en waarde-gestuurd handelen en spreken.

3. Reflectie

Hoe respondenten de huidige situatie ervaren: Er wordt te weinig tijd besteed aan zelfinzicht en reflectie. Hetgeen leidt tot incongruent gedrag. We gaan ongezonder met onszelf om en dat weerspiegelt zich in de wereld.

Wat respondenten willen: Ruimte voor (zelf)reflectie, meer ontspanning en stilte. Gelukkige, meer met zichzelf nabije mensen. Schoonheid, cultuur en positieve beleving bij duurzaam gedrag en keuzes.

4. Er (niet) over praten

Hoe respondenten de huidige situatie ervaren: Er is veel ontkenning en vermijding. We praten nauwelijks met elkaar over ons (niet) duurzame gedrag en de oorzaken van de duurzaamheids crisis.

Wat respondenten willen: Gaan voeren van respectvolle dialogen, met persoonlijke uitwisseling. Erkennende communicatie op een manier die polarisatie voorkomt en inclusief is, uitgaat van waarden en oog heeft voor oorzaken.

5. Effect (consumptie) gedrag

Hoe respondenten de huidige situatie ervaren: Geen zicht op het effect van ons (consumptie)gedrag op duurzaamheid.

Wat respondenten willen: Zicht op en erkennen van het effect van eigen handelen in toekomst en in andere delen van de wereld, een ruim en inclusief perspectief als basis van keuzes. Eerlijke economie. Tevredenheid gekoppeld aan een sober leven, consuminderen en vegetarisch of veganistisch eten. Hulp bij het loslaten van gewoontes en het volhouden van nieuwe gewoontes.

In de focusgroep duurzame leef en denkstijl is dit verder opgepakt en is er gezamenlijk doorgedacht. Als oplossingsrichting is gekozen voor permacultuur. Het permacultuur gedachtegoed heeft principes die heel mooi aansluiten bij de vijf thema's die volgens respondenten nodig zijn om tot een duurzame leef- en denkstijl te komen. Door permacultuur kan er een combinatie gemaakt worden van doen, ervaren en uitwisselen. De focusgroep is omgedoopt tot HET. De groep zelf kenmerkte zich door open dialoog en persoonlijke uitwisseling, diversiteit en openheid. Een aantal groepsleden hebben een bijeenkomst van Riforest en een meetup avond van tegenlicht bijgewoond. De groep heeft een introductiecursus permacultuur georganiseerd en een groep uit Houten uitgenodigd om samen met hen deze cursus te volgen. Activiteiten die nog mogelijk zijn:

- o Permacultuur gedachtelijk verspreiden. Samen verkennen hoe de denkwijze van permacultuur, ook toegepast kan worden in de menselijke omgang.
- o Het creëren van een stille plek liefst in de natuur of in een permacultuurtuin of foodforest.
- o Voedsel en schuilplaatsen voor dieren, permacultuur in zetten voor dieren en biodiversiteit.
- o Deficiënties in de omgeving aanpakken.

- o Verbinden van initiatieven op het gebied van permacultuur/ecologie, bijvoorbeeld door een permacultour te ontwikkelen. Uitwisseling mogelijk maken.
- o Middels filmpjes praktische uitwerking permacultuurprincipes in ons dagelijks leven delen.
- o Herstellen van grond.
- o Extra bomen aanplanten.
- o Voorbeeld functie vervullen.

1 Introductie

Dit rapport is een uitgebreid verslag van het onderzoeksproces en de resultaten van Participatief Actie Onderzoek dat plaatsgevonden heeft in Zeist 2019-2020 rondom het thema duurzaamheid. Om initiatieven uit de samenleving op het gebied van duurzaamheid te ondersteunen is vanuit gemeente Zeist het platform Samen Duurzaam Zeist opgestart. Desondanks is het aantal mensen die meedoen bij Samen Duurzaam Zeist tegengevallen. Zeist staat echter voor een grote uitdaging om de gestelde duurzaamheidsdoelen te halen. Wat motiveert mensen om actief te worden? Hoe willen mensen actief worden voor een duurzamer Zeist? Dit rapport is geschreven voor de mensen die meegedaan hebben aan dit onderzoek. Het is een uitgebreid rapport omdat ik hoop daarmee recht te doen aan de inbreng van eenieder en de duurzaamheid in Zeist verder te brengen. Wil je alleen een samenvatting lees dat korte samenvatting hierboven. Ben je met name geïnteresseerd in de specifieke en lokale problemen, wensen en oplossingsrichtingen die door respondenten geopperd zijn lees dan hoofdstuk 4. Ben je geïnteresseerd in theorie en discussiepunten lees dan discussie en theoretische verkenningen in de bijlage. Ben je benieuwd naar de opzet van het onderzoek lees dan hoofdstuk 2 en 3. Wil je een overzicht maar ben je geen grote lezer, scan dan de titels, mindmaps en tabellen. Je kunt natuurlijk ook alles lezen. Ik wens jullie veel leesplezier.

Emmanuelle van Tuijn

2 PAO Ontwerp

2.1 Probleemdefinitie:

Zeist staat voor een forse uitdaging als het gaat om het behalen van duurzaamheidsdoelen. Hierbij is actieve participatie van inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties uit de Zeister samenleving hard nodig. Op dit moment doen er in Zeist te weinig mensen mee om voldoende vooruitgang te kunnen boeken om de duurzaamheidsdoelen te kunnen behalen.

2.2 Doel:

Meer Zeistenaren en andere stakeholders die bijdragen aan het verbeteren van milieu, gezonde leefomgeving en natuur in Zeist.

2.3 Hoofdvraag:

Hoe kunnen Zeistenaren en andere stakeholders bijdragen aan het verbeteren van milieu, gezonde leefomgeving, natuur op een manier die bij hen past, zodat de doelstellingen van de BMV versneld behaald worden?

2.4 Subvragen van het onderzoek:

2.4.1 Hoe vinden inwoners en andere belanghebbenden dat het momenteel gaat met de duurzaamheid (milieu en energievraagstukken, recycling, natuur en gezonde leefomgeving) in Zeist en hoe zouden zij het graag zien?

2.4.2 Welke goede resultaten zijn er al bereikt en welke factoren hebben daaraan bijgedragen?

2.4.3 Voor welke thema's is energie aanwezig, waar worden problemen gevoeld en is men bereid om zelf in actie te komen?

2.4.4 Wat is er volgens belanghebbenden nodig om een project op te zetten of eraan mee te doen, wat wordt ervaren als hobbel of belemmering om mee te doen en hoe kan die verkleind worden?

2.4.5 Welke talenten, mankracht, vermogens en overvloeden zijn aanwezig bij inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties, die kunnen worden ingezet in initiatieven die bijdragen aan de doelstellingen van de BMV?

2.5 Benaderde stakeholders:

2.5.1 Pijlerstrekken Samen Duurzaam Zeist

2.5.2 Communicatieteam

2.5.3 Trekkers van projecten

2.5.4 Mensen die gestopt zijn met duurzaamheidsinitiatieven

2.5.5 Inwoners van Zeist

2.5.6 Gemeenteambtenaren

2.5.7 Raadsleden van gemeente Zeist

2.5.8 Maatschappelijke organisaties en bedrijven op het gebied van duurzaamheid in of rondom Zeist.

3 Methodologie

Participatief actie onderzoek is een manier van onderzoek doen waarbij zowel de probleemstelling als de oplossing van de mensen komt die het aangaat. De onderzoeker brengt de visies van de verschillende partijen samen en geeft de resultaten terug aan de gemeenschap. Daarnaast helpt de actie-onderzoeker mensen om tot gezamenlijke oplossingen te komen en faciliteert de onderzoeker de initiatieven die hierdoor uit de gemeenschap ontstaan. Het is een community-up aanpak die gebruik maakt van de kracht in en van de gemeenschap en leidt tot oplossingen met een duurzame impact.

Het PAR-traject wordt uitgevoerd in de volgende fasen, die ook in elkaar kunnen overlopen. Met name omdat PAR-onderzoek context afhankelijk is en faciliteert wat er in de samenleving leeft.

1. Oriëntatie

In deze fase is de Zeister samenleving verkend, stakeholders zijn in kaart gebracht en op basis van die input is het PAR-design bijgesteld.

2. Systeem

onderzoek

In deze fase hebben er 42 uitgebreide semigestructureerde interviews plaatsgevonden met diverse stakeholders. Daarnaast zijn er een tiental korte verkennende gesprekken geweest. Er zijn data verzameld over hoe de verschillende actoren in de Zeister samenleving aankijken tegen duurzaamheid in Zeist, waar hun intrinsieke motivatie ligt en wat ze nodig hebben om in beweging

te komen. Doel is een antwoord te vinden op de subvragen. Er is gekozen voor een zo groot mogelijke variatie in respondenten zie ook 2.5

3. *Delen van onderzoeksresultaten met aandacht voor de diverse perspectieven. Het benoemen en verkennen van oplossingsrichtingen.*

De respondenten zijn rondom de gevonden thema's en bijbehorende issues bij elkaar gebracht. In focusgroepen zijn de uitkomsten van de Systeem onderzoek teruggekoppeld. Mede op basis van deze uitkomsten ontwikkelen ze oplossingsrichtingen.

4. *Co creatie*

In deze fase zijn er diverse vervolgbijeenkomsten. De respondenten en andere belanghebbenden gaan in dialoog en de gevonden oplossingsrichtingen worden verder uitgewerkt in plannen van aanpak. We bepalen welke stappen er nodig zijn, creëren een takenlijst. We ontdekken wie waar goed in is en gaan na wie, wat, wanneer gaat doen. We stemmen activiteiten en taken op elkaar af. Uiteindelijk ga ik na of iedereen er mee kan instemmen.

5. *Formalisatie en overdracht*

In deze fase starten we werkgroepen, waarin de uitvoering van de plannen van aanpak plaatsvindt.

6. *Monitoring*

In deze fase zal ik de werkgroepen in de startfase volgen en kijken waar nog verdere ondersteuning nodig is.

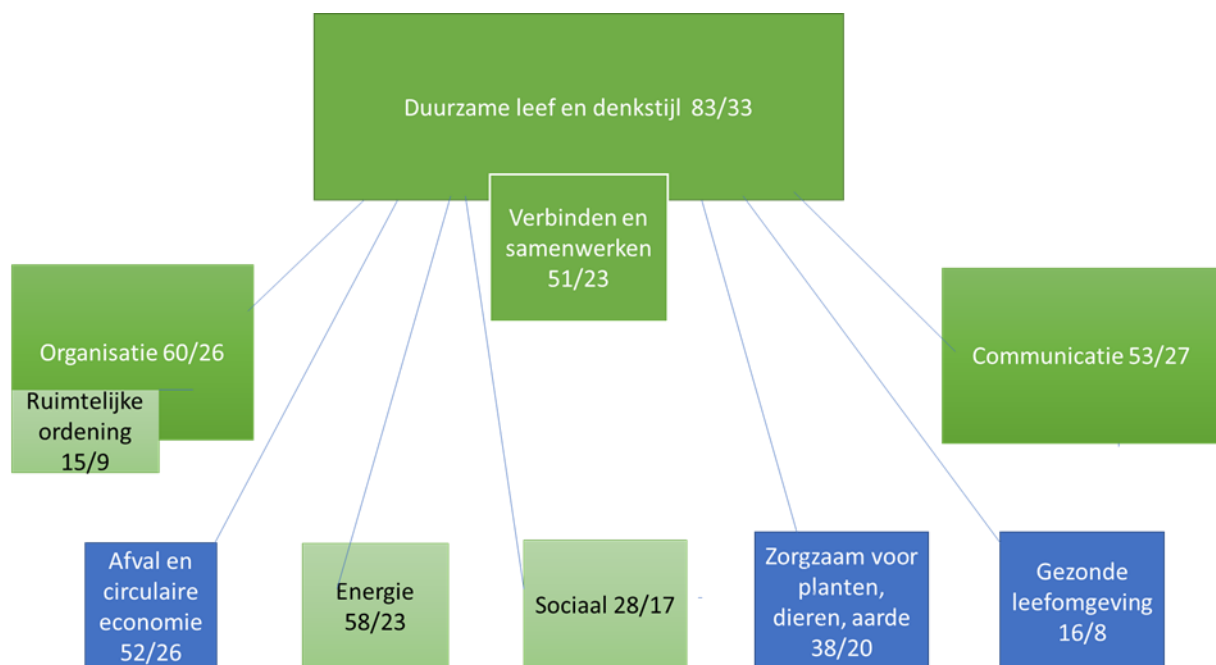
Gebruikte methodieken:

- 1.1 Semigestructureerd interview: een interview waarin een aantal thema's onderzocht worden en dat tegelijkertijd zo open is dat nieuwe ideeën en thema's ingebracht en onderzocht kunnen worden tijdens het interview.
- 1.2 Appreciative inquiry: Zonder dat de methode in zijn geheel tijdens dit onderzoek als richtlijn heeft gediend is er wel gebruik gemaakt van de waarderende en bekrachtigende manier van vragen stellen die voortkomt uit de appreciative inquiry en positieve psychologie.
- 1.3 Focusgroepen: Een samenkomst van een groep mensen rondom een gezamenlijk thema, waarin in een interactieve setting vragen worden gesteld. Het is een interview met een groep mensen, waarin gevraagd wordt naar hun perspectieven, ideeën en opinies. Er vindt uitwisseling plaats tussen de deelnemers onderling. Ze horen en bespreken elkaars perspectieven. De interactie en communicatie laat al zien hoe en waar samenwerking mogelijk is. Door de uitwisseling kunnen ook aanwezige kwaliteiten en talenten van deelnemers zichtbaar worden.
- 1.4 Prioriteringstabel: Om oplossingsrichtingen te prioriteren is er gebruik gemaakt van een prioriteringstabel die door deelnemers ingevuld wordt. In deze tabel kunnen deelnemers invullen welke oplossingsrichting volgens hen belangrijk is om het gestelde gezamenlijk doel te behalen en hoe uitvoerbaar de oplossingsrichting is.

4 Bevindingen

Uit de analyse van de interviews werd duidelijk dat een groot deel van de data niet onder te brengen was bij de thema's die corresponderen met de bestaande indeling in de 4 pijlers van het platform Samen Duurzaam Zeist namelijk 1. Energieopwekking en besparing 2. Circulaire economie, afval. 3. Biodiversiteit 4. Gezonde leefomgeving. Respondenten spreken met name over oorzakelijke en overkoepelende factoren. Zo gaven meerdere respondenten aan dat zij van mening zijn dat duurzaamheid gekoppeld moet worden aan sociaal welzijn (mensvriendelijkheid) en de andere Sustainable Development Goals. Ook zijn er veel opmerkingen gemaakt over de invloed van communicatie, organisatie en samenwerking op duurzaamheid. Veruit de meeste opmerkingen echter betroffen de leef- en denkstijl die ten grondslag ligt aan alle duurzaamheidsproblematiek.

Hieronder volgt een overzichtje van de thema's die door respondenten besproken zijn. De nummers verwijzen naar aantal opmerkingen en aantal respondenten.

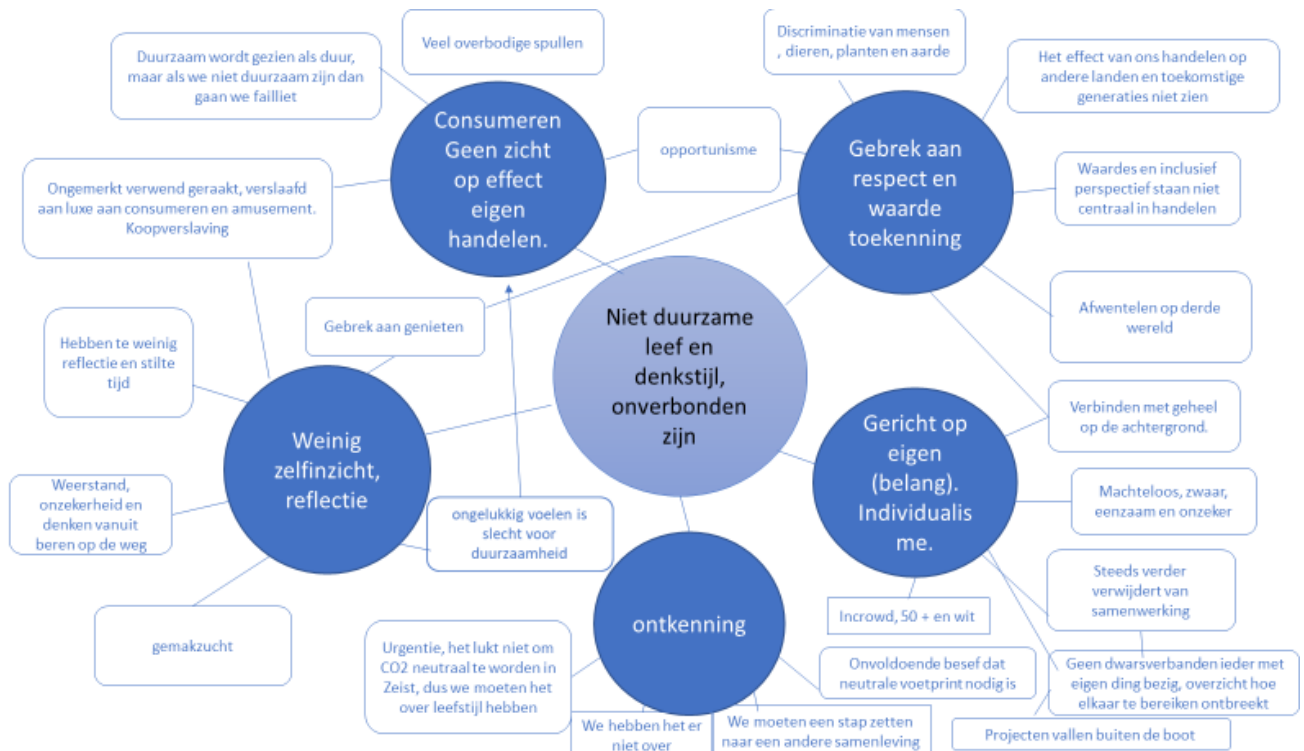
De donkergroene thema's hebben invloed op alle thema's die daaronder staan. Wanneer samenwerken en communicatie goed verloopt heeft dat een positieve invloed op alle er onderliggende praktische duurzaamheidsgebieden.

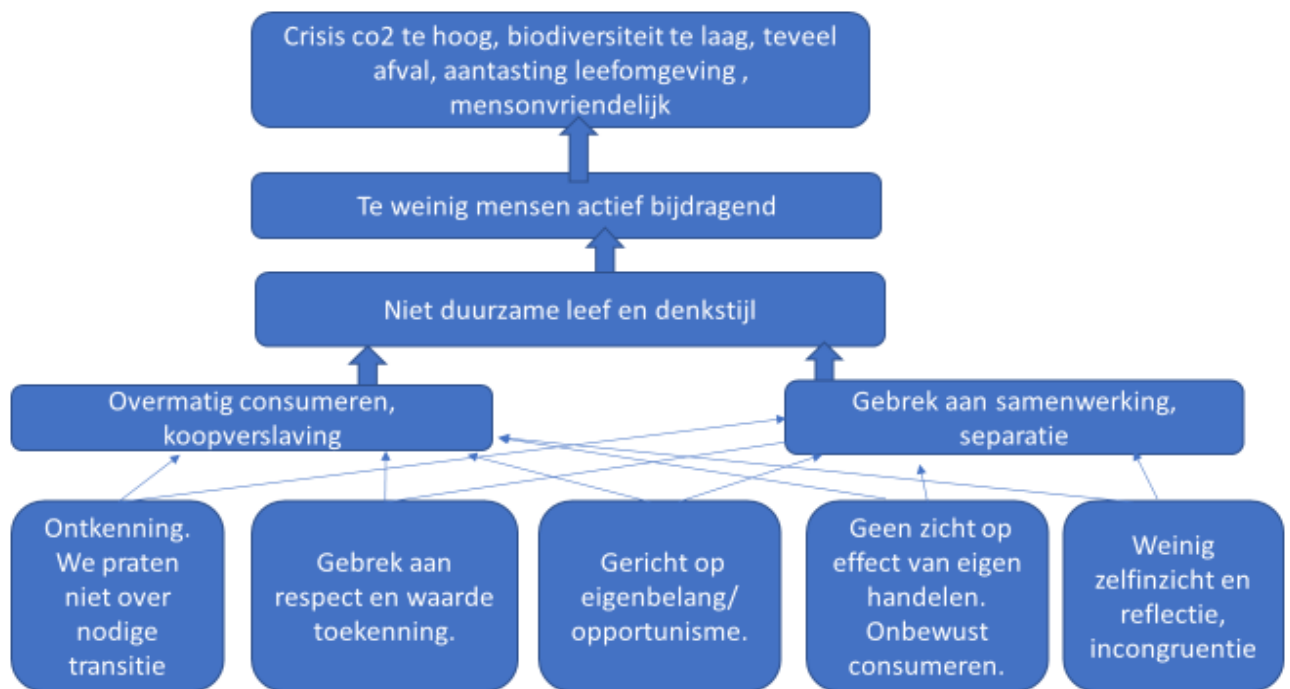
De lichtgroene gebieden lijken (volgens diverse opmerkingen van respondenten) los van de andere duurzame activiteiten te functioneren, een betere samenwerking is gewenst.

De oorzaak van duurzaamheidsproblematiek is te herleiden naar leef en denkstijl. Er is dan ook gekozen om met name in te steken op dit thema omdat dat bij de meeste respondenten leeft. 33 respondenten hebben daar 83 opmerkingen over gemaakt. Omdat dit onderzoek door één persoon wordt uitgevoerd en het de capaciteit te boven gaat is er uiteindelijk voor gekozen om maar een focusgroep blijvend te faciliteren en de potentie die in de andere thema's aanwezig is te laten liggen.

Er zijn twee focusgroepen gestart, één rond het thema leef en denkstijl en één rond het thema afval/cultuur

De duurzaamheidsproblemen zijn volgens een grote groep respondenten het gevolg van een niet duurzame leef en denkstijl die onder bestaat uit vijf factoren: 1. samenwerking/ gerichtheid op eigen(belang). 2. Respect/ gebrek aan respect en waarde toekenning 3. Reflectie/ weinig reflectie en zelfinzicht. 4. Er (niet) over praten/ ontkenning 5. Effect (consumptie) gedrag/ geen zicht op effect eigen handelen. Die elkaar ook onderling versterken. Hieronder weergegeven.

4.1 Uitgangssituatie

Bijna alle respondenten maken zich zorgen. Er wordt gesproken van een klimaatcrisis en urgentie i.p.v. klimaatprobleem. Een enkeling zei dat we niet te moeilijk moeten doen en een ander dat het een elitair probleem is, dat ze wel duurzaam leeft, maar dat het haar met name om geldbesparing gaat.

“Dit is een interessante tijd, zo doordrongen van klimaat. Ik heb meegewerkt aan een klimaatrapport in de tijd van El Gore en Bil Clinton, daarin staan voorspellingen voor het klimaat. De meest extreme voorspellingen in dat rapport zijn al overschreden. Nu ontstaat er een gevoel van urgentie. In Nederland is men bang voor de zee, maar de grootste dreiging komt van overstromingen van de grote rivieren. We hebben gebieden die 8 meter onder nap liggen. En de weidegebieden klinken in. Er zijn al tornado's in Duitsland vlak over de grens. Door de droge zomer zijn er nieuwe insectensoorten en over 10 jaar hebben we hier de malariamug. Het gaat nu in ras tempo.”

“Ik ben in de rouw”

“Als wetenschapper ben ik overtuigd van de urgentie om daar hard aan te werken. Er is zo'n overvloed aan bewijs dat we aan het verpesten zijn.”

Ik ga hier verder inzoomen op wat door de grootste groep respondenten gezegd is. Namelijk dat een niet duurzame leef en denkstijl ten grondslag ligt aan de klimaat- en biodiversiteitscrisis waarin we nu verkeren. Ik zal hierna inzoomen op de oorzaken van een niet duurzame leef en denkstijl volgens de respondenten, dit doe ik aan de hand van 5 subcategorieën waarin de opmerkingen en oplossingen onder te verdelen zijn.

4.1.1.1 Gebrek aan samenwerking, te veel gericht op eigen (belang).

Volgens respondenten blijven er kansen liggen door gebrek aan samenwerking, er is te veel gerichtheid op eigenbelang en eigen projecten.

“Probleem is dat we steeds verder verwijderd raken van samenwerking. Ik zie opportunisme en individualisme als de grootste vijand van duurzaamheid.”

“Mensen zijn te veel gericht op eigenbelang”

Meer dwarsverbanden tussen de verschillende pijlers is belangrijk. Mensen kunnen elkaar niet genoeg vinden. Daar is een toegankelijk overzicht voor nodig, waar alle, dus ook onbetaalde, initiatieven op het gebied van duurzaamheid en de daarbij horende mensen in staan. Ook zien respondenten graag een centraal punt waar vragen bij elkaar gebracht kunnen worden en positieve oplossingsrichtingen bedacht.

“Het is belangrijk dat de pijlers van elkaar weten, maar nu worden er geen verbindingen gemaakt, verbindingen vragen om continue aandacht.”

De samenwerking tussen ambtenaren en samenleving wordt bij bepaalde projecten als ondersteunend en verrijkend ervaren door beide partijen, maar werkt soms ook vertragend waardoor animo verdwijnt. Er wordt over de relatie met de overheid gezegd dat mensen zich niet serieus genomen voelen en te weinig ondersteund, maar ook (afhankelijk van de pijler) dat men zich gesteund voelt bij het schrijven rapportages en invullen van SMART formulieren. De afdeling grijs en rood van de gemeente en politieke keuzes lijken duurzaamheid regelmatig in de weg te staan of te vertragen.

Naast het laten liggen van kansen door goede samenwerking zijn er ook zorgen omdat er nauwelijks zicht is op het effect van duurzame acties (bijvoorbeeld energiebesparing) op andere aspecten van duurzaamheid (biodiversiteit, afval en gezonde lucht)

“Er lijkt te weinig samenwerking en zicht op het effect van duurzame acties op andere aspecten van duurzaamheid.”

Ook in de Zeister samenleving is het lastig om de individuele tendens te doorbreken en mensen actief te laten deelnemen. Mensen komen nauwelijks uit hun huizen daar moeten ze echt een drempel over. Onzekerheid, ben ik welkom, ben ik wel goed genoeg. Men moet een drempel over zonder garantie dat het iets oplevert of tot resultaten leidt.

“Zeist is heel lastig qua publiek, om mensen van de bank af te krijgen moet je echt wel moeite doen.”

“Naar een samenkomst gaan, het is niet niks. Voor heel mensen, geldt ook voor mijzelf, lijkt het gevoelsmatig weinig op te leveren. Met wie heb ik te maken? En er is onzekerheid, wat zullen ze van mij vinden, allerlei menselijke dingetjes, dat vormt een drempel en een soort weerstand.”

De vergadercultuur schrikt veel mensen af (met name de doeners, de jongere generatie (20,30,40), en niet academisch opgeleiden) het roept onzekerheid op, “ik ben hier niet slim genoeg voor” of men vindt dat het te veel tijd kost en te weinig constructief en actiegericht is. “‘Geneuzel over punten en komma’s” of “‘overal een plasje over doen””. Uiteraard zijn er ook respondenten (hoger opgeleiden, met politiek, ambtelijke en bestuurlijke ervaring) die de vergadercultuur juist waarderen. Ook het schrijven van rapportages en de vertraging die optreedt door ambtenaren en ambtelijke procedures schrikt een aantal mensen af.

Doordat we geïsoleerd leven vragen we ons niet meer met elkaar af wat we willen. We laten de keuzes bij anderen liggen. Het belang van met elkaar uitwisselen en samen een cultuur opbouwen en verantwoordelijkheid voelen voor onze omgeving, daar is te weinig aandacht voor.

“Cultuur ontbreekt. We hebben meer amusement, consumptie dan we aankunnen. Het leven wordt ook steeds individualistischer, geïsoleerder. Terwijl als je echt over hun leven zou hebben dan zouden er hele interessante dingen naar voren komen, maar daar praat je niet over.”

“Heel idealiter maken mensen zelf cultuur en laat je niet allemaal dingen over aan politici om te besluiten wat er wordt gesubsidieerd en niet, maar daar staan we wel heel erg ver vanaf. Er zijn natuurlijk cafés, maar in cafés daar staat muziek aan dan wordt het wat lastiger. Cultuur vind ik niet of heb ik niet waar er veel uitwisseling is, waar je met elkaar spreekt over zo’n idee van consuminderen zodat het gaat lopen. Het gaat meer via SDZ en Greenpeace, alle bubbels of richtingen vinden hun eigen dingetje, maar het is niet we zijn een dorp samen en we gaan eens samen kijken wat willen we”

4.1.1.2. Te weinig waardering en respect, te weinig aandacht voor effect van handelen in groter verband. Weinig respect voor gevolgen voor medemensen in andere delen van de wereld, en niet menselijk levensvormen.

Een andere factor die van belang is voor duurzaamheid is waardering en respect. Volgens respondenten wordt nog te weinig gedacht in grotere gehelen en verbanden, te weinig over het effect van ons handelen. Het gevolg hiervan is dat er een gebrek aan respect en waardering voor medemensen, met name voor mensen in andere delen van de wereld, voor boeren en voor toekomstige generaties is.

“Er is te weinig respect voor mensen die ons eten verbouwen. Dat zag ik ook heel veel in de winkel waar ik werkte, dat er een niet eerlijke prijs werd betaald. En dan hebben we het over fairtrade en dan denken we aan Sri Lanka en India, maar het is gewoon hier in Nederland aan de hand en dan heeft de biologische boer het nog relatief makkelijk, maar als je kijkt naar de gewone boeren dat is echt heftig.”

Ook ontbreekt het aan respect voor de aarde, planten, dieren. Het sterven van miljoenen levende soorten, de aantasting en uitputting van de biomassa en de vruchtbare laag van de aarde door ons toedoen. Het gebrek aan waardering uit zich als zeuren over last van blaadjes op de weg en in de tuin. En het uit zich in het niet kijken vanuit waardes, het niet kijken hoe je iets kunt toevoegen, maar vanuit eigenbelang en ergens tegen zijn. Het belang van respectvol communiceren en het gebrek eraan wordt genoemd.

“Onze ecologische voetafdruk is niet neutraal terwijl dat wel nodig is. En dat kunnen we niet steeds maar op derdewereldlanden blijven afwentelen, is dat perspectief in beeld.”

“niet iedereen is zich bewust dat alles wat je draagt, aan hebt en koopt een keuze is. Als je een goedkoop t shirt koopt betaald de ander de prijs. Duurzaam is dat iedereen een goede boterham heeft. We hebben schuld op ons geladen.”

4.1.1.3. Reflectie. Ongezond met onszelf omgaan weerspiegelt zich in de wereld.

Er wordt compensatie en afleiding gezocht voor ongelukkig zijn ten gevolge van ongezond met onszelf omgaan, door alsmaar te willen groeien en door statusdrang. We leiden onszelf af via consumeren. Er is te weinig tevredenheid, dankbaarheid. Dit ongezond met onszelf omgaan weerspiegelt zich in de wereld.

“De toestand van de wereld is een reflectie op hoe ongezond mensen met zichzelf omgaan. Als je slecht bent met de natuur, ben je ook slecht voor jezelf. Wij zijn de natuur dat kun je niet los zien”

Diverse respondenten leggen verbanden tussen hoe wij met onszelf omgaan en de mate waarin we duurzaam handelen of juist niet.

We voelen niet goed wat wel heilzaam is voor onszelf, hierdoor zoeken we vervulling in secundaire dingen. We kopen en consumeren als afleiding, als troost, zonder echt te genieten. Er is volgens jullie te weinig stilte en lege tijd waarin we kunnen reflecteren. Genieten en een “count your blessings mentaliteit” is nodig voor duurzaamheid.

“Het genieten zelf dat ontbreekt eraan. Iedereen is bezig met secundaire dingen terwijl ze denken dat ze primair zijn, terwijl dat niet waar is. We zijn gewoon verslaafd geraakt aan luxe, we moeten inzien dat het een verslaving is. Te veel verwend. Een heleboel mensen beseffen niet dat ze ziek aan het worden zijn in hun huis en auto.”

“We leven niet dicht bij onszelf, waardoor het moeilijker is dingen te laten met negatieve consequenties voor duurzaamheid”

”Mensen zijn druk, probleem is dat we niet meer verbonden zijn met onszelf.” “Heel veel leeftijdgenoten (20 en 30) zijn burn out”

We hebben het ongelooflijk goed als we het vergelijken met vroeger of met mensen in andere werelddelen. Toch blijven we meer willen en ons vergelijken met mensen die meer hebben en steeds meer consumeren. We kunnen ook tevreden en dankbaar zijn en genieten van wat we hebben, Gelukkige mensen leven duurzamer.

“We hebben meer amusement dan we aankunnen. Vroeger moesten mensen ergens naar toe gaan naar de bioscoop of zo. Je hebt alles, je hebt zo ongelooflijk veel amusement, als je het vergelijkt met vijftig, zestig of honderd jaar geleden zijn we zo ongelooflijk rijk aan spullen en diensten. Er zijn toch redelijk goede artsen staan voor ons klaar als we iets hebben. Als je het vergelijkt met de laatste duizend jaar dan leven we als god in Frankrijk, maar wat de cultuur is en wat er leeft in mensen onderling kijken ze vooral naar de sterren op tv, naar mensen die nog meer hebben, Grotere nieuwe auto's. Luxeauto's, waanzinnige kleren hebben en veel op vakantie kunnen”

“We meten ons af aan een heel select publiek. We meten ons niet af aan mensen in andere werelddelen en tijden die veel minder hebben. Als iedereen klaagt over het wordt allemaal zo duur en duurzaamheid. Wat maakt het uit, waarom moet het altijd maar meer en meer en meer. Als er mensen zijn die echt arm zijn dat hun kinderen niet naar sport kunnen dan zijn daar fondsen voor, dat kan misschien wel meer en beter, maar het kleine deel wat echt arm is in vergelijking met andere mensen, dat is een bepaald deel. Maar de gemiddelde is waanzinnig rijk en heeft ongelooflijk veel spullen en als je je dan steeds aan elkaar gaat meten, van o ik voel me lullig omdat ik een kleinere auto heb of een kleiner huis heb, dat is een heilloze weg”

4.1.1.4. Ontkenning en er niet over praten.

De effecten van ons gedrag zijn taboe om over te spreken. Het gesprek voeren over de geldigheid van het groeiparadigma dat ten grondslag ligt aan de klimaatnoodtoestand gebeurt te weinig. De mensen die zich van de klimaat en biodiversiteitsproblemen bewust zijn voelen zich tekortschieten. Waardoor het gesprek minder gaat over hoe zij hun worstelingen overwonnen hebben en toch stappen gezet hebben.

“Mijn eerste reactie is ik wil dit helemaal niet weten. Wat het eigenlijk vraagt van mensen om zich hiertoe te verhouden. Ik kan eigenlijk ook niet meer, de complexiteit van wat is nou eigenlijk duurzaam”.

Klimaatgesprekken hoe doe je dat vragen jullie je af. Het is lastig om er over te beginnen en er rust een soort taboe op. Het is nodig dat we veranderen van leefstijl, het consumentisme loslaten en een neutrale voetprint als ijkpunt nemen maar dat is binnen SDZ nauwelijks onderwerp van gesprek.

“ Klimaatgesprekken, hoe doe je dat? We hebben het er ook niet over met elkaar, want eh nou je een collega woont drie straten verderop en komt met de auto. Dan wordt het een soort taboe dat we elkaar daar niet op aanspreken.” “ Wat mag nog wel, wat kan ik nog wel, want vind ik zelf nog verantwoord. Je komt ook echt aan mensen hun levensstijl.”

“We kunnen steeds binnen het groeimodel aanpassen maar het zit veel dieper in mijn ogen.”

Sociologen en psychologen wijzen ook op deze problematiek:

Volgens socioloog Kari Norgaard wordt de klimaatcrisis niet veroorzaakt door gebrek aan informatie, gebrek aan betrokkenheid of individualisme. Ons gedrag wordt juist bepaald door wat mensen om ons heen doen. We praten er niet over en ontkennen omdat we collectief niet met verstorende gevoelens van machteloosheid, schuld en angst voor de toekomst om kunnen gaan. Er ligt daar als het ware een taboe op. Daarmee ontkennen we ons privilege dat we veel kracht hebben om te handelen. (Zie blz. 84)

Ook activiste Joanna Macy geeft aan dat er geen groter gevaar is dan het uitblijven van onze respons. Ze benadrukt hoe belangrijk het is dat we onze gevoelens van schaamte, angst, woede, wanhoop, pijn en verdriet, die opkomen als we de omvangrijkheid van de milieuproblematiek toelaten, niet moeten problematiseren, maar zien als een uitdrukking van onze waardering en verbondenheid met het leven op aarde. Als iets dat we kunnen verwelkomen. (Zie blz. 88 t/m 96)

“Het is niet zo dat mensen niet weten hoe het ervoor staat met het milieu, maar dat ze zich erdoor overweldigd voelen. Hetgeen leidt tot milieu-melancholie” volgens klimaatpsycholoog Renée Lertzman. (Zie blz. 88 t/m 96)

4.1.1.5. Er zijn veel zorgen over het effect van ons (consumptie)gedrag op duurzaamheid.

“De rekening gaat komen, want we hebben ons gedrag in het verleden niet gecompenseerd. Wellicht moet er eerst schade komen voor we schrikken en wat gaan doen.”

“En sterker nog dat je niet eens meer zonder duurzaamheid kunt. Dat dat eigenlijk altijd een illusie is geweest, dat je industrieel met het land om kunt gaan, dat je onbeperkt bestrijdingsmiddelen en kunstmest kunt gebruiken, daarmee ga je failliet.”

Het idee dat duurzaam duur is, is niet waar volgens respondenten. Het is een misvatting dat je een keuze moet maken tussen het economisch goed hebben of duurzaamheid. Sterker nog de klimaatcrisis zal zich tonen in grote financiële problemen als we op dezelfde voet doorgaan gaan we failliet, krijgen we armoede en ellende. Duurzame innovatie leidt juist tot nieuwe banen.

“Ik hoop echt dat het gaat kantelen, altijd of je wilt het economisch goed hebben of je wil het duurzaam hebben. Volgens mij zijn we nu op het punt, dat duurzaamheid de enige manier is om economisch ook duurzaam te zijn, anders gaan we failliet. Daar komt het op neer”

Regelmatig spreken jullie over verleiding, gewenning en verslaving. Verslaving aan te veel kopen, aan luxe, aan consumeren (van spullen en amusement). Gewenning aan ongezond gedrag voor onszelf en voor duurzaamheid. Ook ervaren jullie gemakzucht, automatisme en ‘niet te veel gedoe willen’ als een factor die duurzaam gedrag in de weg staat. Dit gedrag leidt weer tot schuld en dat ontwijken we weer en zo komen we in een vicieuze cirkel.

“Mensen zijn eigenlijk verwend geraakt. Ongemerkt, want dat is in het verloop van tientallen jaren gebeurd. Vroeger als ik de verwarming hoger zette dan 18 graden kreeg ik op mijn donder. En nu bij sommige mensen (oudere vaak) moet je het niet in je hoofd halen om de thermostaat onder de 22 graden te zetten. Terwijl het eigenlijk ontzettende energieverpilling is en ook nog eens slecht voor je gezondheid. Het is eigenlijk een luxe, luxe is echt een verslaving. Luxe en gemakzucht. Als je net doet of je van niets weet kun je er gemakkelijker mee leven. Onwetendheid is een zegen voor sommige mensen. Helaas met voor andere mensen vervelende consequenties”

“ Te commercieel, moreel corrupt. We komen er niet vanaf omdat je dan schuld moet bekennen. Dat moet je recht gaan zetten en zeggen ik heb het jarenlang verkeerd gedaan, moet het nu eens op een juiste manier gaan doen.”

“Het is een manier van denken, we moeten terug naar basic. Maar mensen zijn lui en druk, willen niet te veel gedoe. Ze willen best wat doen, maar niet te veel gedoe, maar zo werkt het niet.

We consumeren en verbruiken (energie, water, spullen) heel veel. We hebben heel veel overbodige spullen. Die we niet nodig hebben. We bezitten volgens respondenten veel spullen die we makkelijk zouden kunnen delen, omdat we ze maar incidenteel gebruiken.

“Er zijn computers die steeds meer kunnen. Feitelijk is het gewoon overbodig, moet je daarvoor dan de aarde uitputten en mensen vergiftiging bezorgen en kinderarbeid is dat echt nodig. Als je de ruimere blik ontwikkeld wat het effect is op andere landen. En ook het effect ziet dat onze levensstandaard zoals dat aan de rest van de wereld wordt voorgespiegeld waardoor mensen allemaal hiernaar toe willen.”

“Het kan niet zo door blijven gaan op deze manier zijn we alleen maar (geld) aan het binnenhalen”

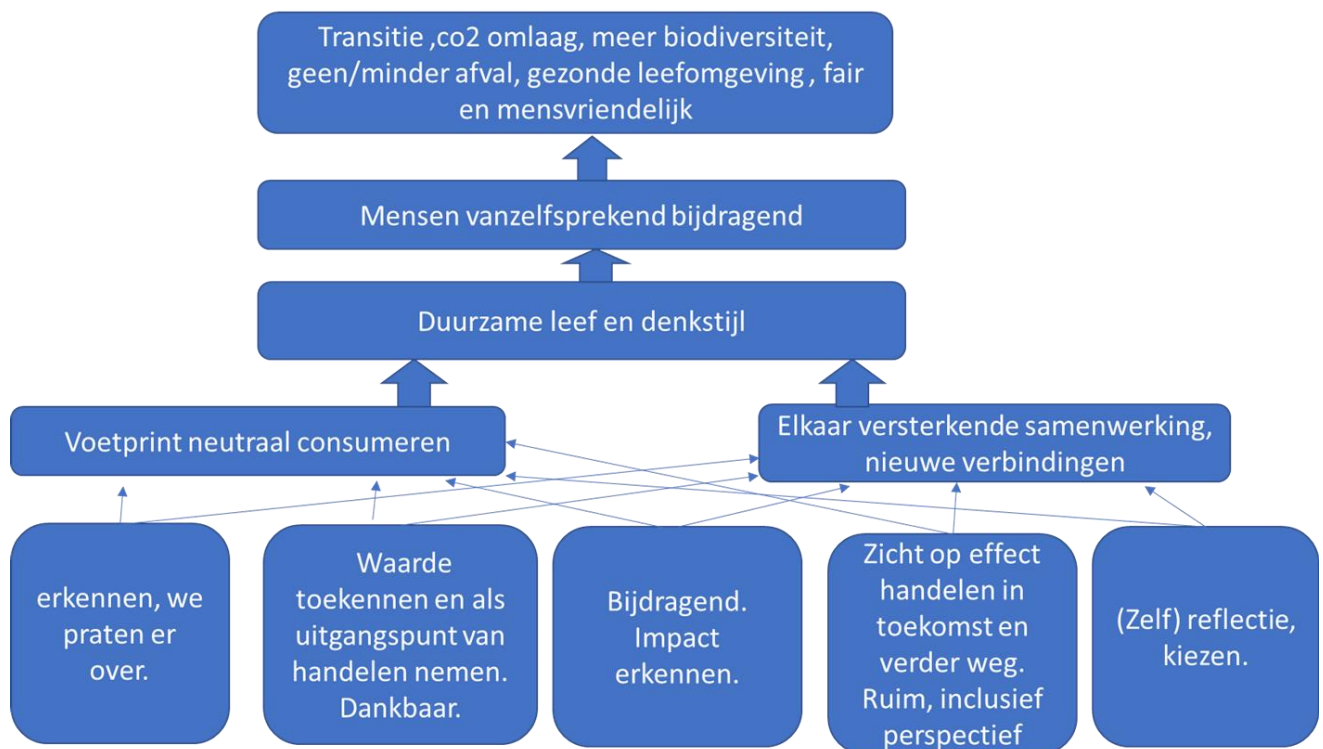
Het industriële groeiparadigma wordt door een aantal respondenten en activisten als Monbiot en Macy gezien als bedreigend voor klimaat. Ik citeer uit een onderzoek naar Antropogene klimaatverandering aan Universiteit Utrecht van Marit Oosterom en Alexander Beunder “*‘In onze maatschappij drukt het industriële groei paradigma een aanzienlijke stempel op te nemen (milieu) beslissingen. In dit paradigma ben je succesvoller naarmate je meer bezit, meer consumeert, meer winst maakt, goed bent in zelfverrijking en ook persoonlijke status is belangrijk. Er is sprake van een fririjder mentaliteit en marktfalen’.*

“Mensen die extrinsiek gemotiveerd zijn hebben dan ook meer interesse in individuele status, consumptie en zelf-verrijking.”

Volgens de Britse activist Monbiot moeten voorstanders van de aanpak van het klimaatprobleem niet de weg inslaan van het ‘groene consumeren’ omdat dit alsnog de nadruk legt op eigendommen en status. Zij moeten hun focus eerder richten op het blootleggen van de psychologische theorieën over waarden, zodat mensen eigen gedrag gaan begrijpen en kunnen veranderen. (Zie blz. 52 t/m 60)

4.2. Gewenste situatie

Hoe respondenten het graag zouden zien.

Tijdens de interviews heb ik mensen gevraagd naar hun duurzame droom voor Zeist en ook naar oplossingsrichtingen voor de door hen aangedragen problematische situatie. De grootste respons op het gebied van dromen betrof wederom het thema leef en denkstijl, hieronder uitgewerkt.

4.2.1. Meer betrokkenheid op elkaar, inclusiever.

Respondenten dromen in grote getallen van meer betrokkenheid op elkaar, meer mensen die betrokken zijn bij duurzaamheid, een community, meer cohesie, elkaar ondersteunen, Een groot netwerk waar mensen elkaar gemakkelijk kunnen vinden, samen met anderen inhoud geven aan duurzame leefstijl. Een inwonersbeweging. Iedereen doet mee. Inclusieve samenleving, een gemeenschap

‘Mijn droom is een ecologisch buurt, met meerdere generaties bij elkaar, met gehandicapten, werk en met natuur. We willen duurzaam bouwen, zonnepanelen, groene daken, warmtebron boren, grijs water zuiveren. Willen huur, koop en sociale woningbouw en bedrijfsruimtes. Inclusieve wijk.’

“Burgerbetrokkenheid maakt samenleving gezonder.”

Ook wordt een fijne samenwerking en het ontmoeten van goede mensen vaak aangegeven als motivatie voor belangeloze inzet voor duurzaamheid.

Mogelijke oplossingen die zijn aangedragen op het gebied van samenwerking. Als je eenmaal binnen bent om over besparing te spreken kun je ook andere duurzame onderwerpen meenemen. Sociale voorzieningen kun je koppelen aan duurzaamheid, als voorbeeld werden speelbosjes in plaats van speelplaatsen genoemd. Een speeddate tussen duurzame initiatieven en bedrijven in Zeist.

“Een klimaat creëren waar jongeren initiatieven kunnen gaan uitdenken en experimenteren en dingen bedenken, producten ontwikkelen, misschien iets voor de middenstand bedenken.”

‘Sluit je aan bij het netwerk en dit is wat we doen en we gaan onder onze leden gaan we een keer per jaar een soort speeddate ofzo. Een soort excursies of zo dat we elkaars bedrijven/initiatieven gaan bekijken, wat doe jij. Dat je weet wat er is. Het moet iets zijn echt waarvan mensen denken daar heb ik wat aan’.

Om het makkelijker te maken om actief te worden en meer mensen betrokken te krijgen werd aangeraden van deur tot deur te gaan, wijk voor wijk. En een gevoel van veiligheid en ruimte te creëren bij samenkomsten.

Het is belangrijk te communiceren op een manier die polarisatie en debat voorkomt. Dit kan volgens respondenten door je te oefenen in actief luisteren, vergeving, compassie, empathie, liefde, geweldloos communiceren of de open dialoog methode.

In onderstaand fragment uit een onderzoek naar een integrale wereldview aan Utrecht University wordt aangegeven hoe belangrijk het is voor duurzaamheid om polarisatie te voorkomen en dat dit kan door *'liefde' in de ruimere zin van het woord, (empathie, compassie of 'liefde.*

‘Voor duurzaamheid is het belangrijk dat er een evenwicht wordt bewaard tussen materiële en immateriële waardenoriëntaties en tussen individueel en collectief georiënteerde waardeoriëntaties. In plaats van impliciet te blijven, moeten deze waarden en wereldbeelden zo expliciet mogelijk worden. Dat zou politici in staat stellen om de middelpuntvliedende krachten te herkennen en tijdig te compenseren, die het publieke debat polariseren, eenzijdigheid versterken, wereldvisies veranderen in hun perverse uitersten en resulteren in rampen zoals zo vaak in het verleden gebeurde.

De boodschap is om middelpuntzoekende krachten te ontwikkelen, in het bijzonder 'liefde' in de ruimere zin van het woord, (empathie, compassie of 'liefde' (Zie blz. 82, 83)

4.2.2. Respect en waardering, communicatie op een manier die polarisatie voorkomt, inclusief is, uitgaat van waardes en oog heeft voor oorzaken. Gemeenschapskosten doorberekenen. Oog voor de ander hebben.

“Op zich mogen mensen zelf hun eigen keuzes maken, dan is het mijn droom dat we in dat soort systemen gemeenschapskosten daadwerkelijk doorberekenen. ‘

Respect en oog voor de waarde van andere mensen en levensvormen is een voorwaarde om tot een duurzame levensstijl te komen.

Een groot aantal mensen droomt van een nog groener Zeist en meer waardering voor groen. Meer variatie, meer bomen, het groen versterken, een centrum met parkachtig karakter. Leefomgeving groen houden ook voor de luchtkwaliteit. Streven naar en het invoeren van de term biodiversiteit neutraal. Heel veel kleine plantenasietjes, die ook mensen in andere steden inspireren.

Een andere droom is *“Twee keer per jaar een week met een groots fairtrade festival, waar veel mensen aan deelnemen. Iedereen kan fairtrade kopen en is zich bewust van wat hij/zij doet.”*

Waardes centraal te stellen in handelen en besluiten en vanuit een breder/ inclusiever perspectief te kijken vinden jullie belangrijk. Denken in grotere gehelen, bedenken wat het effect is van wat wij doen op andere delen van de wereld en op toekomstige generaties, op planten, dieren en mensen. Als oplossing wordt door jullie genoemd de Sustainable Development Goals als richtlijn te nemen en binnen te halen in SDZ. Te zorgen dat er winkelaanbod is van eerlijke producten die met respect voor mens en milieu geproduceerd zijn. Noodzaak van voedseleducatie. Het belang van lokale producten onder de aandacht brengen bijvoorbeeld door kookworkshop of lokale munt. De ecologische voetafdruk bekend maken en een signaal uitdragen dat we naar een andere samenleving toegaan.

Diverse mensen lopen warm voor permacultuur. Het idee leeft om een permacultuur designcursus te organiseren in Zeist, in deze cursus komen stadslandbouw, biodiversiteit en ecologisch, inclusief bewustzijn samen.

4.2.3. Reflectie, meer ontspanning en stilte, gelukkigere mensen. Schoonheid, cultuur, meer positieve beleving bij duurzaam gedrag.

Het belang van stilte, reflectie, minimalisme, tevredenheid, dicht bij jezelf leven, mindfulness is door zovelen van jullie genoemd. Soms als noodzakelijk voorwaarde om tot een duurzame levensstijl te komen, soms als noodzaak omdat er zoveel overbelasting is met name onder 20-40 ers, waardoor een combi duurzaamheid met ontspanning gewenst is, soms als iets persoonlijks dat los zou staan van duurzaamheid.

Volgens jullie bevordert dit een duurzame leefstijl, want als we dichter bij onszelf leven worden we minder verleid en daardoor wordt het makkelijker om dingen te laten.

De stilte is nodig voor reflectie, is dit de samenleving die we willen? Als we meer vanuit collectieve waarde willen handelen dan vereist dat eigenlijk dat we als samenleving in een soort retraite gaan. In stilte zijn is nodig voor bewustzijn en een perspectief waardoor je even met meer afstand kunt kijken.

Er is echt behoefte aan meer persoonlijke uitwisseling, het samenbouwen van een cultuur, dat kan door middel van een goed gesprek en goede vragen, maar ook door kunst en schoonheid te delen. Bijvoorbeeld door (duurzame) gedichten met elkaar te delen. Of door kunst en schoonheid te koppelen aan duurzame oplossingen, waardoor je op een andere manier geraakt wordt en gaat kijken, er een positieve beleving bij komt en waardering.

“Het lijkt me zo leuk als een cultuur komt met het besef van count your blessings, we hebben zoveel. Je leven en geluk is niet maakbaar. En dat hoef je niet te proberen te zoeken in steeds maar meer en meer en meer.”

“ HKU heeft een tentoonstelling gemaakt in kader van omgevingsvisie, Utrf, daar zag ik veel natuur en cultuurhistorisch inclusieve ontwerpen. Dat heeft toen mijn hart geraakt, daar zit zoveel creativiteit. Als je de kunst op een of andere manier kan verbinden. Presentatie over ruimtelijke kwaliteit daar zijn ook studenten van een architectuurcollectief bij betrokken geweest. In veenweidegebied staven die bewegen in landschap als soort sensoren (windmolen). Er zit veel creativiteit, die moeten we wellicht meer gebruiken om mensen in schoonheid te raken en wellicht kunnen we dan tot oplossingen komen die we nu niet zien, vanuit echte co creatie. Er zijn heel veel mogelijkheden om samen te zoeken vanuit respect en natuur dan kunnen er beelden ontstaan, waardoor mensen in hun hart geraakt worden en samen stappen zetten naar die andere samenleving”

Gelukkige mensen zijn duurzamer zou volgens jullie uit onderzoek gebleken zijn. Een combinatie van genieten en duurzaamheid, is iets wat gewenst wordt. Bijvoorbeeld door een lezing te koppelen aan lekker samen eten, drinken en dansen. Of door een film of documentaire met nagesprek te koppelen aan samen eten of theedrinken. Of door uitwisseling over duurzaamheid te koppelen aan yogales. Door reflectiebijeenkomsten te combineren met een Tiny forest of een bomenwandeling of een permacultuur tuin. Informele samenkomsten, die voelen als vrije tijd, bijvoorbeeld in een park. Inspiratiebijeenkomsten.

4.2.4. Dat er respectvolle en meer dialogen plaats vinden, met meer persoonlijke uitwisseling en erkenning.

“Als 12% van de mensen bewust duurzaam bezig is, erover spreekt en het onder de aandacht brengt in eigen kring is dat genoeg om een beweging op gang te zetten. Dat moet te doen zijn, ik ben hoopvol.”

Het belang van erover praten is heel groot. Mensen passen hun gedrag aan de omgeving aan, dus als iemand meer over duurzaamheid hoort zal diegene ook duurzamer worden in zijn gedrag.

‘Door contact en gesprekken verspreiden ideeën zich: wat denken jullie dat de wereld het meest nodig heeft? Welk verhaal moet verteld worden?’

“Het gaat om zichtbaar maken! Journalistiek is belangrijk. Praten erover met anderen en met eigen kinderen.”

We praten niet met anderen over ons gedrag in relatie tot duurzaamheid. We praten sowieso niet makkelijk over het klimaat. En dit is wel nodig als we willen dat duurzaamheid mainstream wordt.

Socioloog Lilian Seine zegt hierover: *“We maken maar weinig keuzes echt gebaseerd op rationele argumenten, eerder op gevoel (verleidingen), emotie en op basis van gewoonte (dan hoeven we maar weinig na te denken). Ik zie heel veel nut in sociale beïnvloeding. Bijvoorbeeld ergens bekend mee zijn: mensen zijn zeer sociale wezens. Hoe meer gepraat wordt over onderwerpen gerelateerd aan duurzaamheid, hoe beter. Wanneer 1 persoon in je omgeving zegt dat hij zonnepanelen koopt, zul je zelf nog niet per se iets doen. Maar wanneer 3 of meer mensen om je heen dit doen, word je nieuwsgierig en sneller geneigd dit ook te doen. Dus spread the word, in alle lagen van de samenleving. Je volgt namelijk alleen anderen in hun keuze als jij jezelf met hen kan identificeren.’ (Zie blz. 61)*

Respectvol communiceren is iets wat regelmatig aan de orde komt, zelfs een droom van iemand. Met betrekking tot respectvolle communicatie, een van de respondenten zit in een groepje waar geweldloze communicatie wordt geoefend. Ook de open dialoogmethode wordt aangeraden, actief luisteren, vanuit wijsheid spreken, beseffen en respecteren dat er niet één waarheid bestaat, compassie beoefenen in gesprekken, vanuit waarde spreken. Delen wat je doet in plaats van overtuigen of moraliseren. Allemaal mogelijkheden om respectvol en constructief over duurzaamheid te (leren) communiceren

“Ik hoef anderen niets te leren. Delen is prima.”

En voor mensen die al diep doordrongen zijn van biodiversiteit en klimaatcrisis helpt uitwisselen om te ervaren dat er meer mensen zijn die zich erom bekommeren.

“Door te delen wordt de machteloosheid een stuk minder.”

Wat me opviel is dat pas later en terloops in de interviews bleek wat mensen allemaal wel deden, daar wordt niet makkelijk over gepraat. Veel mensen die zich bewust zijn van hun impact en daardoor hun leefstijl al aangepast hebben, zeggen: “Ik ben niet duurzaam” of “Ik heb vuile handen.” Of “er zijn mensen die zeggen ik ga geen enkele voetprint achterlaten, dat gaat mij te ver.” De neiging meer te praten over waar er te kort geschoten wordt in plaats van over dat waar respondenten al een bijdrage leveren en hoe ze daartoe gekomen zijn is sterk. Terwijl juist de praktische stappen die al gezet zijn en wat je daarin overwonnen hebt om ze te kunnen zetten anderen kunnen inspireren.

George Marshall een duurzame communicatiedeskundige zegt daarover: *“Meningen worden over de tijd gevormd, door persoonlijke verhalen. Praat over je persoonlijke reis. Je bent ook een weg gegaan vanaf een moment dat je er niet aan dacht dat er klimaatverandering was, je gewoon alles gebruikte er niets om gaf (gemeenschappelijke grond benoemen) en nu geef je er wel om. Hoe meer je je persoonlijke reis kunt tonen en vormgeven, hoe meer je aan anderen kunt laten zien dat verandering over een bepaalde tijd mogelijk is. Laat zien dat het iets is dat je kunt ontwikkelen. Wat was het dat je veranderde: een verhaal, iets dat je gelezen had, een ervaring.” (Zie blz.64 t/m 66)* “Ik heb met mijzelf afgesproken dat ik iedere dag met een vreemde spreek over klimaatverandering.”

4.2.5. Meer mensen die sober leven, gaan consuminderen en vegetariër worden. Hulp bij het volhouden van nieuwe gewoontes.

“Anders gaan consumeren. Ja dat is wat nodig is en volgens mij word je daar ook gelukkiger van”.

Consuminderen is iets wat in veel Zeister duurzame dromen voorkomt. Zo dromen respondenten van een samenleving waarin het hip wordt om spullen ouder te laten worden en een uitdaging om zo min mogelijk te consumeren. Dat we zo weinig spullen kopen dat we ze niet meer naar de weggeefwinkel hoeven te brengen omdat er niets meer te brengen valt.

Dat een neutrale voetprint het ijkpunt is, zelfs als je dat niet helemaal kunt nastreven.

We dromen dat we minder vlees eten, dat er veel mensen flexitariër of vegetariër worden.

Dat we minder vliegen, minder (kleding) kopen en dat we samen die verantwoordelijkheid voelen. Diverse respondenten verwezen daarbij naar het boek van Babette Porselein de verborgen impact, omdat zij laat zien welke gewoonteveranderingen de grootste positieve impact op het milieu hebben. Minder spullen kopen, minder dierlijk eten, stoppen met vliegen.

We dromen dat we zelf in onze energie kunnen voorzien dat het betaalbaar is en dat we het allemaal snappen, niet alleen vanuit milieuoogpunt, maar ook vanuit geopolitiek oogpunt.

We dromen dat alle grondstoffen hergebruikt worden. Cradle to cradle.

En waar velen van dromen is minder auto's, dat Zeist een fiets en wandel stad is. Een autovrij groen centrum, dat zou (ook letterlijk) een verademing zijn.

Jullie zagen mogelijkheden, door nieuwe gewoontes te koppelen aan bestaande dingen en zo aan te sluiten bij activiteiten die mensen toch al doen. Zoals bijvoorbeeld plastic opruimen koppelen aan de avondvierdaagse, een wandeling in het bos, op weg naar de sportclub.

Er is ook de wens dat het effect van handelen inzichtelijk gemaakt wordt.

Kan volgens jullie op diverse manieren, bijvoorbeeld door alle bijdragen van de groep mensen die bij Samen duurzaam Zeist aangesloten zijn zichtbaar te maken. Of door duidelijk te maken wat bepaald gedrag oplevert aan co2 reductie, aan minder afval, aan meer biodiversiteit en aan een verbeterde kwaliteit van leefomgeving.

Een niet commerciële app die energieverbruik inzichtelijk maakt of een warmtescan op grote schaal aanbieden zien jullie als oplossing. Het inzichtelijk maken van energieverbruik en waterverbruik van buurtgenoten zodat je het kunt vergelijken met je eigen gebruik, dat helpt grote verbruikers hun verbruik terug te draaien.

Als iets inzichtelijk is kun je van duurzaamheid een sport maken voor jezelf, bijvoorbeeld om steeds minder te gebruiken of een challenge met anderen, dat helpt om een nieuwe gewoonte vol te houden.

Gemakzucht is een van de factoren die tot gedrag leidt, dus daar kun je ook op inspelen door het mensen makkelijk te maken met tips en voorlichting van iemand die hen voorgedaan is volgens respondenten. Gewoonteverandering is lastig, dus als je het gemakkelijker kunt maken is dat behulpzaam.

4.3. Bijdragende en belemmerende factoren

4.3.1 Welke goede resultaten zijn er al bereikt en welke factoren hebben daaraan bijgedragen?

Een aantal mensen hebben gedeeld wat de werkzame factoren zijn van het succes van hun al bestaande project.

Fysieke plek

Wat eruit springt is het belang van een fysieke plek is waar je iemand persoonlijk kunt spreken. Waar je gelijkgestemde mensen kunt samenbrengen in een soort huiskamer. Fysieke ontmoeten is belangrijk om mensen te kunnen inschatten. Jullie zeggen dat het belangrijk is dat er **persoonlijk contact** is.

Daarvoor is de combinatie online/offline is belangrijk. Jongeren kijken online, vijftig plus komen naar bijeenkomsten.

Samenwerking

Over de samenwerking zeggen jullie, dat gezamenlijk enthousiasme belangrijk is evenals werken met gelijkgestemden die met elkaar energie ergens in willen steken en aanpakken. Eenzelfde doel nastreven. Constructieve aanpak, gericht op kansen. We voorkomen neuzelen over punten en komma's. Er was saamhorigheid, geen discussie, iedereen ging aan de slag. Het met elkaar samenwerken is meerwaarde, dat maakt het leuk en ook gemakkelijker om voor te kiezen. Gezamenlijk iets voor elkaar doen, voorwaarde is gelijkmatige verdeling. Met elkaar kunnen we veel bereiken. Nabijheid gemeenteambtenaren en actieve inwoners, een faciliterende gemeente. Groengroepen en bijenwerkgroep ondersteunen werk gemeenteambtenaar. Veel goede mensen leren kennen en leerzaam, genieten van samenwerking. De mensen, heb ik leren kennen, mooie verhalen, al dat soort dingen samen zorgen ervoor dat ik me heel graag inzet.

Aansluiten op intrinsieke motivatie

Dat iedereen zich richt op zijn eigen kwaliteit en taken heeft die ze leuk vinden. Het is belangrijk dat je aansluit op de intrinsieke motivatie en passie van mensen. Eerlijkheid over wat je wel en niet kan en wil is en respect daarvoor. Vragen als wat zie je zitten om te doen? Waar wil je eigenaar van worden? Zijn belangrijk. Het is daarom ook belangrijk om geduld te hebben met elkaar, zodat je elkaar leert kennen en waar iedereen behoefte aan heeft en of je daar samen invulling aan kunt geven. Humor is een belangrijke factor.

Je kunt ook aan mensen zelf vragen wat er nodig is.

Iedereen heeft zijn eigen taak en verantwoordelijkheid.

Communicatie

Onvermoeibaar communiceren en goede connecties, door contact en gesprekken verspreiden ideeën zich. Marketingprincipes toepassen en aandacht over hoe je mensen benaderd.

Communiceren met beeld is belangrijker dan met tekst. Steun ervaren van communicatieteam, artikeltjes voor in de Nieuwsbode. Hulp van gemeentemedewerkers bij opzetten project en organisatieplan en drukken van folder via gemeente drukkerij.

Documentaires hebben impact. Podcast ook.

Ik verleid mensen door mensen op een positieve manier mee te nemen in wat ik al doe. Door mijn eigen verhaal te vertellen. Mensen zien wat ik doe, dan gaan anderen het ook doen.

Simpel houden

Het simpel en gewoon houden, zonder ingewikkelde theorieën. Begint het toch met informatie en voorbeelden en op een positieve manier aangesproken worden. Onafhankelijk advies van mede inwoners die er verstand van hebben. Meeste wordt

bereikt met kleinschaligheid. Geen expliciet duurzaam karakter. Laagdrempeligheid is een eerste ding om binnen te komen. Na een informatiebijeenkomst zorgen dat mensen gelijk actie kunnen ondernemen. Mensen op weg helpen, met kleine stapjes. Handvaten geven waar ze verder mee kunnen.

Laten ervaren

Aaibare projecten, mensen (natuur) laten beleven, natuurexcursies. Kwekerijbezoek. Ervaren van energiebesparing apparatuur.

Combineren met genieten

“Tijdens de bagger party’s gaan we 1,5 à 2 uur baggeren, daarna samen lunchen en weer 1,5 tot 2 uur baggeren en samen borrelen(?). Het is sociaal ook fijn.”

Impact

Vertalen wat je doet naar grote getallen, wat het betekent op jaarbasis.

Monopolist, ik hoef niet met veel mensen afspraken te maken. Ik heb kritische massa die ik kan inzetten.

Doorzettingsvermogen

Niet opgeven.

Positieve gevoelens

Wijzen op blinde vlekken daar moet je een beetje humor voor hebben. Verwondering en enthousiasme, stip op de horizon. Blij zijn met de resultaten die je wel behaald en niet zozeer bezig zijn met wat je niet behaald.

Er een sport van maken

Dit helpt om nieuw duurzaam gedrag niet op te geven, want er komt een moment dat het voelt als te veel gedoe.

Uitproberen

Allerlei mogelijkheden bedenken. Steeds nieuwe dingen uitproberen, het kan beter, het kan anders. Iets doen met de ervaringen en input van anderen.

Beginnen met dat wat voordeel oplevert

Keuzes maken die rendement/ voordeel hebben om mee te beginnen later komen de ideale keuzes. Handelingsperspectief bieden. Iets geven.

Aantrekkelijke eerste stap.

Nieuwe leden door een tijdschrift, als mensen een abonnement nemen op het tijdschrift merken ze ineens dat er een vereniging achter zit.

Corporatie of organisatievorm

Een organisatie biedt continuïteit, daardoor kunnen we snel oppakken en implementeren. Versnellen op goede projecten

4.3.2 Wat is er volgens belanghebbenden nodig om een project op te zetten of eraan mee te doen, wat wordt ervaren als hobbel of belemmering om mee te doen en hoe kan die verkleind worden?

“We praten er niet over”

Opvallend was dat op 1 na iedereen die actief is bij Samen Duurzaam Zeist naar elkaar doorverwees. Familie, vrienden, burens werden niet aangeraden, ook niet nadat ik aangegeven had dat het niet per se iemand moest zijn die iets met duurzaamheid had. Het er niet over praten werd ook door respondenten als een probleem ervaren.

Vertraging

Vertraging en te weinig samenwerking, invullen smart formulier, te late uitbetaling, pijlerstructuur, veel organisatiekracht gevraagd, veel tijdsinvestering gevraagd zonder inkomen, meer steun nodig van gemeente, te weinig tijd en geld bij ambtenaren om burgerinitiatieven extra te ondersteunen.

“Ik ben in mijn hele leven nog nooit zo onfatsoenlijk behandeld als door de gemeente”

Suggestie: Handboek corporatie, gemakkelijk maken voor burgers om corporaties op te zetten. Overheid is traag, burgers kunnen veel sneller iets voor elkaar krijgen.

“De gemeente moet aan de slag met de omgevingswet”

“Ik kijk met mijn bedrijf hoe de negatieve duurzaamheidsimpact van bedrijven gecompenseerd kan worden en wat een bedrijf kan doen om zo duurzaam mogelijk te functioneren. Tot nu toe moest een bedrijf er zelf voor kiezen. Door de nieuwe omgevingswet gaat er veel veranderen, dan moet een bedrijf de negatieve impact kwantificeren en compenseren met eigen activiteit en als dat niet kan dan erbuiten. De intrinsieke waarde van de omgeving mag niet teruglopen. Als er niet gecompenseerd wordt kan dit leiden tot veel jurisprudentie. Het is beter om aan de voorkant af te stemmen en van tevoren een goed plan maken. Grote ondernemingen en gemeentes

zitten nu al in spagaat omdat plannen die na 1 januari 2021 klaar zijn aan omgevingswet moeten voldoen. De landelijke vereniging voor innovatief bewonersinitiatief (LSA) is bezig met proefprocessen tegen de omgevingswet.”

“Er is sprake van reverse incentive (= omgekeerde aansporing) beloning van mensen die tot nog toe niets gedaan hebben omdat er nu wel subsidies komen die de eersten gemist hebben. De allereerste mensen die iets aan het klimaat gedaan hebben betalen het meest.”

“Er moet een handboek komen om corporaties op te richten. Dan kunnen er versneld corporaties opgericht worden. Met de wijk kunnen er plannen gemaakt worden om corporaties op te richten van bijvoorbeeld stadslandbouw, energievoorziening.”

“Ik ben er al 30 jaar beroepsmatig mee bezig. Mijn interesse gaat nu uit naar de reactie van de maatschappij en politiek. Het IPO (interprovinciaal overleg) en VNG (= vereniging Nederlandse gemeenten) zouden in het vacuüm moeten stappen en aan de slag moeten gaan met bovengemeentelijke initiatieven. Duurzaamheid werd in het verleden genegeerd door gemeente en ministeries. Het loopt vast op geopolitiek”

“Er moet een snelweg komen voor samenwerkingsverbanden. Fragmentatie op klimaatimpact is niet logisch, daarom is ruimtelijke ordening een taak voor de overheid en niet voor gemeenten. Iedere gemeente die op eigen grondgebied klimaatneutraal wil zijn zonder samen te werken is niet goed”

Incrowd

Incrowd, tijdens het onderzoek viel me op dat Samen Duurzaam Zeist met name hoger opgeleide blanke vijftig plussers aantrekt.

“De dialoog wordt alleen gevoerd door wit 50 plus, wat is dan samen?”

De veertig minners die ik gesproken heb zeiden: In onze generatie komen veel burn-outs voor, wij hebben weinig tijd en willen na ons werk ontspanning. Lange vergaderingen staan ons tegen. Het is fijn als de activiteiten aansluiten bij wat we al doen of dat er een onstpannen, gezellige activiteit is, liefst met leeftijdsgenoten. Het moet wel wat opleveren.

Ze vinden het fijn dat er een website is met een platform waar je contact kunt maken met mensen. Zij laten zich vooral inspireren door Instagram, door influencers, door apps de NOS app en To good to go app zijn genoemd. Ze luisteren naar een podcast tijdens het reizen. Lopen warm voor kleine acties, maar ook meet ups, fuckup meetings, klimaatgesprekken, inspiratiebijeenkomsten. Er zijn te weinig mensen van onze leeftijd, met wie wij ons kunnen identificeren bij Samen Duurzaam Zeist, ook het logo en de naam spreken ons niet echt aan, is niet hip.

Kwam meerdere jongeren tegen die actief zijn op het gebied van duurzaamheid, maar de meesten konden geen tijd vrijmaken voor een interview, dus bleef het bij korte gesprekken. Een paar heb ik gelukkig wat langer gesproken.

Niet passende communicatie

De vergadercultuur schrikt veel mensen af (met name de doeners, de jongere generatie (20,30,40), en niet academisch opgeleiden) het roept onzekerheid op, "*ik ben hier niet slim genoeg voor*" of men vindt dat het te veel tijd kost en te weinig constructief en actiegericht is. "*Geneuzel over punten en komma's*" of "*overall een plasje over doen*". "onrespectvolle communicatie" Uiteraard zijn er ook respondenten (hoge opgeleiden, met politiek, ambtelijke en bestuurlijke ervaring) die de vergadercultuur waarderen. Ook het schrijven van rapportages schrikt een aantal mensen af.

Een aantal respondenten drukte mij op het hart dat wat men gezegd had absoluut niet herleidbaar moest zijn en /of wilden geen opnames om die reden.

Communicatie is volgens respondenten soms te kritisch, te negatief, te incrowd.

Het afwezig zijn van een fysieke ontmoetingsplek

Er is geen fysieke ontmoetingsplek waar men elkaar kan vinden.

Samenwerkingskansen worden gemist

'Er worden nog te veel samenwerkingskansen niet benut, ieder is met zijn eigen ding bezig'

Mensvriendelijk: zorg en duurzaamheid combineren. Duurzaamheid en armoedebestrijding, of taalachterstand combineren. Veilige combinatie. Niet elitair maken, eenvoudige, duidelijke taal. Combinatie met energie. Gemakkelijk en duidelijk. (Dit doen, daarom, levert je dat op).

Integraal wonen/ ecologische wijk. Eenzaamheid en duurzaam. Veiligheid en duurzaam Kinderspeelplaatsen en groen. Afval en groene huis.

Niet duurzame mindset en cultuur

"*Er is een mindset, cultuurverandering nodig*"

Luisteren, stilte, steun van anderen die zich ook actief inzetten.

4.3.3. Tabellen met factoren die een effectieve klimaataanpak bemoeilijken en factoren die een effectieve klimaataanpak bevorderen

Onderstaande tabel is gebaseerd op ervaringen van respondenten

Factoren die een effectieve klimaataanpak bemoeilijken	Factoren die een effectieve klimaataanpak bevorderen
Gebrek aan mogelijkheid tot persoonlijke ontmoeting	Fysieke plek
Afwezigheid van persoonlijk contact	Persoonlijk contact
Versnippering en onbenutte samenwerkingskansen, te weinig diversiteit	Goede samenwerking, nieuwe dwarsverbanden maken
Overtuigen, norm opleggen	Aansluiten bij intrinsieke motivatie
Slechte of geen communicatie, vergadercultuur, respectloze communicatie, proberen te overtuigen	Onvermoeibaar communiceren
Vertraging door bureaucratie, gemeente	Simpel houden
Alleen informeren	Laten ervaren
Negatieve houding, overmatige kritiek	Genieten, dankbaarheid
Te veel gericht op korte termijn resultaat	Impact en resultaat, besef van impact maar ook verdragen dat impact niet direct zichtbaar is.
Moedeloosheid	Doorzettingsvermogen, frustratietolerantie
Machteloosheid, angst, schuldgevoel.	Positieve gevoelens, humor
Geen actief plan voor gewoonteverandering.	Een sport van maken
Vasthouden aan identiteit, gewoontes, mainstream. Geen open mind, bij voorbaat tegen zijn.	Iets nieuws uitproberen, creatieve oplossingen bedenken. Constructief denken
Weinig handelingsperspectief	Beginnen met wat voordeel oplevert
Cognitieve dissonantie ten gevolge van overweldigd voelen door confronterende klimaatfeiten informatie.	Aantrekkelijke eerste stap
Gebrek aan organisatorische (hand) leiding.	Corporatie of organisatie opzetten

Onderstaande tabel is gebaseerd op een theoretische verkenning (Zie bijlage blz. 90)

Factoren die een effectieve klimaataanpak belemmeren	Factoren die een effectieve klimaataanpak bevorderen
Economie	
Freerider rationaliteit	Onderling vertrouwen

Onduidelijke kosten- en batenverdeling	Duidelijke kosten- en batenverdeling
Rent-seeking gedrag	Minder rent-seeking gedrag
Hoge gemiddelde winsten	Lage gemiddelde winsten
Lage mate van democratie	Hoge mate van democratie
Meer individuele consumptie dan collectieve consumptie	Meer collectieve consumptie dan individuele consumptie
Psychologie	
Free-rider rationaliteit	Individuele motivatie
Extrinsieke waarden	Intrinsieke waarden
Gevoel van afstand	Gevoel van urgentie
Groene consumenten	Openheid over psychologische processen
Korte termijn denken	Lange termijn denken
Abstracte probleemdefinitie	Heldere probleemdefinitie

Onderstaande tabel is gebaseerd op theoretische samenvattingen, bron en samenvatting in bijlages.

Factoren die effectieve klimaataanpak bemoeilijken	Factoren die effectieve klimaataanpak bevorderen.	Vakgebied
Negatief formuleren	Formuleer je wensen in gedrag dat je wel wil	Sociale psychologie
Alleen rationele argumenten	Keuzes worden gebaseerd op emotie en gewoonte	Sociale psychologie
Er niet over praten	Hoe meer gepraat wordt over onderwerpen gerelateerd aan duurzaamheid, hoe beter. In alle lagen van de samenleving	Sociale psychologie
Iemand met wie je je niet kunt identificeren	Iemand met wie je je kunt identificeren, die spreekt over duurzaamheid. Vertegenwoordigers in alle lagen van de bevolking	Sociale psychologie
	Goedkeuring en bevestiging van duurzame keuzes	Sociale psychologie

Het is belangrijk om te zorgen dat mensen minder impulsieve keuzes maken (ten gevolge van ongelukkig, eenzaam, depressief voelen)	Keuzes die goed zijn voor de lange termijn zijn uiteraard essentieel voor duurzaamheid. Het is onderzocht: mensen kun je beïnvloeden om minder impulsief gedrag te vertonen door ze het groen/bos in te sturen! "	Sociale psychologie
Obstakels vormen onze gewoontes	Pas als er een nieuwe situatie ontstaat is verandering kansrijk	Evolutionaire psychologie
Onstuimige behoefte om gedrag van anderen te kopiëren		Evolutionaire psychologie
We ervaren milieuproblemen niet met onze zintuigen		Evolutionaire psychologie
Informatie over milieubelasting of gezondheidsrisico's op lange termijn werken niet	Gedrag neemt af als het gekoppeld wordt aan negatieve emotie, walging. En risico op korte termijn. Bij vlees, voedselvergiftiging	Evolutionaire psychologie
Wil niet veranderen als duurzaam gedrag status verlagend is.	Statusverhoging	Evolutionaire psychologie
Mensen willen dat het onmiddellijk voordeel oplevert. Impulsief gedrag	In een groene omgeving kiezen mensen vaker voor de toekomstige beloning -- en handelden ze minder impulsief - dan in de stadsomgeving	Evolutionaire psychologie
Stadsomgeving	Natuurbehoud	Evolutionaire psychologie
Door informatie te verstrekken gaat gedrag niet veranderen		Communicatie en gedragskunde
Gedragsbepaler: ergens bij willen horen	Persoonlijk maken en gesprekken voeren	Communicatie en gedragskunde
Gedragsbepaler: identiteit en erkenning. Mensen willen consistent zijn in hun gedrag dus als ze eenmaal een overtuiging hebben geuit (bijvoorbeeld klimaatontkenning) dan is	Eerst vragen of ze iets voor natuur, lucht, schone leefomgeving, klimaat (enz. duurzaamheid) willen doen. Eerst verleiden tot uitspraak, daarna hoe ze dat doen en daarna helpen herinneren.	Communicatie en gedragskunde

het heel moeilijk om terug te gaan.		
Gedragsbepaler: gemak	Kleine acties, keuzestress voorkomen, makkelijk maken, vragen iets kleins te doen	Communicatie gedragskunde en
Gedragsbepaler: gemak duurzaamheid als begrip is moeilijk, abstract en te groot.	Makkelijk en niet abstract taalgebruik	Communicatie gedragskunde en
Gedragsbepaler: gemak	Ongewenst gedrag moeilijk maken	Communicatie gedragskunde en
Gedragsbepaler: gemak	Oplossingen bieden	Communicatie gedragskunde en
Polarisatie Gedragsbepaler: ergens bij willen horen	Gemeenschappelijke grond, interesses en ervaringen	Communicatie gedragskunde en
Onpersoonlijke informatie	Meningen worden over de tijd gevormd, door persoonlijke verhaal. Praat over je persoonlijke reis. Je bent ook een weg gegaan vanaf een moment dat je er niet aan dacht dat er klimaatverandering was, je gewoon alles gebruikte er niets om gaf (gemeenschappelijke grond benoemen) en nu geef je er wel om.	Communicatie gedragskunde en
Disrespect, anderen benaderen als sceptisch, ontkenner	Respect, anderen benaderen als andersdenkend	Communicatie gedragskunde en
Overtuigen	Aansluiten bij wereldbeeld van degene met wie je praat. Passend bij bestaande levenservaring	Communicatie gedragskunde en
	Deel wat je persoonlijk geloofd en waarom je het gelooft.	Communicatie gedragskunde en
Gedragsbepaler: moet iets opleveren	Laat voordelen zien. Mensen die niet met klimaatverandering bezig zijn, hebben vaak wel andere waarden die heel belangrijk voor hen zijn (familie, identiteit	Communicatie gedragskunde en

	plaats enz.) dan kun je zorgen dat ze daar voordeel bij hebben. Je kunt ook klimaatverandering loskoppelen van de oplossingen. Je hoeft niet het hele pakket van klimaatverandering te geven. Als ze starten anders te reizen of te eten, is dat prima ook als ze niet geloven in klimaatverandering.	
Gedragbepaler erkenning. Status. Beschuldigen	Vertel je eigen verhaal hoe jij het doet, geef complimenten voor het gedrag dat je waardeert. Geen schuldgevoel geven.	Communicatie gedragskunde en
Separatie tussen intentie en wat we doen. Tussen wat we weten en wat we doen.	Taal van vergeving, je kunt opnieuw starten is belangrijk	Communicatie gedragskunde en
De verhalen zijn het probleem.	Vind je mij leuk, ik vind jou leuk en ik geloof in klimaatverandering, dat moet jij ook doen	Communicatie gedragskunde en
Ontkenning	Het gaat erom te spreken over wat we krijgen. Heb ik dit echt nodig? We moeten geloven dat het van vitaal belang is dat het nodig is dat we sommige materie moeten loslaten, en dat is pijnlijk en daar moeten we om rouwen. We moeten stoppen van de fossiele energie, het was een mooi feest, het was great fun. Dat moeten we erkennen.	Communicatie gedragskunde en
Ontkenning	Creatieve hoopvolle verhalen vertellen.	Communicatie gedragskunde en
Vijanddenken, separatie, polarisatie	Er zijn geen vijanden maar mensen die geen connectie kunnen maken tussen wat ze doen, geloven en weten. Als we een vijand hebben is die in onszelf, tussen wat we weten,	Communicatie gedragskunde en

	waar we om geven en wat we doen. We hebben nieuwe verhalen nodig die ons samenbrengen.	
Vermijden van klimaatontkenkers en mensen die anders in het leven staan	Onverwachte partners die gingen samenwerken staan aan basis van veel grote veranderingen. Richt je op overkoepelende waarde.	Communicatie en gedragskunde
We bouwen onze waardes op wat anderen zeggen. Mening is niet gebaseerd op wetenschap, maar op verhalen gebaseerd op waardes, attitudes, en dingen die ze van anderen horen	We bouwen onze waardes op wat anderen zeggen. Praat erover. Zeg dit is waar ik om geef. Deel je inconsistentie, ja het is niet makkelijk. Disconnectie in wat je weet, wil en doe. Soms iets loslaten (hij noemt vlees eten) dat is best lastig, maar ik voel me krachtig (powerful)	Communicatie en gedragskunde
Verhalen bepalen gedrag	Delen persoonlijk verhaal Klimaat is een sleutelissue, dit is de plaats waar geschiedenis gaat worden geschreven. Het is zwaar en een uitdaging, maar enorme bevredigend. Het is samenwerken met mensen die echt ergens om geven. Werken voor iets waar je om geeft is heel belangrijk geeft heel veel voldoening. Het betaald niet goed, is zwaar werk maar is enorm bevredigend	Communicatie en gedragskunde
Overtuigen, boos worden, minachten klimaatontkenkers	Luisteren	Communicatie en gedragskunde
Autoriteiten en influencers, roepen gehoorzaam gedrag op.	Duurzame autoriteiten en influencers, roepen gehoorzaam gedrag op.	Gedragskunde
	Koppel gewenst gedrag aan positieve gevoelens. Humor relevant aan het onderwerp	Gedragskunde
Inertie	Handelingsperspectief	Gedragskunde
Stoppen nadat de beloning voor duurzaam gedrag ten gevolge van nudging stopt	Nieuw gedrag moet positieve ervaringen oproepen, anders	Gedragskunde

	stoppen mensen zodra de beloning stopt	
	Intrinsieke motivatoren: gevoel van autonomie, competentie en verbondenheid met anderen.	Gedragkunde
Het is niet de stip op de horizon die ons (gedrag) drijft, maar dat wat anderen naast ons doen.		Gedragkunde
	Eigen effectiviteitsstrategie: gaat over vaardigheden, middelen en mogelijkheden om gedrag uit te kunnen voeren. Het gevoel "ik kan dit" dit kan door concrete tips te laten zien, dingen waar mensen zich mee kunnen identificeren	Gedragkunde
Goede voornemens leidt tot toestaan ongewenst gedrag. (Dat mag nu, want later ga ik..)		Gedragkunde
	Bij minder aantrekkelijke lange termijn doelen is het effectief om intenties en voornemens te concretiseren, implementatieplan dat versterkt doorzettingsvermogen. Sociaal bewijs: anderen doen het ook. Feedback: erkenning van goed bezig zijn.	Gedragkunde
Gewoontes	Ongewenst gedrag niet verbieden, maar uitstellen en doseren. Met anderen afspreken, zodat de verleiding minder groot is	Gedragkunde
	Helpen nieuw gedrag wel vol te houden: motivationele en praktische steun: empathie, vertrouwen geven, aanmoedigen, zelfacceptatie. Praktisch: geld, diensten, informatiesteun. Advies, coaching eventueel	Gedragkunde

	Samendoen sociale omgeving is belangrijk bij gedragsverandering	Gedragskunde
	Andere koppeling mentaal plaatje en zintuiglijke sensaties. Prikkel en respons koppeling veranderen	Gedragskunde
	Om mensen echt tot actie aan te zetten is een oprechte interesse in hun wereld en begrip voor wat ze doen en wat hen drijft cruciaal.	Gedragskunde
Te weinig kennis en niet kunnen vertrouwen op kennis die gegeven wordt, sceptisch. Veroorzaakt machteloosheid en onzekerheid over de impact die je kunt hebben. (Bijvoorbeeld supermarkten die verkeerd voorlichten over voedsel), hierdoor ondanks duurzame intentie geen duurzaam gedrag		Gedragskunde
Onbewust verleiden en activeren tot gedrag dat tegen persoonlijke waarden van iemand in gaat levert een negatief gevoel op dit leidt weer tot een rationele verklaring waarin je lastig te verklaren gedrag probeert te verklaren, dat beïnvloed emoties en zelfbeeld negatief. (Misleiding door marketing)		Gedragskunde
	Vaak denken we als mensen het maar zouden weten en minder hebberig en individualistisch zijn en meer geven om dan zou er geen ontkenning zijn, maar dat is niet zo	Sociologie
Verstorende emoties: schuld, angst voor de toekomst, machteloosheid. Reguleren we door ontkenning: vastklampen aan nationale identiteit,	Onder ogen zien en weten dat ons privilege is dat we veel kracht hebben om te handelen. (Onderscheid tussen invloed en macht/status hebben	Sociologie

humor en positief blijven, niet voor uit te denken, ons te vergelijken met landen/mensen die slechter presteren. Sommige informatie ontkennen of blokkeren we, om een gevoel te behouden dat we een goed leven leiden, een coherent betekenisstelsel hebben en dat we invloed (status) hebben in de wereld	(resultaatgericht) en de kracht om te handelen	
	Hoeveel kans is er dat ik persoonlijk door klimaatverandering geraakt wordt en hoe ernstig zijn de gevolgen dan. Hoe is de kosten baten verhouding als ik dat wil tegengaan. Wat zijn de voordelen als ik mijn gedrag aanpas. Hoe kan ik dat doen? Kan ik op eigen kracht en met eigen middelen actie ondernemen?	Geïnspireerd op Health Belief Systeem (gedragsverandering ten behoeve van gezondheid) gezondheidskunde
Ontkenning, kwetsbaarheid wegpraten/lachen, beschuldiging, lasten op anderen afschuiven.	- Je geeft toe een probleem te hebben - Je bent bereid hulp van anderen te krijgen - Je bent eerlijk over je voortgang - Je bent in een omgeving die je kunt vertrouwen - Je bent bereid zelf te veranderen; - De aangerichte schade maak je ongedaan. - Je helpt anderen die van hun probleem af willen	Verslavingszorg over noodzakelijke voorwaarde voor Gedragsverandering.

4.3.4 Suggesties

4.3.4.1 Wat is er nodig zodat mensen mee doen?

Handboek corporaties,

Erover praten. Bij een groep horen. Gevoel dat er veel mensen mee bezig zijn.

Fysieke en digitale ontmoetingsplek

Opbouwende, geweldloze (respectvol) communicatie, open dialoog

Samenwerking meer mogelijk maken

Elkaar horen, steunen door te luisteren, reflectie, bezinning en inspiratie samen delen.

Gezelligheid en ontspanning

Korte acties.

Activiteiten die weinig tijd kosten en aansluiten bij wat ik al doe

4.3.4.2. Wat motiveert mensen die zich al inzetten?

Dit zijn factoren waardoor mensen actief worden en blijven.

“Ik wil bijdragen”

“Er gaat geen dag voorbij of ik leer wat nieuws (door samen te werken)”

“Resultaten”

“Ik sluit aan bij wat in mijn hart leeft”

“Ik word blij als ik iets voor anderen kan betekenen”

“Boos, dan kun je op de bank gaan zitten of zeggen ik ga lekker doen hoe het wel moet”

“Zorgvuldig omgaan met de wereld en er zorg aan besteden”

“Frustratie omgezet in verantwoordelijkheidsgevoel”

“Liefde voor de natuur, de mens, de aarde” (meerdere malen genoemd)

“Alles inclusief perspectief”

“Ik ben me heel erg bewust van de impact die we hebben”

“Kan ik mijzelf recht in de spiegel kijken als ik bepaalde dingen laat gebeuren”

“Actief geworden toen ik geconfronteerd werd met dierenleed” (doden van zwanen, gillende varkens in een vrachtwagen)

“Bezorgdheid”

“Besef van kostbaarheid van schoon water en natuur en dat dat niet verloren mag gaan.”

“Wil vanuit wijsheid en waarde spreken en handelen”

“Respect voor wat later jou thuis zal zijn” (aarde)

“Religieus”

“Bleef te lang liggen, we hebben het opgepakt”

“Ik ben gevraagd om te helpen”

4.3.4.3. Waardering ervaren bij het doen van duurzame activiteiten.

Greep uit wat respondenten waarderen tijdens duurzaam actief zijn:

“Het is geen moment saai”

“We houden elkaar scherp”

“Met elkaar is meerwaarde, dat maakt het leuk en ook gemakkelijker om ervoor te kiezen.”

“Intermenselijk contact, humor”

“Veel goede mensen leren kennen, leerzaam, leuk om samen te werken”

“Geluksmomenten door met iets goeds bezig te zijn voor de aarde, de toekomst”

“Mensen samenbrengen”

“Ondersteuning krijgen”

“ Nabijheid zowel van gemeente als inwoners, zowel als inwoners onderling die is eigenlijk heel groot.”

“Saamhorigheid”

“Gezamenlijk enthousiasme”

“ Samen vullen we elkaar aan”

“Het besef dat je toch iets kunt doen is hoopgevend”

4.3.4.4 Wat respondenten inspireert

“Zeist heeft de potentie om een van de duurzaamste steden van Nederland te worden”

*“Fairtrade is een wereldwijde organisatie die voortgekomen is uit een burgerinitiatief”
Samen kunnen we heel veel”*

“Count your blessings”

“Zorg dat je gelukkig, gezond en blij wordt dan ga je verkeerde dingen loslaten komt het met duurzaamheid wel goed.” “Belangrijk dat mensen gelukkig zijn, gelukkiger mensen zijn innovatiever.”

“Als je iets doet voor duurzaamheid dan word je daar eigenlijk direct voor beloond. Je gaat je gelukkig voelen.”

“ Elke ingreep die je doet heeft effect.”

“ Kennelijk heb je niet veel mensen nodig, 10- 12 % maar om een beweging op gang te zetten”

“Ik zie problemen als uitdagingen. Bij mijn werk als iemand kwam met een probleem: it is a challenge, verzin een list, bedenk iets. We gaan ons niet de put in laten drukken door het probleem, want het is een probleem en we gaan iets bedenken.”

“liefde”

4.4. Geopperde oplossingsrichtingen

4.4.1 Oplossingsrichtingen om tot meer samenwerking en verbinding te komen

Een workshop in een soort praatcafé achtige setting om kennis en ervaring te delen.

4.4.2 Oplossingsrichtingen om tot meer respect en waardering te komen

4.4.3 Oplossingsrichtingen om tot meer zelfreflectie te komen

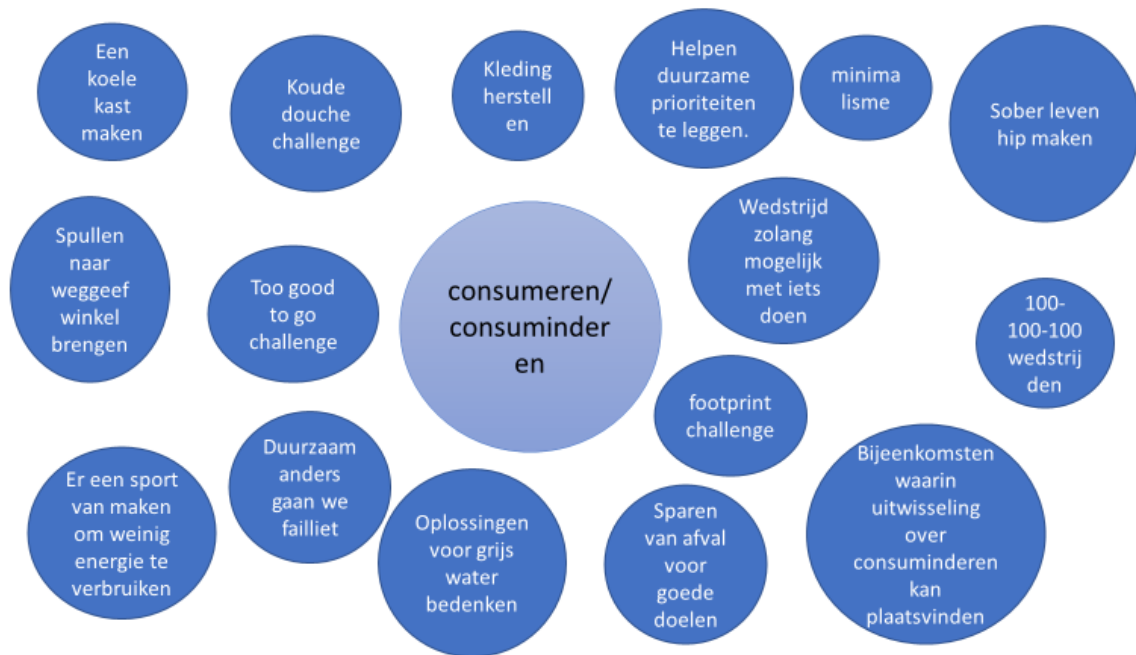

4.4.4 Oplossingsrichtingen om tot meer erkenning te komen.

George Marshall over respect voor klimaatontkenners: *"Ook al wil ik het uitgillen, ik heb geleerd te luisteren. Mensen actief in klimaatverandering, minachten en vermijden klimaatontkenners. Dit is dodelijk voor klimaatverandering, leidt tot polarisatie. Hun mening is niet gebaseerd op wetenschap, maar op verhalen gebaseerd op waardes, attitudes, en dingen die ze van anderen horen. Zoek gemeenschappelijke grond. De taal van vergeving, je kunt opnieuw starten is belangrijk. Er zijn geen vijanden maar mensen die geen connectie kunnen maken tussen wat ze doen, geloven en weten. Als we een vijand hebben is die in onszelf, tussen wat we weten, waar we om geven en wat we doen. We hebben nieuwe verhalen nodig die ons samenbrengen. Deel je persoonlijke verhaal en hoe je omgaat met je eigen inconsistentie". (Zie blz. 78 t/m 80)*

4.4.5 Oplossingsrichtingen rondom consuminderen

Nog meer ideeën om mensen te helpen consuminderen:

Consumindertip van de week, eentje die eenvoudig en gemakkelijk uit voeren is.

Een ecoteam dat wijk voor wijk mensen gaat benaderen en voorlichting gaat geven.

Volgens evolutionair socioloog Marc van der Vught is naar buiten de natuur in gaan en natuurbehoud misschien wel het belangrijkste goede voornemen met betrekking tot klimaatcrisis omdat het impulsief (koop) gedrag tegengaat. Ik citeer uit zijn blog, waarin hij verwijst naar uitkomsten van een onderzoek *“In de groene omgeving kozen de mensen vaker voor de toekomstige beloning -- en handelden ze minder impulsief -- dan in de stadsomgeving. Nu de meerderheid van de wereldbevolking, voor het eerst in de geschiedenis, in de stad leeft is natuurbehoud misschien wel het belangrijkste goede voornemen”* (Zie blz. 62 en 63)

4.5. Bevindingen focusgroep duurzame denk en leefstijl

1. Focusgroep duurzame denk en leefstijl

De focusgroep duurzame leefstijl en denkstijl is een groep die tijdens het schrijven van dit rapport elf keer bij elkaar is geweest. Deze groep bestaat uit mensen die intrinsiek gemotiveerd zijn. De uitwisseling over wat men al doet en wat eenieder inspireert en motiveert om samen te komen, was diepgaand, elkaar inspirerend en ondersteunend. In deze groep is een grote verscheidenheid aan (ideële, religieuze, spirituele en seculiere) achtergronden die de deelnemers inspireert. De mogelijke oplossingsrichtingen worden grondig besproken, evenals de verschillen in perspectief.

Ook is uitgebreid met elkaar verkend welke actie ondernomen kan worden om een duurzame denk en leefstijl te bevorderen. De tijd hiervoor nemen leverde verdieping, verheldering en onderlinge betrokkenheid op.

Het belang van innerlijk ervaren en open dialoog is besproken. Aan de orde kwam dat duurzaamheidsproblematiek met name een sociaal en psychologisch is. Bij de meeste mensen is immers de intentie goed, ze zeggen duurzaam te willen leven en weten wat te doen maar het gedrag blijft achter. Alleen feitenkennis en argumentatie leidt bij de meerderheid van mensen niet tot gedragsverandering. Ook kennis van sociaalpsycholoog en communicatiedeskundige over gedragskunde is ingebracht en besproken, zodat de groep hier eventueel rekening mee kan houden.

De richting die de meeste deelnemers aansprak is die van ecologisch bewustzijn; het besef dat alles met elkaar samenhangt en van de invloed die we hebben op medemensen, dieren, planten en aarde. Oog voor al de sustainable development goals wordt ook belangrijk gevonden. Vanaf de eerste bijeenkomst is er gedacht aan permacultuur, vanwege belang van mensen levende systemen te laten ervaren, waarin een grote mate van verscheidenheid aanwezig is. Door een permacultuur initiatief op te zetten worden er meerdere (duurzame) functies vervuld; bijvoorbeeld biodiversiteit, zorg voor aarde, planten en dieren, samenwerking, en verandering van bewustzijn door dat het permacultuurgedachtengoed ook toepasbaar is op menselijke samenwerkingen. Er is uitgebreid gesproken over de combinatie permacultuur en het creëren van een ontmoetingsplek waar mensen met diverse perspectieven gehoord worden en mensen elkaar fysiek kunnen ontmoeten. Een inspiratieplek, waar iedereen welkom is. Samen een cultuur doen ontstaan, bruggen slaan door compassie. Een plek van bezinning, reflectie en stilte.

De groep heeft iemand gevonden die een introductiecursus permacultuur wilde geven en heeft een soortgelijke groep uit Houten uitgenodigd om mee te gaan en met elkaar uit te wisselen. Ook delen groepsleden diverse activiteiten en contacten op het gebied van duurzaamheid met elkaar en inspireren elkaar daardoor. Zo zijn een aantal leden bij een bijeenkomst van Riforest geweest en een tegenlicht meetup.

Een aantal leden zijn zich aan het voorbereiden op een voordracht over permacultuur tijdens een evenement.

Ook is er een initiatief om filmpjes te maken, van momenten door de dag dat we in ons eigen huishouden en leven iets opmerken waar we recyclen, reduce (minder gebruiken), of reuse (hergebruiken) of van verwevenheid of kracht. Daarmee het aspect kringloop van permacultuur delend.

De groep heeft zich na permacultuurpark Zeist, de naam HET gegeven. Een conceptlogo is gemaakt.

‘Het’ als naam is open, onbenoemd en daarin kunnen hoop en diep verlangen een plaats krijgen. Het gaat niet om de persoon, maar om de actie.

Uitgangspunten voor deze groep zijn:

- Alles is verweven,
- Alles heeft een of meerdere functies, ook al weten we niet wat
- Zorg voor de aarde en mens als onderdeel van de aarde
- Open, zodat alle perspectieven welkom zijn en iedereen er zijn ‘hart’ in kan projecteren.

Doelstellingen:

- Herstellen van grond
- Extra bomen aanplanten
- Voorbeeld functie
- Permacultuur gedachtelijn verspreiden. Samen verkennen hoe de denkwijze van permacultuur, ook toegepast kan worden in de menselijke omgang.
- Een stille plek in natuur ·
- Voedsel en schuilplaatsen voor dieren, permacultuur in zetten voor dieren en biodiversiteit.
- Deficiënties in de omgeving aanpakken. Bijvoorbeeld zorgen voor leefgebied voor koolmees die de processierups opeet.
- verbinden van initiatieven op het gebied van permacultuur/ ecologie, bijvoorbeeld door een permacultour te ontwikkelen.
- middels filmpjes praktische uitwerking permacultuurprincipes in ons dagelijks leven delen.

Voor meer gedetailleerde informatie over de oplossingsrichtingen die overwogen zijn, de dialogen die plaatsgevonden hebben en de informatie die door gedragsdeskundigen en socioloog is ingebracht en theoretische verkenningen die besproken zijn, zie in de bijlage de uitgebreide verslagen van de focusgroep en de theoretische verkenningen (vanaf blz. 52)

2. Focusgroep thema afval.

De focusgroep rondom het thema afval vindt plaats in de wijk Vollenhove. Eerst zijn de praktische problemen met betrekking tot afval besproken, echter tijdens de gesprekken bleek dat een gebrek aan sociale cohesie en onwetendheid medeoorzaak is van de afvalproblematiek. Focusgroepleden hebben allerlei ideeën om de onderlinge betrokkenheid met elkaar in de wijk te verbeteren. De wens om een culturele uitwisseling tot stand te brengen is er een waar energie voor is. Er zijn mogelijk ook speelse verbanden te maken naar afval, hoe dit te voorkomen en te scheiden of verwerken. Het sparen van afval voor goede doelen en het creatief verwerken van afval tot presentjes zijn genoemd. In deze groep worden zowel praktische zaken besproken over containers, ophaalschema's en de communicatie tussen RMN, Gemeente en inwoners en mogelijke initiatieven op praktisch gebied. Er gaat vanaf September ook een gemeentelijk project lopen rondom het thema afval. Deze focusgroep is in de beginfase en bestaat uit een te klein aantal leden. De stap is gezet om de bewonerscommissie Geroflat opnieuw op te richten en er zal er worden gekeken welke initiatieven kunnen ontstaan die de uitwisseling tussen mensen met verschillende culturen kunnen versterken. Helaas was het niet mogelijk om meer dan één groep te faciliteren en is deze niet verder van de grond gekomen.

5 Discussie

Intrinsieke en extrinsieke motivatie

Er is in de focusgroep leef en denkstijl gesproken over het spanningsveld tussen intrinsieke en extrinsieke motivatie, tussen snelle actiegerichtheid en leef en denkstijl verandering. Tussen groeien vanuit een groep die al met duurzaamheid bezig is en proberen zoveel mogelijk mensen te bereiken.

Geduld is nodig om elkaar te leren kennen en aan te sluiten op intrinsieke motivatie. Daar is persoonlijke uitwisseling, het delen van hoe je tot een duurzamere leefstijl bent gekomen en gezamenlijke reflectie en inspiratie belangrijk. Hier is een fysieke en laagdrempelige ontmoetingsplaats open voor iedereen voor nodig.

Snel effect door verleiden wordt gezien als politieke daad. Het verleiden tot consumeren zit velen dwars, het is volgens hen juist deze mindset, die aansluit bij gedragbepalers/gedragsneigingen zoals behoefte aan status, erbij horen en gemak, die tot de duurzaamheidproblematiek geleid heeft. Belangrijk vindt men het om te praten over het proces om hieraan voorbij te gaan.

Echter anderen geven aan dat juist het besef van deze gedragbepalers/neigingen ook ondersteunend kunnen zijn om mensen duurzame keuzes te laten maken en eerste stappen te laten zetten op het gebied van duurzaamheid, dit kan dan weer leiden tot een meer duurzame identiteit en intrinsieke motivatie, als het gekoppeld wordt aan gesprekken. Door aan te sluiten bij gedragsneigingen, gebruik te maken van marketing en dus te verleiden - door duurzame groene keuzes aantrekkelijk te maken - bereik je sneller, meer mensen en maak je duurzaamheid toegankelijker en laagdrempeliger. De kleine duurzame acties en gedrag kunnen leiden tot een duurzame identiteit en intrinsieke motivatie kan erop volgen. Echter het is ook mogelijk dat het duurzame gedrag stopt zodra de voordelen ophouden of dat mensen zich ervan afkeren of wantrouwend worden zodra ze het gevoel hebben gemanipuleerd te zijn.

Nieuw duurzaam gedrag vraagt om verandering van gewoontes en dan is de kennis uit de gedragskunde heel behulpzaam, zodat we kunnen aansluiten op dat wat ons (automatische) gedrag stuurt om intrinsieke motivatie in een later stadium mogelijk te maken.

Groene economie versus paradigmaverandering, consuminderen

Groene economie maakt gebruik van de kennis uit de gedragskunde en sluit aan bij onze neigingen om instinctief te gaan voor gemak, erbij horen en status, allemaal zaken die ook door veel respondenten als oorzakelijk aan klimaatcrisis worden gezien. Als we gebruik maken van deze kennis hoe voorkomen we dan vervlakking? En hoe zorgen we ervoor dat we over wezenlijke en oorzakelijke blijven spreken met elkaar? Kennis vanuit de gedragskunde naast verinnerlijking, hoe kan dat elkaar kan versterken en ondersteunen?

Reflecteren en ons bewust worden van onze (instinctieve en automatische) gedragsneigingen en incongruentie, kan een stap zijn naar meer compassie en intrinsieke keuzes.

Dialogoog en discussie, debat

Het verschil tussen dialogoog en discussie werd besproken. Er worden weinig dialogen gevoerd. Een dialogoog is een gesprek dat zich kenmerkt door open luisteren, respect wederzijdse uitwisseling en overleg.

Een discussie of debat is een gesprek waarbij iedereen zijn mening geeft over een bepaald onderwerp waarbij de partijen elkaar van een bepaald standpunt proberen te overtuigen.

De dialogoog over duurzaamheid wordt gemist. Er is behoefte aan persoonlijke gesprekken over benodigde gedrag- en paradigma verandering, met ruimte voor reflectie en aandacht voor rouw .

Gesprekken over duurzaamheid worden volgens respondenten binnen Samen Duurzaam Zeist en politiek vaak alleen op symptomatisch niveau gevoerd en gaan dan over groene acties, anderen verleiden of anderen overtuigen.

Wel of niet gebruiken van woorden als duurzaamheid en consuminderen vanwege negatieve connotatie

Ook is er gesproken over negatieve connotatie van woorden bij een grote groep mensen, woorden als duurzaamheid (duur, elitair, blijvend), consuminderen (minder) en spiritualiteit (zweverig).

Helaas heeft het woord consuminderen, net als duurzaamheid een negatieve connotatie. We kunnen aangeven waar we meer van krijgen als we gaan consuminderen, maar gaven focusgroepleden aan dan blijven we daarmee wel het groeimodel van steeds meer voeden. Wellicht is het richten op “count your blessings”, dankbaarheid en tevredenheid beter

6 Effecten

“Je wordt eigenlijk direct beloond als je je inzet voor duurzaamheid. Wat is de waarde van je gelukkig voelen of geluuksmomenten of wat dan ook. Het is een soort mechanisme, feedback dat ons wil vertellen dat we het goede doen, een of andere wetmatigheid “

Er rijpten tijdens het onderzoek al onverwachte vruchten. Resultaten die ik van tevoren niet verwacht had en die lastig smart meetbaar zijn zoals:

Verandering van zelfbeeld van deelnemers,
Lezing die georganiseerd is doordat deelnemers mensen uit hun netwerk met elkaar in contact hebben gebracht,
Veranderingen van persoonlijk gedrag geïnspireerd door gesprekken met anderen,
Schrijven van artikelen in krant en op sociale media,
Gesprekken die gevoerd worden met familie en kennissen naar aanleiding van gesprek en vragen.
Reflectie die plaatsvindt doordat men elkaar hoort en vragen stelt.
Mensen die erbij komen en zich graag aansluiten,
Creativiteit, kennis en tuinopbrengsten die met elkaar gedeeld worden,
Elkaar onderling steunen door te luisteren en elkaar inspireren, waardoor men de moed erin houdt en doorgaat.
Samen bijeenkomsten bijwonen en elkaars activiteiten bezoeken.
Andere afspraken werden afgezegd om aanwezig te kunnen zijn omdat mensen de bijeenkomsten belangrijk vinden.
Gezamenlijk volgen van een cursus permacultuur.
Mensen die zichzelf niet als duurzaam zagen en nu wel.
Er zijn mensen samen naar tegenlicht meetup geweest.
Er zijn mensen samen naar een bijeenkomst van rifest geweest.
Deelnemers gaven aan dat de gesprekken geholpen hadden om er zelf een duurzamer huishouden op na te houden.
Er is een focusgroep die zich bezighoudt met (het gedachtengoed van) permacultuur op de kaart te zetten. Er is door de leden een cursus permacultuur gevolgd. Permacultuur principes worden waar mogelijk in eigen moestuinen toegepast. Er is uitwisseling geweest met een groep mensen uit een ander dorp die met soortgelijke onderwerpen bezig zijn.
Mensen die zich minder machteloos en alleen gingen voelen door een groepsinterview.
Het belang van uitwisseling, cultuur bouwen en een open dialoog is wat de meeste respondenten belangrijk vinden. In zekere zin gebeurt dit ook tijdens de focusgroepen en interviews. Diverse mensen hebben aangegeven hoe belangrijk een gesprek is waarin je reflecteert en naar elkaar luistert.

“Door dit met elkaar te delen wordt mijn gevoel van machteloosheid een stuk minder, dank je wel voor dit gesprek”

7 Aanbevelingen en mijn reflectie

Mijn reflectie

Het onderzoek heeft langer geduurd dan gepland. Dit heeft enerzijds te maken met de breedte van het onderwerp en mijn enthousiasme om veel mensen te betrekken bij het onderzoek. Ik heb 50 mensen geïnterviewd en tezamen met de verwerking van de data is dat wat veel voor een onderzoeker. Vanwege mijn begrensde tijd is er een focusgroep uit voortgekomen.

Onverwacht voor mij is het feit dat de interviews en gesprekken tijdens de focusgroepen zelf vaak al een vervullend en inspirerend effect hadden. Zoals uit het onderzoek ook bleek zijn persoonlijke uitwisselingen iets waar behoefte aan is.

De eerste probleemdefinitie waarmee het onderzoek gestart is, is hoe krijgen we meer mensen betrokken? Door de interviews ben ik nu van mening dat het ook belangrijk is om er samen voor te zorgen dat de mensen die al betrokken zijn het goed hebben. Hoe kunnen ze elkaar versterken? En hoe kan er meer samengewerkt kan worden? Hoe kunnen ze het voor elkaar gemakkelijker maken het goede te doen? En daar kunnen dan mensen bij aansluiten.

Duurzaamheid is eigenlijk een te breed en algemeen onderwerp voor een participatief actieonderzoek. De meeste participatieve actie onderzoeken sluiten aan op behoeften en wensen van deelnemers en onderzoek je hoe die gerealiseerd kunnen worden. Bij duurzaamheid gaat het om een collectief probleem, waarvan de gevolgen niet direct voelbaar zijn bij degene die ze veroorzaken en waarbij acties iets vragen zonder persoonlijk en direct korte termijn resultaat. De resultaten zijn lastig, zo niet onmogelijk smart meetbaar als je activiteiten wil opzetten die wortels van de duurzaamheidsproblematiek raken. En veel duurzame dromen worden alleen vervuld als ook anderen meedoen, dit kan leiden tot lastige gevoelens van rouw, zoals onmacht, verdriet, boosheid, somberheid en schuldgevoelens. Door maanden lang intensief met de duurzaamheid bezig te zijn geweest, zijn ook al deze gevoelens in mij langs gekomen. Tegelijkertijd groeide ook het besef hoeveel waarde ik eigenlijk hecht aan leven, dat het mijn hart is dat geraakt is en oproept tot actie. En dat als ik ga staan voor deze liefde voor dat wat leeft, dat ik me dan juist het allertrouwste aan mijzelf voel.

De mensen die aan het onderzoek mee wilden doen, waren vaak al gemotiveerd en actief. Het mogen interviewen van deze bijzondere mensen was een plezier op zich, ik voel me dan ook dankbaar dat ik dit hebben mogen doen.

Ik heb zelf ook veel geleerd door te luisteren naar mijn respondenten.

Met een rijk en warm gevoel van dankbaarheid kijk ik terug op het onderzoek.

Aanbevelingen

Er liggen nog veel kansen. Ik zou zeggen volhouden, blijven vertrouwen en nog meer participatieve actieonderzoeken met meer onderzoekers. Minder breed opgezet, met een deelt thema of in een wijk.

Bijlages

1 Verslagen van focusgroepen

1.1 Bijeenkomst een focusgroep leef en denkstijl

1.1.1 Motivatie deelnemers en probleemdefinitie

Wat motiveert deelnemers om actief te zijn op het gebied van duurzaamheid:

Sober leven, consuminderen wordt bemoeilijkt doordat consumeren door mensen aan status wordt gekoppeld. Hoe kunnen we sober leven hip maken?

Er is tevens moed nodig om buiten de groep (de grootste gemene deler) te staan en te leven. Duurzame leefstijl is nog niet gemeengoed.

Bij de meeste mensen is de intentie goed, ze zeggen duurzaam te willen leven en weten wat te doen maar het gedrag blijft achter. Alleen feitenkennis en argumentatie leidt bij de meerderheid van mensen niet tot gedragsverandering.

Het belang van (innerlijk) ervaren kwam op tafel. Juist omdat alleen weten niet genoeg is. In dat kader is er ook gesproken over deep ecology. Hoe kan ecologie en permacultuur inspiratie zijn voor denken over duurzaamheid en menselijk gedrag?

volgens jullie is naast concrete voorbeelden ook het spreken over het effect van ons gedrag en het laten zien van hoe alles met elkaar samenhangt nodig. De combinatie van dingen laten zien en een verhaal laten horen is belangrijk.

Biodiversiteit opperde iemand is belangrijker dan klimaat, want dat omvat vanzelf het klimaat als je het centraal stelt.

Een aandachtspunt was, als we iets gaan organiseren, hoe houden we het gesprek op deze diepe laag (verandering leef en denkstijl, verinnerlijking, ervaring) zonder te vervlakken?

We hebben gesproken over het woord trekker. En dat als deze verdwijnen het initiatief in zakt. En we hebben gesproken over groepsgedragen initiatieven. Maak initiatieven onafhankelijk van trekker. Nu wordt er vaak gezien dat er maar een paar trekkers zijn en zodra die wegvallen zakt het initiatief in.

Belang om mensen levende systemen te laten ervaren, waarin grote mate van verscheidenheid aanwezig is. (Permacultuur)

Met Deep ecology voorkom je opbranden leiders door mensen te verbinden. Door vertrouwen te geven.

1.1.2 probleemgebieden omzetten naar doelen

Lange termijn denken, zelf het voorbeeld geven gecombineerd met ecologische bewustzijn, inspiratie

1.1.3. Genoemde eerste oplossingsrichtingen:

*Ervaarbaar maken

*Plek creëren in Zeist voor inspiratie: - Boswerf traject

- Wijngaard Beek en Rooijen

- Voedselbos of Tiny forest

*Nieuw soort buurthuizen creëren met tuin en bezinningsplek, gedragen door woongroepen.

*Inzichten van Permacultuur, multifunctioneel, in plaats van voor maar één functie.

*Mensen eigen verhalen laten vertellen

*Bomenrondleiding in Zeist

1.2 Bijeenkomst twee focusgroep leef en denkstijl

Thema: doel verder verkennen, gedragskunde, eerste aanzet oplossingsrichtingen benoemen.

Wat vinden deelnemers op dit moment belangrijk in hun leven? Dierenwelzijn, zorg voor natuur, aarde, mens en heelal, gedragen worden door grote geheel, creëren van goede organisatievormen, gezin, besef van ommekeer, besef van verloren gaan van kostbare dier en plantsoorten, die voor ons nog steeds een mysterie zijn en rouw daarover, stilte, leef en werkgemeenschappen, zorg voor meer gemeenschap en verbinding, liefde voor leven, dat wat zich toont als mensen elkaar echt ontmoeten, natuur.

1.2.1 Gedragskunde en uitwisseling erover.

Kennis van sociaalpsycholoog en communicatiedeskundige over gedragskunde ingebracht.

Aan de orde kwam dat duurzaamheidsproblematiek met name een sociaal en psychologisch is. Dat er een discrepantie is tussen wat we weten en hoe we ons gedragen. Dat alleen voorlichting en informatie verstrekken niet leidt tot gedragsverandering. Dat het belangrijk is dat we erover praten en dat dat nu weinig gebeurt. Dat in de natuur zijn helpt om minder te consumeren.

Emmanuelle heeft aan psychologe gevraagd hoe zij een patiënt zou helpen als die dezelfde symptomen laat zien als die wij koppelen aan collectief niet duurzaam gedrag: ontkennen, geen zelfreflectie, apathie en machteloosheid, zich alleen (niet verbonden) voelen. Ze duidde dit als depressief en raad aan te zien wat wel kan, te activeren en met name naar buiten de natuur in gaan.

Chris geeft aan welke factoren wel van invloed op gedrag zijn:

- We willen erbij horen neigen naar meedoen met groepscultuur waartoe we behoren.
- We willen erboven uit stijgen en neigen naar keuzes die de status verhogen, en ons een gevoel van (zelf) identiteit geven.
- We zijn zuinig met energie, neigen naar keuzes op basis van gemak en automatisme.

Dit is wat mensen geneigd zijn te doen en ook merendeel van de dag doen, wanneer er niet bewust gereflecteerd wordt.

Er is gesproken over het verleiden en gemakkelijk maken van mensen om duurzaam gedrag te vertonen. En dat extrinsieke motivatie en verleiding constante aandacht vragen met mogelijke terugval naar niet-duurzaam gedrag zodra de voordelen verdwijnen.

Zorg is geuit dat het lijkt of er een taboe is om naar het wezenlijke te gaan. Dat intrinsieke motivatie is te prefereren boven extrinsieke motivatie omdat het duurzamer is.

Gedragsdeskundige geeft aan met een voorbeeld dat het in eerste instantie verleid worden tot een (kleine) duurzame actie kan leiden tot een ander zelfbeeld (namelijk jezelf gaan zien als een duurzaam persoon) waardoor daaruit nieuw duurzaam gedrag ontstaat. Bewustzijn volgt op gedrag in plaats van omgekeerd. Dus met kleine makkelijke stapjes beginnen kan uiteindelijk leiden tot intrinsieke motivatie.

We hebben het gehad over het hip maken (statusverhogend) van duurzaamheid. Een deelnemer laat zien dat hij een kapot t shirt draagt en dat je dit nog prima kunt dragen en niet weg hoeft te gooien. Hij vertelt erbij dat hij dat niet overal kan (hoe lastig het is van de groepsnorm af te wijken).

De lezing van Maurits Groen over het boek Drawdown werd genoemd als een mooi initiatief, hoopvol verhaal over de drie dingen die nodig zijn om klimaatopwarming tegen te gaan: inzamelen koelvloeistoffen, vegetarisch eten, onderwijs voor vrouwen.

Ook de Degrowth beweging wordt genoemd en de opkomst daarvan in Nederland en de betrokkenheid van vele studenten erbij. Zie ontgroe.nl

1.2.2. Dialoog met politiek.

Jullie spreken over hoe in de politiek partijbelang (bij de groep horen) een open dialoog en gesprek op wezenlijk niveau in de weg staat. Het verdedigen van de politieke invalshoek en fractiediscipline is bepalend en staan een open dialoog in de weg. De debatten kunnen polariserend werken. Hier zijn zorgen over. Het belang van een bijdrage te leveren door op het niveau van beleid actief te zijn om dat daar grote impact zit wordt besproken.

Met name ook omdat door de raad overwogen wordt het klimaatneutraal zijn in 2030 uit te stellen tot 2050. Een rode draad door de avond is wel dat jullie geraakt zijn door de toestand waarin we als mensheid en aarde nu verkeren. Er wordt al van klimaatcrisis gesproken in plaats van klimaatverandering.

De politiek blijkt een van de moeilijkste gebieden om een open dialoog te voeren. Politiek is echter wel beïnvloedbaar door wat er in de maatschappij gebeurt, wellicht is het een goed idee om naast politieke inspraak te starten met open dialooggroepen in de samenleving.

1.2.2.1. Belang van open dialoog

Een open dialoog voeren en over duurzaamheid praten is belangrijk vinden jullie. Klimaatgesprekken voeren. Echt luisteren naar elkaar en voorkomen dat er een polariserend debat ontstaat. Hoe doe je dat goed? Wat als iedereen binnen SDZ dat zou doen? Kunnen we elkaar daarbij helpen, uitwisselen erover?

Marshall (een van de respondenten heeft zijn naam genoemd) een communicatiedeskundige die met de grote klimaatontkenners communiceert. Hij geeft het belang aan van gemeenschappelijkheid vinden. En het spreken over je persoonlijke verhaal en je eigen worstelingen om steeds duurzamer te leven. Dat wij ook niet 100% duurzaam leven.

Er wordt op gewezen dat het Juist niet gaat om wie het meest duurzaam is in een soort competitie, waardoor op een voetstuk komen te staan en het moeilijker wordt om mee te identificeren. Maar portretjes en verhalen van mensen die stappen zetten. Kleine stappen, waarmee mensen zich kunnen identificeren. Soort voorleven, waar je tegenaan gelopen bent en hoe je tot besluit bent gekomen om duurzamer te leven op een bepaald gebied. Worsteling laten zien.

Geweldloze communicatie is genoemd als methodiek door een van de respondenten.

Om polarisatie te voorkomen is luisteren, medemenselijkheid, compassie en het zoeken naar gezamenlijke grond belangrijk.

1.2.2.2 belang van gemeenschap.

Het actief zijn op het gebied van duurzaamheid en beleid is zwaar (vertelde een van mijn respondenten). Ook tijdens dit gesprek kwam dat aan de orde. Kunnen we elkaar ruimte bieden en naar elkaar luisteren, dat wordt als ondersteunend ervaren.

De integriteit van politiek werd door deelnemers aan de orde gesteld. Er was verschil van mening of politici integer zijn. Het erkennen en onder ogen zien van bijvoorbeeld niet integer gedrag van politici kwam aan de orde. Dit roept woede, verontwaardiging, somberheid, enzovoort op. Hoe communiceren we constructief? Dat is een uitdaging. Hoe voorkomen wij dat we tegenover de politiek komen te staan en zelf polariseren?

1.2.3. Oplossingsrichtingen

We hebben een rondje gemaakt en gevraagd naar een oplossingsrichting met betrekking tot een duurzame leefstijl waar je op dit moment voor warm loopt?

- Spiritueel centrum waar mensen kunnen samenkomen en uitwisseling plaats kan vinden.
- Luisteren en je gehoord weten.
- Samen elkaar dragen en verbinden.
- Dichter bij beleid, meer impact.
- Rouwen.
- Lezing, ideeën uitwisseling, powerplantfilm die vertoont gaat worden door PVDD.
- Oecumenisch in stilte zijn, plaats waar alle gezindten bij elkaar komen en uitwisselen.
- Reflectieplek.
- Oplaadplek, laadpaal voor de mens.

Daarna heb ik alle oplossingsrichtingen die tijdens het onderzoek door respondenten zijn geopperd gedeeld.

Genoemd zijn:

- Centrum voor ontdekken van nieuwe gewoonten
- Sustainable Development Goals centraal stellen, uitwisseling tussen diverse belangen
- Permacultuur (5 keer genoemd)
- Fablab (= open werkplaats met digitaal gereedschap) voor duurzame ontwikkeling
- Stille plek
- Verandering bij anderen
- Speeddate
- Bio-scoop (2 keer genoemd)
- Overzicht van alle Samen Duurzaam Zeist initiatieven met namen en hoe je ze kunt bereiken (2 keer genoemd)
- Klimaatgesprekken, goede dialoog
- Ont-moetingsplek. Oecumenische-eco gemeenschap waar iedereen welkom is.
- Inspirerende voorbeeldplaats voor duurzaamheid. (De Kleine Aarde in Zeist.) Een plaats waar permacultuur tuinen te zien zijn
- Gesprekken over duurzaamheid inspiratiegroep.

1.2.4 Oplossingsrichtingen uit onderzoek Oplossingsrichtingen uit onderzoek voor de vijf gebieden van duurzame leef en denkstijl,

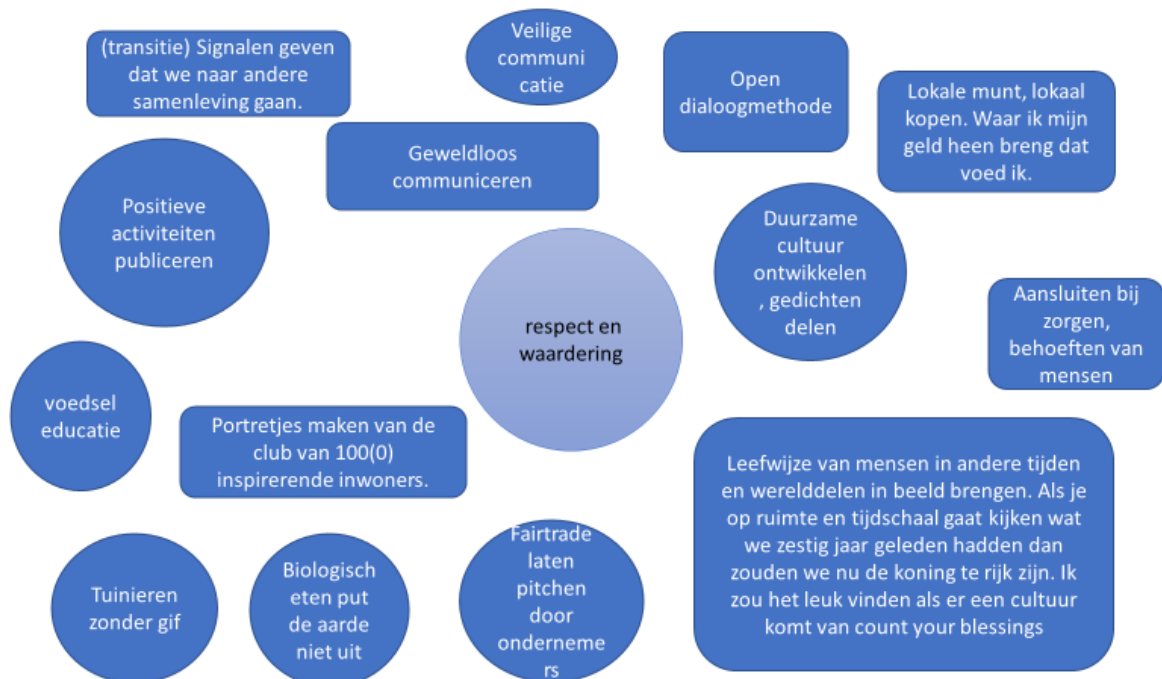
1.2.4.1 Consuminderen en een bijdrage leveren i.p.v. opportunisme en consumeren.

1.2.4.2 Erkenning i.p.v. ontkenning

1.4.3 Respect en waardering i.p.v., gebrek aan waarde toekenning en respect.

1.2.4.4 Zelfinzicht i.p.v. gebrek aan zelfinzicht.

1.2.4.5. Verbinden en samenwerken in plaats van eenzijdig individualisme.

1.3 Bijeenkomst drie focusgroep leef en denkstijl

1.3.1. Oplossingsrichtingen bespreken, aanvullen en onderlinge samenhang ontdekken.

Begonnen met waar we goed in zijn, onze talenten en wat we graag doen.

Centraal staat voor focusgroepleden een inspiratie, reflectie, stilte, ontmoetingsplek die open staat voor iedereen. Oplaadplaats voor mensen die zich actief willen opstellen of al actief zijn op het gebied van duurzaamheid.

De woorden duurzaamheid en spiritueel hebben voor veel mensen een negatieve connotatie. Focusgroepleden willen ook de groep bereiken die er nog niet mee bezig is. Onder samen verstaan focusgroepleden niet alleen mensen die samenwerken, maar ook samen met dieren en planten. (Zie ook weer verslag van vorige keren, waarin ook geopperd werd om activiteit en dialoog te combineren met een zichtbare duurzame plek bijvoorbeeld Tiny Forest)

1.3.1.1. Bespreken van wat wij verstaan onder een plek? Uitgangssituatie

Is dat een fysieke plaats? Is het op een locatie? Een bestaande of een nieuw te ontwikkelen? Is het verspreid? Is het digitaal en/of offline? Waar moet de plek aan voldoen om voor iedereen toegankelijk te zijn? Kan het ook buiten zijn? Kan het in wijkcentrum, daar is facilitair alles al aanwezig? Of via een educatief computerprogramma? (Designcursus Permacultuur?) Of via een voorbeeld wijk, een wijkontmoetingscentrum waardoor je je profileert in de wijk.

Focusgroepleden gaven aan liever een centrale plek te willen, een broedplaats. Die open en neutraal is en waar je zonder afspraak binnen kunt lopen. En versnippering te willen voorkomen. Mogelijk kunnen we terecht bij een lid van de groep.

1.3.1.2 Cultuur bouwen met elkaar

Voedend voor een duurzame leefstijl is cultuur: luisteren, verbinden, ondersteunen. Cultuur leeft en vervliegt, moet op gang gehouden worden. Ondersteunt de worsteling om duurzaam te leven, verbonden te zijn, goede ideeën uitwisselen, voeden aan elkaar en activiteiten waarin we elkaar ontplooiën. Dat is gemeenschap. Gemeenschap waarin we elkaar helpen te ontplooiën, we elkaar zien, ondersteunen en uitstralen doe mee. Waar mensen die op zoek zijn maar het nog niet weten naar toe kunnen. Open dialoog gevoerd wordt. Waar we vieren wat we al bereikt hebben, iedereen zijn eigen successen. (Stilte) plek moet gevoed worden, zodat het zich kan verbreden.

Geopperd werd de mogelijkheid om mee te doen met (internationale) Fête de la Nature dag (22 tot 24 mei 2020) en dit ook in Zeist te vieren. Of Earth Day (22 april 2020), of Nacht van de Nacht (26 oktober 2019)

1.3.1.3. Uitbreiden vanuit al actieve mensen of richten op iedereen

Welke oplossingsrichting is het beste antwoord op de probleemstelling, er zijn meer mensen nodig met een duurzame leef en denkstijl? Wat kunnen we doen zodat iedereen in de samenleving op pad gaat? Willen we de duurzame leefstijl bevorderen voor de algehele populatie? Of gaan we voor het verbinden van mensen die al bezig zijn en daar groepen op maken.

1.3.1.4. Ecoteam

Geopperd werd de mogelijkheid om bijvoorbeeld te beginnen bij een appartementencomplex, daarna naar een nieuwe plek en weer verder. Met een soort ecoteams waar samen met bewoners in een bepaalde buurt mensen elkaar inspireren met praktische dingen. Dit soort processen vragen wel om professionele procesbegeleiding. In de jaren 80 is een dergelijk project mislukt, waar lag dat aan? Zou het nu wel kunnen lukken? Het is een andere tijd via watts app en internet kunnen we elkaar makkelijker bereiken.

1.3.2 Te prioriteren oplossingsrichtingen Prioriteren van oplossingrichtingen tussen de derde en vierde bijeenkomst op belangrijkheid en uitvoerbaarheid.

In te vullen prioriteringstabel.

Oplossingsrichting	Belangrijk	Uitvoerbaar nu	Uitvoerbaar toekomst
1. Zorgen voor politieke impact			
2. Geluk verbinden aan duurzaamheid			
3. Duurzame leefstijl en consumer tips			
4. Speeddate duurzame initiatieven			
5. Creëren van overzicht duurzame initiatieven in Zeist en contactpersonen.			
6. Centrum voor het ontdekken van nieuwe gewoontes			
7. Fab lab (makers space) voor			

duurzame ontwikkeling			
8. Marktplaats voor het verbinden van duurzame vragen en antwoorden			
9. Duurzame opgaves bedrijven achterhalen en initiatieven op verzinnen.			
10. Gesprekken over duurzaamheid stimulerende en lerende inspiratiegroep			
11.Film, lezing gecombineerd met uitwisselen ideeën			
12. Praatcafé			
13. Story telling mogelijk maken, met mooie voorbeelden en worsteling van mensen.			
14.Meld je duurzame held			
15. Bio-scoop, biologisch eten gekoppeld aan film, inspirerende duurzame mensen (You tube, Ted ex) en uitwisseling daarover.			
16. Ontmoetingsplek voor stilte en zelfreflectie. Stilte plek			
17. Plek om het spirituele te ervaren			
18. Ontmoetingsplek oecumene			
19. Inspiratiecentrum			
20. Laadpalen voor de (duurzame?) mens			
21.Inspirerende voorbeeldplek voor duurzaamheid (geopperd is Tiny Forest, Hoog Beek en Rooijen, Permacultuurtuin)			
22. Tiny Forest			
23. Permacultuur bijvoorbeeld			

designcursus organiseren			
24. Onderwijs, eenvoudig in stappen opgezette informatievoorziening over duurzaamheid.			
25. Bomen rondleiding Zeist			
26. Geweldloos communiceren cursus, oefenplek			
27. Deep Ecology, ervaringsmatig verbinden met andere schepselen, dieren, planten, aarde.			
28 Ontmoetingen organiseren waar ruimte is voor ervaringen die opgeroepen worden vanwege klimaat. Rouw, dankbaarheid, verbondenheid enz.			
29. Luisterplek, waar je kunt leren luisteren en waar er echt naar je geluisterd wordt. Luister steun voor duurzame mensen.			
30. Dialogen voeren en mogelijk maken.			
31. Klimaatgesprekken			
32. Earth fair of summerschool gemeenschap bouwen			
33. Fête de la Nature			
34. Nacht van de nacht 26 oktober 2019 (Nachtelijke klimaatdialogen, meditatie, boomwandeling?)			
35. Sustainable Development Goals koppelen en nieuwe mogelijkheden in kaart brengen			
36. Ecoteams			
Totaal	10	10	10

1.4 Bijeenkomst vier focusgroep leef en denkstijl

1.4.1 Prioriteren

De bijeenkomst begonnen met een lied uit de deep ecology traditie dat door een deelnemer voor en met ons is gezongen.

Uit de ingezonden reacties sprongen vier oplossingsrichtingen naar voren. De aanwezigen die de tabel niet hadden kunnen invullen, herkenden zich in deze vier. Namelijk: Permacultuur, Ontmoetingen mogelijk maken, Politieke impact, Duurzame leefstijl en consumindertips.

Dit zijn de 'zaden'. Hier zijn we verder op ingezoomd: Wat hebben ze nodig om te kunnen ontkiemen? Hoe gaat het eruit zien als ze gaan ontkiemen? Welke vragen roept het op? Wat kunnen wij zelf doen? Deze vragen hebben we in stilte meegenomen. Op vier papieren schreven de aanwezigen op wat hen te binnenschoot naar aanleiding van de afstemming op de vragen.

Hierna hebben we de onderwerpen Duurzame leefstijl consumindertips en Politieke impact met elkaar besproken.

1.4.2. Duurzame leefstijl/consumindertips bespreking:

1.4.2.1 Meet up van programma tegenlicht:

Dit zouden we ook in Zeist kunnen organiseren. Voordeel is dat we hierdoor een bredere groep kunnen bereiken. Er is al een soort draaiboek voor meet ups dat klaarligt bij VPRO. Zie <https://www.vpro.nl/programmas/tegenlicht/meetups/aanmelden.html>

Niet alle meet ups zijn voor ons interessant. We kunnen alleen de meet-ups organiseren die wel interessant zijn. Meerdere van ons zijn al een tijdje van plan om eens naar een meet up in Utrecht of Amsterdam te gaan, het idee om er samen een keer heen te gaan en te kijken hoe zo'n bijeenkomst georganiseerd is geopperd, opgepakt en uitgevoerd.

Ook is het mogelijk om een meet up te combineren met bio catering bijvoorbeeld. Of door meet- ups van andere duurzame documentaires over initiatieven of inspirators aan te beiden.

1.4.2.2 Blue zones:

De blue zones gaan over de 9 factoren die bijdragen aan een lang gezond leven, ontdekt door onderzoek naar leefstijl van mensen van over de hele wereld die het langst leven. Dan Buettner is degene die de term blue zones met zijn boek en documentaire bekend gemaakt heeft. (<https://www.bluezones.com/live-longer-better/#section-1>).

Een belangrijk aandachtspunt is: Zijn de factoren die een lang en gezond leven voor mensen bevorderen, ook goed voor de wereld als geheel? Dat zouden we kunnen uitzoeken. Het lijkt dat er een positief verband is. En wellicht een haalbare eerste stap richting duurzaam leven voor mensen die nog niet zoveel met een duurzame aarde bezig zijn.

1.4.2.3. Ontmoeting:

Doordat de meet up als duurzaamheidstip besproken werd kwam het onderwerp ontmoeting op tafel. Is er voor ontmoetingen een vaste plek nodig of kunnen we ontmoetingsactiviteiten ook op bestaande plekken laten plaatsvinden? Een eigen plek die open staat voor iedereen en waarin ook ruimte voor stilte is naast ontmoetingen en gesprekken is nodig vanwege het open, overstijgende karakter. Het nadeel van aansluiten bij bestaande plekken is dat deze gericht zijn op bestaande stromingen/groepen. Ook het belang van natuur op deze plek is genoemd. Iemand verwoordde het als een heilige plek.

1.4.2.4. Politieke impact.

Inspreken bij de maaltijd van Zeist: daar met goede ideeën voor projecten komen. We kunnen nadenken over goede projecten

Betrokken zijn bij vormgeving van omgevingswet

Boeken tips voor politici? Het boek groene theologie van Trees van Montfoort, was meegenomen door een deelnemer, dit zou een goed boek kunnen zijn voor de christelijke partijen. Zijn er nog boeken tips voor politici?

Belang om binnen iedere partij een persoon te hebben met wie we over duurzaamheid kunnen praten.

Biodiversiteitneutraal richtlijnen maken voor en met ambtenaren en politiek (Was door een van de respondenten in onderzoek geopperd.)

Zeist voorloper kringlooplandbouw

Kunnen we naar de boeren gaan luisteren die in Zeist actief zijn, wat hebben ze nodig? Zouden er politieke mogelijkheden zijn om hen te steunen hun bedrijf om te zetten naar een duurzaam bedrijf met plaatselijke afzet? Zeker nu Carola Schouten heeft aangegeven naar een kringlooplandbouw in 2030 toe te willen. Kan Zeist daar niet een voorloper in worden. Veel boeren voelen zich beschuldigd, dat is iets om rekening mee te houden.

1.5 Bijeenkomst vijf focusgroep leef en denkstijl, thema permacultuur

Als je aan permacultuur denkt wat zijn dan de associaties die opkomen? Permanent, duurzaam blijvend, zorgzaamheid voor de aarde, inspiratie voor menselijke samenleving en organisatie, liefde voor natuur, leven.

Wat willen we? Cursus, lezingen, groepen informeren, overdragen van manier van denken en het bekend maken van het bestaan van permacultuur. Om ervoor te zorgen dat mensen gaan luisteren is een aansprekende plek waar mensen een permacultuur tuin of voedselbos kunnen zien nodig. We willen ook iets met permacultuur voor balkon en moestuin, naast een groot project.

Mogelijke locaties voor permacultuur voedselbos:

-Ammacentrum aan Utrechtse weg heeft akker waar een voedselbos aangelegd zou kunnen worden en ze staan daarvoor open.

-Er is een voedselbos bij Schaapskooi van Utrechts Landschap. Veel restricties.

-Moestuinen kinderboerderij?

-Tracé vroegere spoorlijn achter eiken en acacialaan. Is in eigendom van woongood, die er nu niets mee kan, omdat er niet gebouwd mag worden. Daar staan wel al veel bomen, wat een nadeel is omdat jonge boompjes dan minder goed aanslaan.

Mogelijke afzetgebieden: (aanpak daarvan komt op later moment.)

- Biobasis, Groenland, Gabrielle van Hoogstraten van groene schuur en andere (bio) restaurants en cateraars.

- Samen voor Zeist heeft kerspakketten met streekproducten.

- De gemeente.

- Koppelen aan circulaire munt, de Zeister Knoop.

- Mogelijk Rotary in later stadium vragen om hulp bij afzetmarkt. Dat loopt nu goed bij de wijngaard.

- Landgoedwinkel

1.5.1. Doelstellingen:

- Herstellen van grond

- Extra bomen aanplanten

- Voorbeeld functie

- Permacultuur gedachtelijk verspreiden

- Een stille plek in natuur

- Voedsel en schuilplaatsen voor dieren.

- Deficiënties in de omgeving aanpakken. Bijvoorbeeld zorgen voor leefplaats voor koolmees die de processierups opeet.

1.5.2. Wat is permacultuur?

Permacultuur designcursus, is gebaseerd op manuel (handleiding) geschreven door de Australische grondleggers Bill Mollison en David Holmgren. De online permacultuur designcursus duurt 72 uur.

Binnen permacultuur vervult elk element minstens twee functies, wordt er gewerkt vanuit circulaire gedachte, een cyclus waar alles in opgenomen is en zijn er ontwerpprincipes.

De drie basisprincipes zijn:

Zorg voor de aarde

Zorg voor de mens

Deel de overvloed.

Documentaire van Tegenlicht Het groene goud 1 en 2 gaan over permacultuur.
https://www.2doc.nl/speel~VPWON_1165580~groen-goud-tegenlicht~.html

En <https://www.vpro.nl/programmas/tegenlicht/kijk/afleveringen/2014-2015/groen-goud-2.html>

Jaar designcursus

Idee is om een jaar designcursus te volgen met als eindopdracht de aanleg van een voedselbos bij Amma. Voorkeur een cursus die bestaat uit modules, zodat mensen ook alleen de introductie kunnen volgen en zich niet gelijk vast moeten leggen voor een jaar.

Na de permacultuur designcursus ben je ontwerper.

Voorkeur is om voor deze cursus een docent in te huren.

We denken aan Maranka Spoor (<http://permacultuuronderwijs.nl/>). Of anders Malika Cieremans (<https://circleecology.org>)

1.5.2. praktisch permacultuurcursus, vragen en ideeën?

Vragen aan docent designcursus zijn:

Of ze voor ons een cursus (op maat) willen opzetten?

Hoeveel personen maximaal kunnen deelnemen?

Wat de kosten zijn?

Of het mogelijk in modules kan, zodat eerste dag ook als introductiecursus kan dienen?

Of het mogelijk is in een cursus ons zowel te trainen in de aanleg van een voedselbos als ontwerpen voor kleinere tuinen en balkons?

Hoeveel mensen zijn er nodig om de akker op het terrein van Amma om te zetten in een voedselbos?

Praktisch voor later

We kunnen ook permacultuur kinderprojectjes opzetten. En studenten erbij betrekken.

Indien nodig kunnen we voor de kosten een voorstel schrijven voor pijler twee van Samen Duurzaam Zeist in het kader van stadslandbouw en/of crowdfunding.

Film

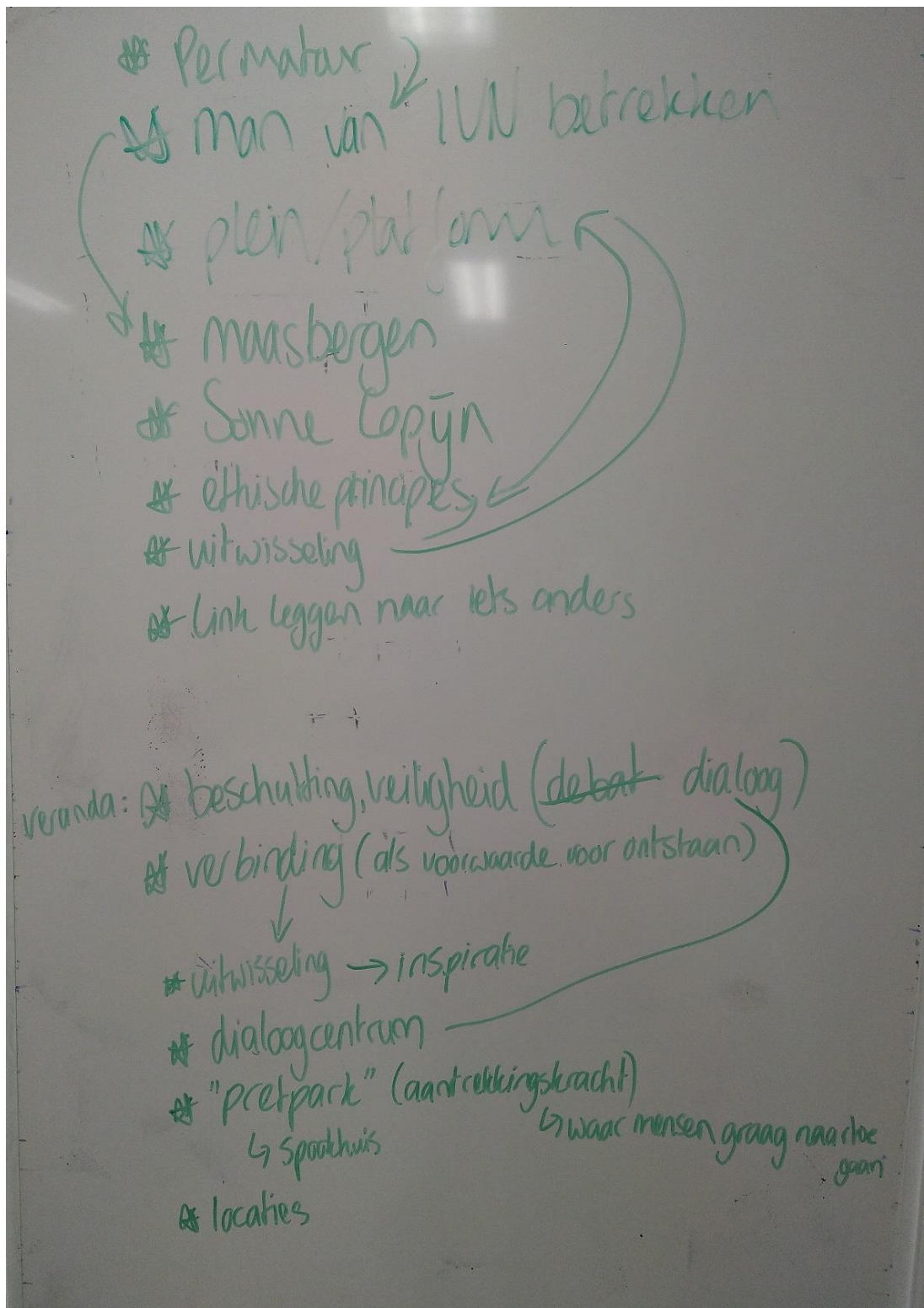
Idee is om jonge filmmakers het proces te laten volgen. Liefst iemand die ook hart voor duurzaamheid heeft. Bijvoorbeeld Maria Kolossa (<https://dj100.nl/maria-kolossa-3/> of <https://weloveearth.org>) Of een studentenproject van de filmacademie. Of NPO bellen en zeggen dat je een onderwerp hebt.

We hebben de avond afgesloten met het delen van een intern weerbericht.

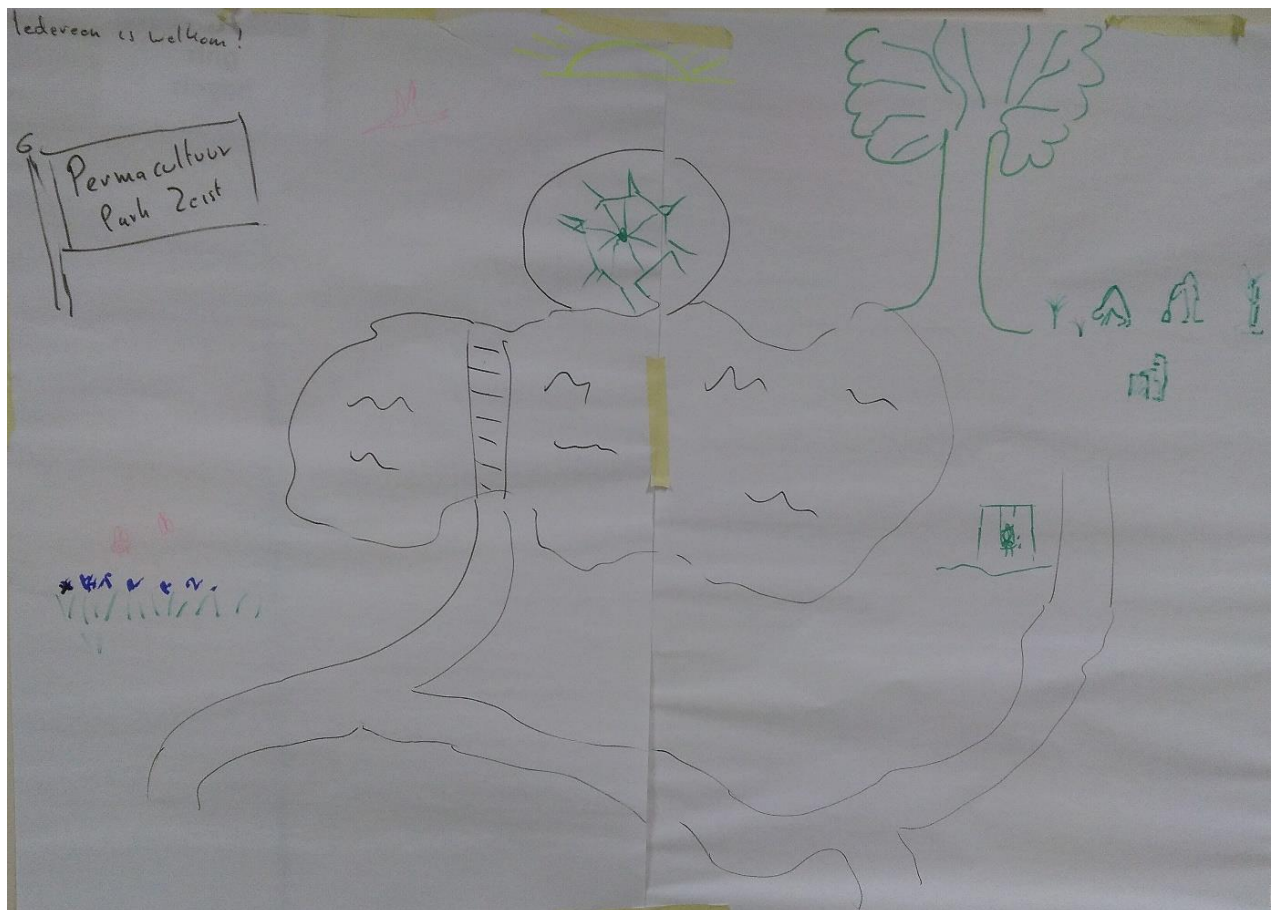
1.6 Bijeenkomst zes focusgroep leef en denkstijl

Madelon Eelderink begeleidde deze bijeenkomst.

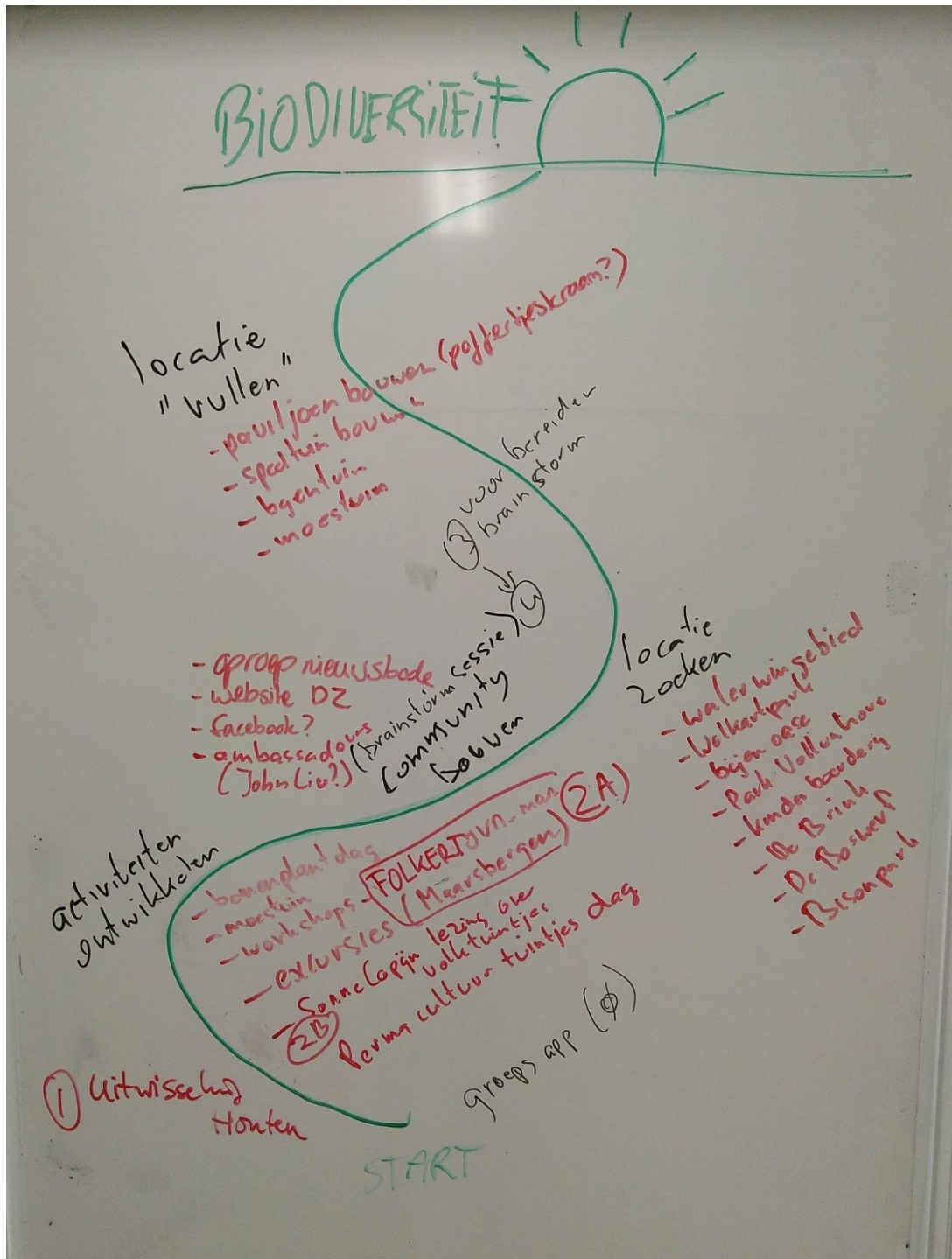
De bestaande ideeën zijn opgefrist, de ideeën waar de meeste energie in zat zijn opgeschreven. Het bovenste woord moet permacultuur zijn waarmee jullie bedoelen het bezoeken en creëren van diverse van permacultuur initiatieven met aandacht voor uitwisseling van de ethische principes van het ecologische/permacultuur gedachtengoed.

1.6.1. Symbool van ideale situatie We hebben ieder een symbolisch beeld laten opkomen voor de voor ons ideale situatie. Deze getekend en al uitwisselend samengevoegd tot een groot beeld. Er ontstond een park met een paviljoen dat open is naar de ruimte eromheen, met bomen, vogels, vlinder en moestuin, een vijver en paden, open voor alle mensen jong en oud, een speelplek, een plaats waar rust en activiteit (moestuiniëren) mogelijk is, een plaats om graag te zijn.

1.6.2. Road to progress We hebben gewerkt met the road to progress, de weg die naar onze droom/doel leidt. Hierbij hebben we in stappen opgedeeld hoe we zo dicht mogelijk bij ons doel kunnen komen. De stappen zijn: activiteiten ontwikkelen, community bouwen, locatie zoeken, locatie vullen.

1.6.3. actieplan Deze stappen hebben we concreet gemaakt in activiteiten waarvoor we een actieplan gemaakt hebben. De activiteiten zijn: een whatsapp groep starten, uitwisseling met soortgelijke groep in Houten organiseren liefst op onze volgende afspraak 22 januari 2019, Folkert Nijboer benaderen voor het geven en/of bezoeken van permacultuurcursus/tuin, contact met Sonne Copijn leggen voor voorlichting over tuinieren op een manier die goed is voor de ecologie, datum prikken voor brainstormbijeenkomst om uit te zoeken welke

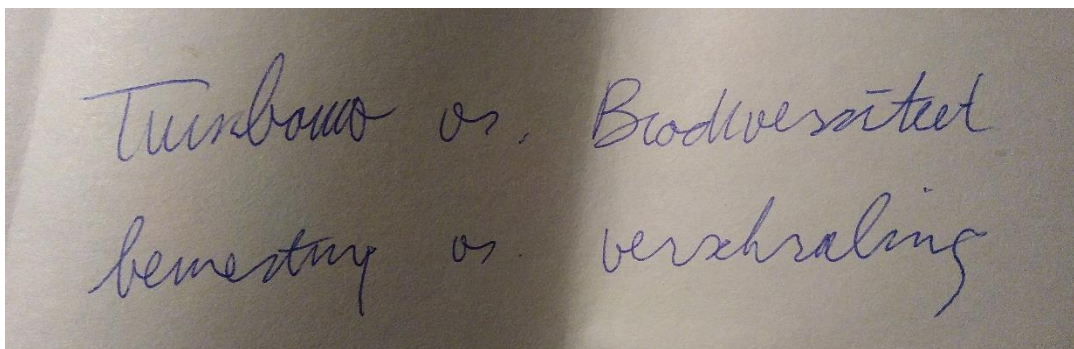
bestaande initiatieven we kunnen versterken/samenwerken. Als voorbereiding op een co-creatiesessie.

1.6.4 Permacultuurpark Zeist Focusgroep duurzame leefstijl is omgedoopt tot permacultuurpark Zeist. Waarbij park niet een specifieke plaats hoeft te zijn, maar ook kan bestaan uit diverse plekken en activiteiten in Zeist, die voortkomen uit het ecologische/ permacultuur gedachtengoed.

1.7 Bijeenkomst zeven focusgroep leef en denkstijl

1.7.1. voorbespreken cursus permacultuur We hebben besproken wat we willen met de cursus permacultuur en we hebben een appgroep opgezet.

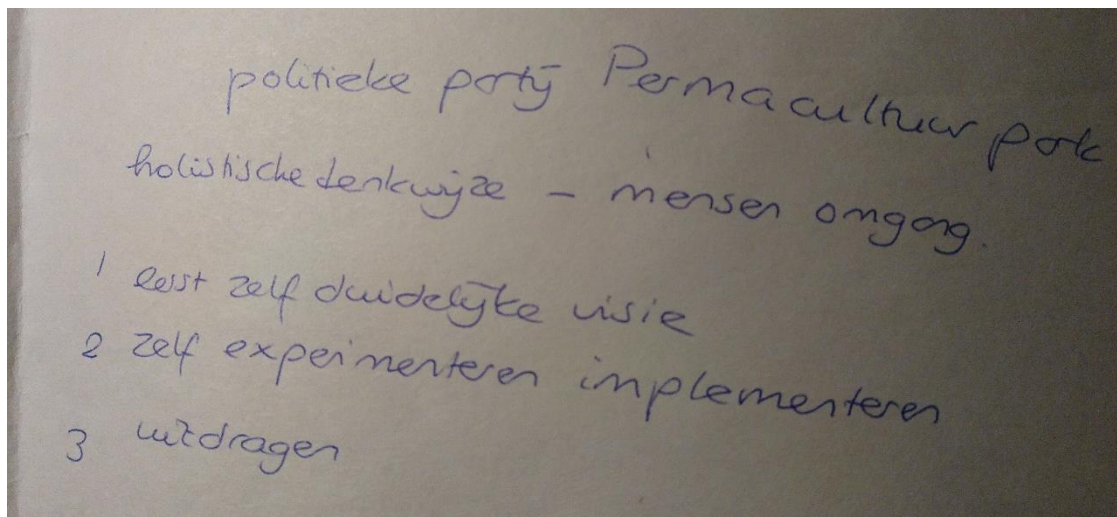
- Informatie hoe je permacultuur ook in kunt zetten voor dieren, ecologie?
- Hoe er in permacultuur aandacht is voor elkaar tegenstrijdige behoeftes van tuinbouw/ bemesting en biodiversiteit/ vershraling.
- Hoe de denkwijze van permacultuur, een holistische denkwijze, ook toegepast kan worden in de menselijke omgang.
- Eventueel groep uit Houten laten aansluiten bij cursus permacultuur.

1.7.2. Uitdragen We hebben ook gesproken over het uitdragen/ delen van permacultuur, bv via het oprichten van een politieke partij Permacultuur, als een manier om het gedachtengoed op de kaart te krijgen.

Om daar te komen zijn de volgende stappen nodig:

1. Eerst zelf een duidelijke visie hebben
2. Zelf implementeren en ermee experimenteren
3. Uitdragen.

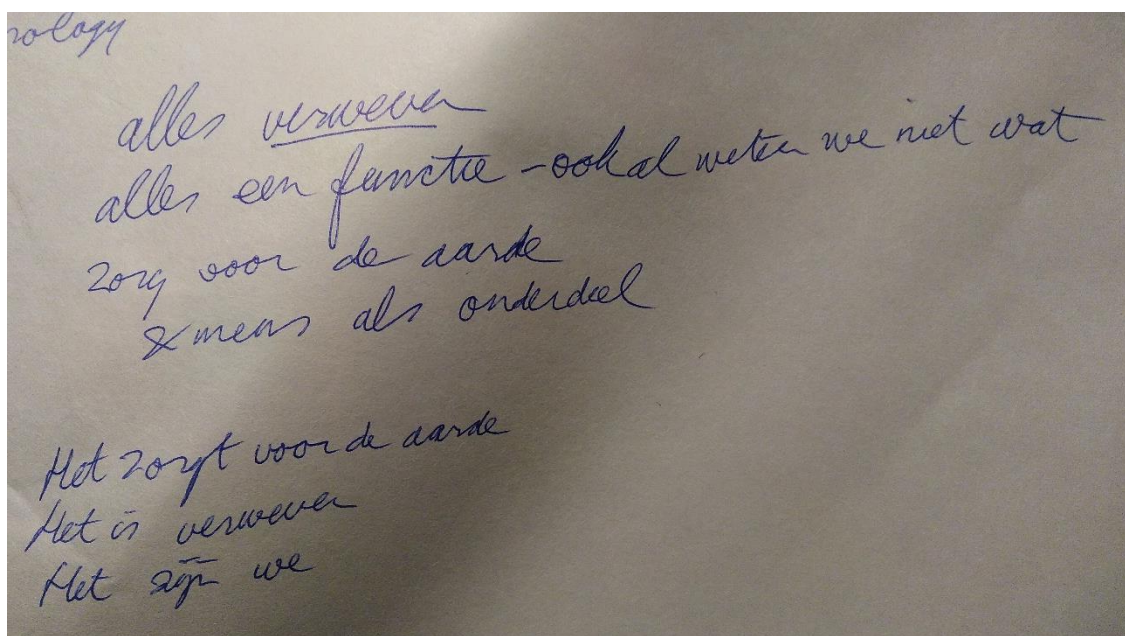

1.7.2.1. Zelf een duidelijke visie hebben:

a. cursus Folkert volgen

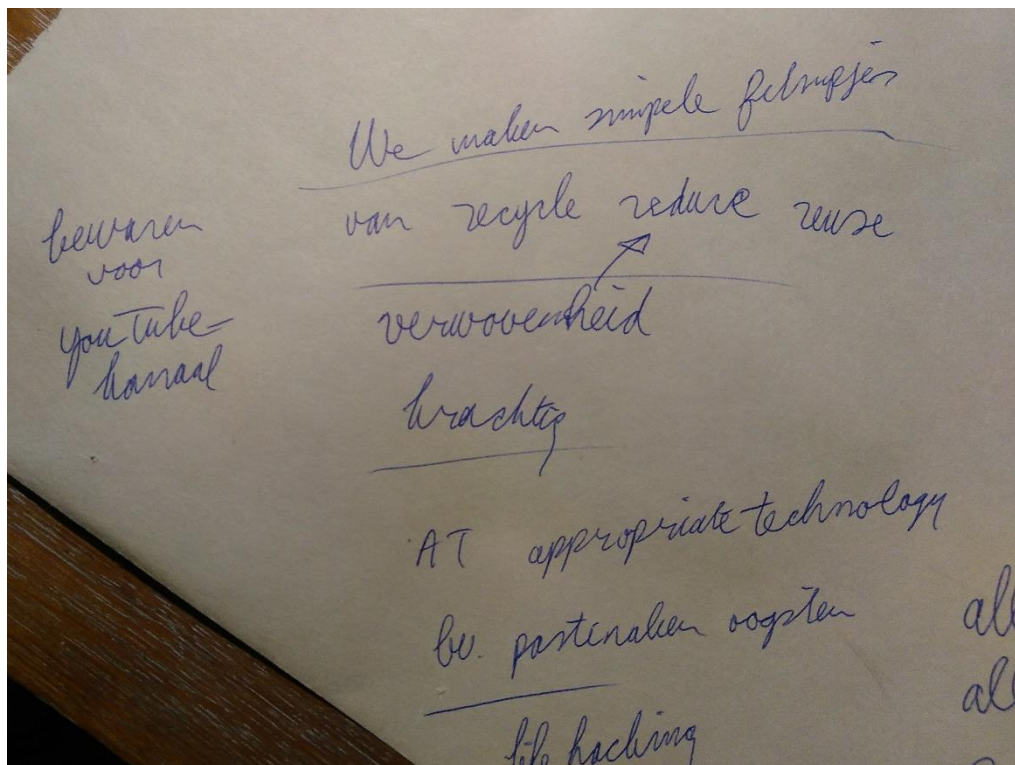
b. brainstorm ter plaatse:

- Alles is verweven
- Alles heeft een functie, ook al weten we niet wat
- Zorg voor de aarde en mens als onderdeel van de aarde
- Open, zodat alle perspectieven welkom zijn en iedereen er zijn 'hart' in kan projecteren.

c. Manifest schrijven dat al doende ook aangepast kan worden i.p.v. een lang document. Of zelfs dat niet i.v.m. openheid naar alle perspectieven.

1.7.2.2. Zelf implementeren en experimenteren

We maken zelf simpele korte filmpjes met onze smartphone van momenten door de dag dat we in ons eigen huishouden en leven iets opmerken waar we recyclen, reduce (minder gebruiken), of reuse (hergebruiken) of van verwovenheid of kracht. Termen die hierbij past is Appropriate technology-AT en Lifehacking.

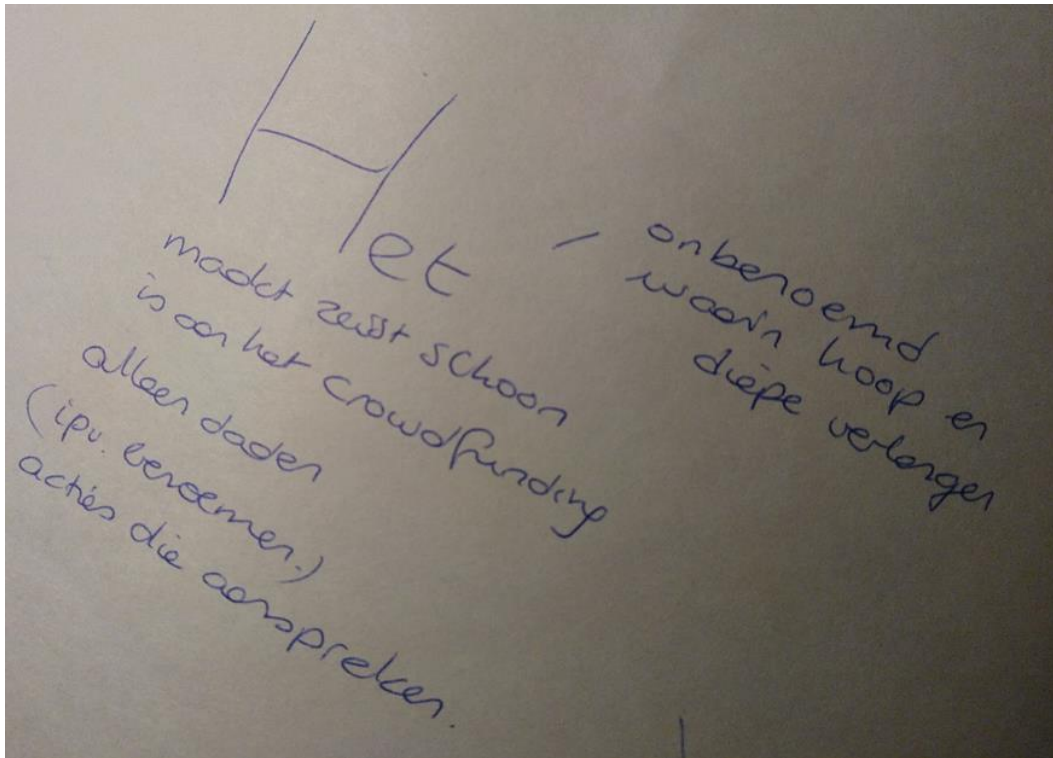
Voorbeeld is het filmen van de oogst van pastinaken en deze in de tuin laten liggen, zodat er geen koelkast nodig is.

Deze filmpjes bewaren en verzamelen we om eventueel later op een you tube kanaal te zetten. (Facebook, Instagram)

1.7.3. HET

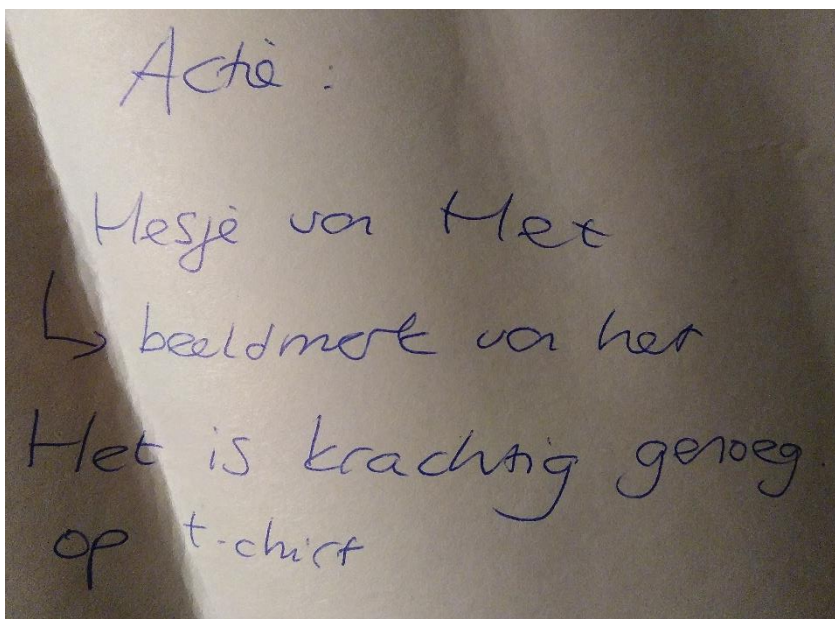
We liepen warm van HET als onze mogelijke naam. Filmpjes van HET. We kunnen onszelf blurren (vervagen), waardoor de nadruk op de actie komt te liggen i.p.v. op de persoon. Acties die aanspreken. Zodat we alleen daden laten zien zonder ze te benoemen. Zo zouden we bv een filmpje kunnen maken van HET (wij) maakt Zeist schoon, HET plant bomen enz. En blijft er een zeker open mysterie, net als bij Loesje.

‘Het’ is open, onbenoemd en daarin kunnen hoop en diep verlangen een plaats krijgen.

We zouden hesjes of t shirts kunnen dragen met 'HET' op. De komende tijd zullen we onszelf openstellen voor inspiratie over hoe een beeldmerk op een hesje/t shirt eruit zou kunnen zien.

Tijdens de bijeenkomst is al genoemd: HET is krachtig genoeg. En het hesje van HET.

1.8 en 1.9 Bijeenkomst acht en negen tijdens cursus permacultuur.

In maart hebben we samen een cursus permacultuur gevolgd. Dit hebben we gecombineerd met de ontmoeting met en uitwisseling met mensen die op dezelfde manier in Houten bezig zijn.

1.10 Bijeenkomst tien

Online vanwege corona.

1.10.1 Mogelijke toekomstige acties

Wij: Eerst helder plan hebben en grotere groep en dan gemeente of SDZ of Groenmakelaar of Utrechts landschap of andere landeigenaren benaderen voor stuk grond. Houtenaren hebben stuk land van de gemeente gekregen.

Actie: Bijeenkomst voorbereiden lezing, brainstorm.... zodat we meer mensen bereiken die ook warm kunnen lopen voor permacultuur. Zou goed kunnen aansluiten bij de dag van de duurzaamheid op 10 oktober die georganiseerd wordt door het platform voor levensbeschouwing waar ..connecties heeft. Gaan drie personen voorbereiden.

Actie: Mensen worden met elkaar in contact gebracht.

Toekomstige actie: Een keer met elkaar de tuin Hof van Eden in Uden bezoeken, met permacultuurleraar.

Mogelijk toekomstige actie: een lezing/cursus o.i.d. organiseren voor de vereniging van amateurtuinders of alleen de tuinders van Molenbosch. Met meerdere tuinen samen een permacultuur tuin aanleggen.

Mogelijke toekomstige actie: verkennen werk dat verbindt achtige samenkomsten.

Actie: Inventarisering van permacultuurtuinen in Zeist.

Actie: filmpjes maken: iedereen en naar toesturen dat kan via You tube privé delen of via we transfer.

Actie: Benaderen van iemand met film deskundigheid.

Actie: Datumprikker voor volgende bijeenkomst.

1.11 Bijeenkomst elf,

Onlinebijeenkomst i.v.m. corona

1.11.1 Actiepunten geformuleerd, observeren, manifest, filmpjes maken.

Actiepunten voor volgende keer.

1. Bouwstenen aandragen voor Het manifest. Volgende keer kunnen we dan een manifest schrijven.

2. Delen van of filmpje maken met kleine natuur-, klimaat en mensvriendelijke dingen die je al doet in je dagelijks leven. Ook om elkaar te inspireren.
3. Observeren in onze omgeving. Wat zijn sterke punten? Waar zien we dat biodiversiteit en het leven in algemeen aangetast worden en waar gaat het al goed? Wat zijn mogelijke regeneratie ideeën? Ieder

2 Theoretische verkenning tijdens het onderzoek en de focusgroepen op basis van aanbevelingen door respondenten. Een samenvatting per deskundige.

2.1. Over gedragskunde en communicatie

2.1.1 Er is een gat tussen onze intentie/kennis en wat we daadwerkelijk doen.

Toch denken we dat door informatie te verstrekken, gedrag gaat veranderen maar dat is niet zo. Het is eerder omgekeerd je hebt bepaald gedrag en zoekt informatie erbij die dat gedrag onderbouwt. Gedragsverandering is dus niet hetzelfde als communiceren. Met argumenten kom je niet ver, met informeren ga je geen grote klap maken wat duurzaamheid betreft. Een folder uitgeven en delen is wel een zichtbare actie maar niet effectief. Informeren en communiceren alleen werkt niet. Bijvoorbeeld omdat mensen:

- Onderdeel zijn van een sociale groep en niet buiten de normen en waarden van de groep willen vallen door duurzaam bezig te zijn en zich zo buiten de veilige groep plaatsen. Het moet passen bij de groepsnormen en het zelfbeeld van iemand. (Belangrijke vaak onbewuste reden)
- Andere prioriteiten hebben
- Geen geld hebben
- Druk zijn (werk, mantelzorg enz.)

2.1.2 Drie belangrijke gedragsbepalers.

Er kwamen drie belangrijke gedragsbepalers uit een onderzoek naar energieverbruik:

- **Ergens bij horen**
- **Erkenning, zelfbeeld, identiteit, ergens bovenuit steken.**
- **Gemak**

Hoe start gedrag dan?

Verleiden tot gedrag, makkelijk maken (barrières verminderen) en betrouwbaar ontzorgen.

Barrières zijn bijvoorbeeld:

- Ik wil wel maar hoe moet dat.
- Als er te veel keuzes zijn dan ontstaat keuzestress, hierdoor kiezen mensen niet. Hoe meer keuzes je voorlegt hoe minder ze kiezen.
- Duurzaamheid is moeilijk het is abstract en groot.

2.1.3 Factoren die gedrag veranderen

- **Het gemakkelijk maken**, eenvoudig, hapklare brokken. Veranderen gebeurt in kleine stapjes. Bijvoorbeeld een vleesloze dag.
- **Vraag mensen om iets kleins te doen.** Gedrag kan leiden tot ander zelfbeeld, waardoor er weer nieuw gedrag ontstaat dat daarbij past. Dus een eerste kleine duurzame actie, zou kunnen maken dat je jezelf gaat zien als duurzaam persoon en dat er duurzame acties volgen.

- Ongewenst gedrag moeilijk maken en gewenst gedrag gemakkelijk maken.
- Duurzaamheid combinatie van erkennen van angst en tegelijkertijd ook hoop en oplossingen bieden.
- De stappen zichtbaar maken die al gemaakt zijn
- **Persoonlijk maken en gesprekken voeren.** Daar bereik je maar 1 persoon per keer mee. Bijvoorbeeld klimaatgesprekken, daar zit een zekere systematiek in.

Echter de samenleving is niet maakbaar en Zeist staat niet los van wereld en land.

Voor gedragsverandering is een lange adem nodig en veel geduld. Het gaat om identiteitspolitiek.

Mensen willen consistent zijn in hun gedrag dus als ze eenmaal een overtuiging hebben geuit (bijvoorbeeld klimaatontkenning) dan is het heel moeilijk om terug te gaan, mensen willen betrouwbaar, geloofwaardig zijn. Dit wordt ook gebruikt om mensen eerst te verleiden tot een uitspraak. Bijvoorbeeld wilt u graag schone omgeving, duurzaam consumeren enz. en daarna te vragen hoe doet u dat dan en helpen te herinneren aan wat ze willen.

Bron: Huiden C., juli 2019, Senior communicatieadviseur en gedragswetenschapdeskundig, gespreksverslag

2.2 Sociaal psychologie.

Formuleer je wensen in termen van **gedrag dat je WEL wil** in plaats van wat je niet wil.

2.2.1 Sociale beïnvloeding

We maken maar weinig keuzes echt gebaseerd op rationele argumenten, eerder op gevoel (verleidingen), emotie en op basis van gewoonte (dan hoeven we maar weinig na te denken). Ze ziet heel veel nut in sociale beïnvloeding.

Bijvoorbeeld ergens bekend mee zijn: mensen zijn zeer sociale wezens. **Hoe meer gepraat wordt over onderwerpen gerelateerd aan duurzaamheid, hoe beter.** Wanneer 1 persoon in je omgeving zegt dat hij zonnepanelen koopt, zul je zelf nog niet per se iets doen. Maar wanneer 3 of meer mensen om je heen dit doen, word je nieuwsgierig en sneller geneigd dit ook te doen. **Dus spread the word, in alle lagen van de samenleving.** Je volgt namelijk alleen anderen in hun keuze als jij jezelf met hen kan identificeren.

Daarnaast: mensen zijn gericht op **goedkeuring** van anderen. Je wil graag goed doen, dus als jij een duurzame keuze maakt, wil jij daar meestal ook de goedkeuring **of bevestiging** van anderen voor.

2.2.2 Gedachtenexperiment

Als gedachtenexperiment had Emmanuelle kenmerken van een niet-duurzame levensstijl uit het onderzoek (verslaafd aan consumeren, geen oog voor effecten van eigen gedrag op lange termijn en op anderen, separaat/eenzaam leven, moedeloos, opgeven/depressief) getransporteerd naar een persoon en haar gevraagd hoe ze dit zou aanpakken. Haar antwoord:

“Dus ik denk dat zo'n verslaafd eenzaam depressief persoon toch verleid moet worden om naar buiten te gaan, het groen in. Ik geloof erin dat je daar rustig, ontspannen en dus ook aardiger/liever wordt voor je medemens en aarde. Zoals Mark van Vugt (evolutionair socioloog) zegt in zijn artikel (zie ook hieronder): het is belangrijk om te zorgen dat mensen minder impulsieve keuzes maken. Keuzes die goed zijn voor de lange termijn zijn uiteraard essentieel voor duurzaamheid. Het is dus onderzocht: **mensen kun je beïnvloeden om minder impulsief gedrag te vertonen door ze het groen/bos in te sturen!**”

Bron: Seine L. sociaalpsycholoog, University of Amsterdam thesis: Wat duurzaam is is goed. Gesprek en email verslag

3. Sociaal (Evolutionair /organisatie) psycholoog Mark van Vugt.

Groen gedrag en goede voornemens (blog Trouw)

Evolutionair psycholoog die een leerstoel bekleedt in de groep sociale psychologie & organisatiepsychologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam

Uiteindelijk wordt het succes van allerlei duurzame plannen bepaald door U en mij. Zijn wij bereid om ons gedrag aan te passen? Denk eens aan de goede voornemens die U heeft gemaakt voor 2017. Alle goede bedoelingen ten spijt slagen maar weinig mensen erin hun intentie om te stoppen met roken of minder vlees te eten om te zetten in een duurzame gedragsverandering. Dat heeft alles te maken met hoe ons brein werkt.

1. Eén belangrijk **obstakel zijn onze gewoontes**. Om niet al te veel cognitieve energie te verbruiken, doen we veel dingen op de automatische piloot. Als we eenmaal gewend zijn met de auto naar ons werk te reizen dan besteden we geen aandacht meer aan aantrekkelijke alternatieven zoals fiets of OV. **Pas als er een nieuwe situatie ontstaat** – bijvoorbeeld ander werk of een verhuizing – **is gedragsverandering kansrijk**.
2. **Een tweede obstakel is onze onstuimige behoefte om het gedrag van anderen te kopiëren**. Als we mensen informatie geven over het gemiddelde energieverbruik van de huizen in hun straat dan blijkt men zich moeiteloos aan die norm aan te passen. Gaat het gemiddelde verbruik omhoog dan volgt men gestaag.
3. **Een derde obstakel is dat we de milieuproblemen niet zelf met onze eigen zintuigen ervaren**. We weten het wel, maar we voelen het niet! Ons gras is groen, de bomen bloeien, en er komt drinkbaar water uit onze kraan. Slimme interventies kunnen ingezet worden om onze zintuigen te prikkelen. Uit Brits onderzoek blijkt dat pas toen huiseigenaren op een thermische foto zagen hoeveel warmte er uit hun huis “weglekte” ze energiebesparende maatregelen gingen nemen. **Onze vleesbehoefte neemt af als vlees eten gekoppeld wordt aan de emotie walging**. Uit ons recent onderzoek blijkt dat vleeseters het meest worden geraakt door de boodschap dat er ziektekiemen in vlees zitten, waardoor de kans op voedselvergiftiging toeneemt. **Deze “in your face” boodschap is effectiever dan informatie over de milieubelasting van vlees of de eventuele gezondheidseffecten op de lange termijn** (bijvoorbeeld darmkanker).
4. **Een vierde obstakel is dat mensen niet willen veranderen als het duurzame alternatief hun status verlaagt**. Bij onderzoek van mijn VU-collega Josh Tybur moesten mensen kiezen tussen de aanschaf van twee typen auto's, een duurzame en een niet-duurzame versie. Hun statusbehoefte werd geprikkeld door zich voor te stellen dat ze gingen daten met een aantrekkelijke persoon. Om indruk te

maken op het andere geslacht kozen ze vaker voor de groene auto, maar alleen als die duurder was in aanschaf. De les: **Groen gedrag moet statusverhogend zijn, anders doen mensen het niet.**

5. Een **vijfde obstakel ten slotte is dat mensen wel iets overhebben voor het milieu, maar het moet wel onmiddellijk voordeel opleveren.** Als je mensen vraagt of ze 10 euro nu willen hebben of 15 euro over 1 week dan prefereren de meeste mensen het eerste. Hoe krijg je mensen toch zover om minder impulsief te handelen? Dat hebben we onderzocht door mensen – via foto's of een wandeling -- bloot te stellen aan een drukke, stedelijke omgeving of een rustige, natuurlijke omgeving. Daarna moesten ze kiezen tussen een beloning nu of een grotere beloning in de toekomst. **In de groene omgeving kozen de mensen vaker voor de toekomstige beloning -- en handelden ze minder impulsief -- dan in de stadsomgeving.** Nu de meerderheid van de wereldbevolking, voor het eerst in de geschiedenis, in de stad leeft is **natuurbehoud** misschien wel het belangrijkste goede voornemen voor 2017.

Bron: Vugt M. van, Evolutionair psycholoog die een leerstoel bekleedt in de groep sociale psychologie & organisatiepsychologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Link naar blog in trouw waar ik een samenvatting van heb gemaakt:
<http://professormarkvanvugt.com/30-web/blog/trouw-blog/137-groen.html>

3. George Marshall, specialist in communicatie over klimaatverandering.

3.1 Hoe te praten met een ontkenner van klimaatverandering. De meeste mensen vormen hun mening door gesprekken die ze voeren.

Startpunt is vindt de **gemeenschappelijke grond**. Misschien interesse, passie, politiek, woonplaats enz.

Dit is nodig voor de ander om iemand serieus te nemen

Dus niet beginnen met een argument wat je kunt winnen of verliezen

Behandelen met respect. Wanneer was jij geraakt door wat iemand zei en was je bereid je gedrag te veranderen? **Respect**

Als je geen respect toont, krijg je het niet terug, alleen argument. Respecteer de kwaliteit van het zelfstandig denken.

Sceptisch is geen goed woord, andersdenkenden is beter woord.

Het gaat niet om data, feiten. Maar om de view van een persoon, het **dit is wat ik denk en dit is waarom ik het denk**. Niet over feiten. Niet over de bronnen beginnen, dat is weer onpersoonlijk. Dit is wat ik geloof en dit is waarom. **Meningen worden over de tijd gevormd, door persoonlijke verhaal.**

Praat over je **persoonlijke reis**. Je bent ook een weg gegaan vanaf een moment dat je er niet aan dacht dat er klimaatverandering was, je gewoon alles gebruikte er niets om gaf (**gemeenschappelijke grond benoemen**) en nu geef je er wel om. Hoe meer je je persoonlijke reis kunt tonen en vormgeven, hoe meer je aan hen kunt laten zien dat verandering over een bepaalde tijd mogelijk is. Laat zien dat het iets is dat je kunt

ontwikkelen. Wat was het dat je veranderde: een verhaal, iets dat je gelezen had, een ervaring.

We krijgen niet alleen onze kijk door onze sociale omgeving. We zoeken ook naar **meningen die passen bij onze bestaande levenservaring**, die passen bij onze bestaande wereldview. We kaderen en creëren ook de wereld rondom ons, en geven er zo zin aan. Hoe we opgegroeid zijn en onze levenservaring is daar van invloed op. Wereldbeeld/visie is belangrijk. Ontkenners: veelal man, conservatief, middelbare leeftijd. Geloven in een wereld van hard werken met als resultaat dat je voordelen, rijkdom krijgt. Klimaat kan oproepen tot minder en dat voelt dan alsof je hun de beloning voor hun harde werken afneemt, dat is erg uitdagend. Hoe zou verandering van kijk hun voordeel kunnen geven. Denk in hun view, wat zij willen, **wat past bij hun wereldbeeld. Laat voordelen zien**, toon ze, bied ze aan, zeg ze toe. Laat zien dat het ook iets geeft/toevoegt aan jou leven. Mensen die niet met klimaatverandering bezig zijn, hebben vaak wel andere waarden die heel belangrijk voor hen zijn (familie, identiteit plaats enz.) dan kun je zorgen dat ze daar voordeel bij hebben, beloningen op geven. Je kunt ook **klimaatverandering loskoppelen van de oplossingen**. Je hoeft niet het hele pakket van klimaatverandering te geven. Als ze starten anders te reizen of te eten, is dat prima ook als ze niet geloven in klimaatverandering als ze **een andere reden voor de verandering hebben**.

Niet beschuldigen, maar vertel je eigen verhaal hoe jij het doet, geef complimenten (beloningen, voordelen) voor het gedrag dat je waardeert. Geen schuldgevoel geven. **Laten zien wat het oplevert.**

Bron: Marshall G. 2012, Ervaren Brits campagnevoerder voor natuur en milieubescherming op wereldniveau, communicatiespecialist en schrijver. De oprichter van Climate Outreach en een specialist in communicatie over klimaatverandering. Hij is de auteur van Carbon Detox (2007) and Don't Even Think About It: Why Our Brains Are Wired to Ignore Climate Change (2014).

Marshall G, 2012: How talk to a climate change denier
<https://www.youtube.com/watch?v=Qp-nJKBwQR4>

3.2. We denken er niet eens over na: waarom onze hersenen zo zijn ingesteld dat ze klimaatverandering negeren? Don't Even Think About It: Why Our Brains are Wired to Ignore Climate Change

Separatie tussen intentie en wat we doen. Duurzaamheid gaat over sociale factoren, hoe we de wereld zien, de verhalen. Niet over wetenschap. De verhalen worden het probleem.

Wat nodig is vind je mij leuk, ik vind jou leuk en ik geloof in klimaatverandering, dat moet jij ook doen. Geloven in klimaatverandering komt en gaat. Stap voorwaarts, is een belangrijk moment erkenning.

Taal van vergeving, je kunt opnieuw starten is belangrijk.

Idee van opoffering is een verhaal. Het gaat erom te spreken over **wat we krijgen**, reconnect. Heb ik dit echt nodig? We moeten geloven dat het van vitaal belang is dat het nodig is dat we sommige materie moeten loslaten, en dat is pijnlijk en daar moeten we om **rouwen**. We moeten stoppen van de fossiele energie, het was een mooi feest, het was great fun. Dat moeten we erkennen.

Wat we vertellen is separaat van wat we weten en waar we om geven. Gaat om emoties, waarden, verhalen. Verhalen groeien, gekleurd met waarden. Klimaatverandering staat ervoor open.

Omdat het niet hier is maar daar, niet nu maar ver in de toekomst, reageren we niet zoals op een grote bedreiging. Er is ontkenning, we moeten **creatieve hoopvolle verhalen vertellen**.

In de meeste verhalen worden vijanden gecreëerd met een intentie om lijden te veroorzaken. Bijvoorbeeld het systeem, kapitalisme, olie-industrie enz. **Er zijn geen**

vijanden maar mensen die geen connectie kunnen maken tussen wat ze doen, geloven en weten. Als we een vijand hebben is die in onszelf, tussen wat we weten, waar we om geven en wat we doen.

We hebben **nieuwe verhalen nodig die ons samenbrengen**. Mensen met grote capaciteit om samen te werken.

Persoonlijke overtuiging, inzicht, persoonlijke verandering door wat ze ontdekt hebben. We bouwen onze waardes op wat anderen zeggen. Praat erover. Zeg dit is waar ik om geef. Deel inconsistentie, ja het is niet makkelijk. Disconnectie in wat ik weet, wil en doe. Soms iets loslaten (hij noemt vlees eten) maar ik voel me krachtig (powerful)

Bron: Marshall G. 2014 "Don't Even Think About It: Why Our Brains are Wired to Ignore Climate Change

Climate change -- the greatest story never told | George Marshall

<https://www.youtube.com/watch?v=wBITu9Tpvvo>

<https://www.youtube.com/watch?v=YvsUHL9IQRs>

3.3 Marshall over zijn motivatie

Klimaatverandering is zwaar en een uitdaging. Ik geef er de voorkeur om in die uitdaging en struggle te zijn. Dit is het sleutelissue van onze tijd, dit is de plaats waar geschiedenis geschreven gaat worden. Ik ervaar groot enthousiasme bij de opwindende issues van deze tijd. Wat me echt doet doorgaan is het plezier van het samenzijn met de prachtige mensen waarmee ik werk. De **enorme bevrediging die ik krijg van samenwerken** met deze mensen. Het is werken met mensen die echt ergens om geven. Werken voor iets waar je om geeft is heel belangrijk **geeft heel veel voldoening. Het betaald niet goed, is zwaar werk maar is enorm bevredigend**

Bron: Marshall G. 2018 <https://www.youtube.com/watch?v=OVeofj1emto>

Ik heb het meeste geleerd over klimaatverandering van de mensen die klimaatverandering ontkennen

3.4 Hoe te praten met een ontkenner van klimaatverandering.

Al had ik de neiging het uit te gillen (en deed ik dat eerst ook) ik heb geleerd te gaan luisteren.

Ik heb met mijzelf afgesproken dat **ik iedere dag met een vreemde spreek over klimaatverandering.**

Er wordt niet over gesproken

Hun **mening is niet gebaseerd op wetenschap, maar op verhalen gebaseerd op waardes, attitudes, en dingen die ze van anderen horen**

Ik ben een community activist, er zijn geen slechte mensen

Mensen actief in klimaatverandering, **minachten en vermijden klimaatontkenners.** Dit is dodelijk voor klimaatverandering, **leidt tot polarisatie**, links en rechts in politiek wordt dan onterecht gekoppeld aan klimaat.

Het gaat om actief luisteren (niet zoeken naar consensus, goedkeuren enz.).

Alleen als iedereen aan boort is kunnen we iets met klimaatverandering. Ook luisteren naar klimaatontkenners, andersdenkenden

Complete reconstructie van economie nodig. Er is een overkoepelende bedreiging, ieder neemt daarin zijn deel, daar hoeft je het niet voor met elkaar eens te zijn.

In het verleden waren het vaak **onverwachte partners** die samen gingen werken en die staan **aan basis van grote veranderingen.** Diversiteit is nodig.

We gaan gemeenschappelijke grond vinden als we een gemeenschappelijk probleem hebben.

Actief zoeken naar mensen waar ik het niet mee eens ben, leren van hun view.

Bron: Marshall G, 2017: Ted ex, I've learnt the most about climate change from those who deny it

<https://www.youtube.com/watch?v=YvsUHL9IQRs>

4. Sander Hermesen en Reint Jan Renes: Draaiboek van gedragsverandering, de psychologie van beïnvloeding begrijpen en gebruiken

Opmerkelijke zinnen uit het boek:

- Hameren op kennis of normen is geen methode waar je snel grote winst mee kunt boeken, maar je kunt er wel mee voorkomen dat gevestigde en ongewenste normen of kennis nog meer impact hebben op gedrag
- Aanzet tot gedrag door: Wederkerigheid (er iets voor terug krijgen) is belangrijk. Sociale bewijskracht (wat zegt de omgeving ervan en wat doen anderen). Schaarste. Consistentie.
- Beter gewenst gedrag tonen dan voorschrijven
- Positieve gevoelens aan gewenst gedrag koppelen
- Een autoriteit roept gehoorzaam gedrag op, volgers. (Influencers)
- Communicatie in de omgang met weerstand: “dit is wat ik wil dat je doet, maar natuurlijk staat het je volledig vrij om het advies op te volgen” Spijt aanwakken: “als je het niet doet dan...krijg je spijt”. Schaarste en angst oproepen.
- Inertie: bied handelingsperspectief aan, bied mensen de gelegenheid om hun voornemen om te zetten in concreet gedrag
- Positieve affectie (humor relevant voor het onderwerp) in combinatie met praktische voordelen maakt het effect op gedrag effectiever.
- Nieuw gedrag moet positieve ervaringen oproepen, anders stoppen mensen zodra de beloning stopt.
- Intrinsieke motivatoren: gevoel van autonomie, competentie en verbondenheid met anderen.
- Het is niet de stip op de horizon die ons (gedrag) drijft, maar dat wat anderen naast ons doen.
- Eigen effectiviteitsstrategie: gaat over vaardigheden, middelen en mogelijkheden om gedrag uit te kunnen voeren. Het gevoel “ik kan dit” dit kan door concrete tips te laten zien, dingen waar mensen zich mee kunnen identificeren
- Goede voornemens leidt tot toestaan ongewenst gedrag. (Dat mag nu, want later ga ik..)
- Bij minder aantrekkelijke lange termijn doelen is het effectief om intenties en voornemens te concretiseren, implementatieplan dat versterkt doorzettingsvermogen. Sociaal bewijs: anderen doen het ook. Feedback: erkenning van goed bezig zijn.
- Situatie creëren waarin het makkelijk is het goede te doen
- Ongewenst gedrag niet verbieden, maar uitstellen en doseren. Met anderen afspreken, zodat de verleiding minder groot is
- Helpen nieuw gedrag wel vol te houden: motivationele en praktische steun: empathie, vertrouwen geven, aanmoedigen, zelfacceptatie. Praktisch: geld, diensten, informatiesteun. Advies, coaching eventueel
- Zelfregulatie: andere koppeling mentaal plaatje en zintuiglijke sensaties. Prikkel en respons koppeling veranderen.
- Samendoen sociale omgeving is belangrijk bij gedragsverandering
- Evolutie is een bottom up proces, experimenteren, flexibiliteit, differentiatie
- Onbewust verleiden en activeren tot gedrag dat tegen persoonlijke waarden van iemand in gaat levert een negatief gevoel op dit leidt weer tot een rationele verklaring waarin je lastig te verklaren gedrag probeert te verklaren, dat beïnvloed emoties en zelfbeeld. (Negatief)
- Om mensen echt tot actie aan te zetten is een oprechte interesse in hun wereld en begrip voor wat ze doen en wat hen drijft cruciaal.

Bron: Hermesen S. en Renes R.J. 2016, Draaiboek van gedragsverandering, de psychologie van beïnvloeding begrijpen en gebruiken. ISBN 9789047009610.

5. Kuijper S. Sceptische houding en machteloosheid in relatie tot het milieubewustzijn. Een onderzoek naar de reflecties op duurzame consumptie van individuen die bij discount supermarkten boodschappen doen

Er spelen verschillende factoren, **onder andere psychologische factoren**, een belemmerende rol waardoor milieubewust **intenties** in veel gevallen **niet omgezet worden in concrete milieubewuste gedragingen, ofwel duurzame consumptie**. (Blz. 44) Binnen psychologische factoren twee hoofdeffecten.

1. In hoeverre iemand het gevoel heeft dat hij of zij invloed kan hebben en kan bijdragen aan een meer duurzame wereld en dat een bepaalde respons nuttig is

2. De mate van sociale verantwoordelijkheid

Onder hoofdeffect 1 wordt de eigeneffectiviteit en responseffectiviteit geschaard.

Obstakels besproken die van invloed zijn op de eigeneffectiviteit en responseffectiviteit; cognitieve mogelijkheden en financiële obstakels

Machteloosheid en scepticisme

Respondenten geven aan dat zij voorlichting en bewustwording als een doorslaggevende factor zien om zichzelf en andere meer duurzaam te laten consumeren. Het gebrek aan kennis betekend dat respondenten niet goed kunnen overzien wat de effecten van duurzaam consumeren zijn. Daarnaast weten respondenten niet goed hoe er duurzaam geconsumeerd moet worden. Respondenten ervaren **het gebrek aan kennis als grootse obstakel in het al dan niet duurzaam consumeren**. 47

Samengevat in mijn woorden: mensen hebben vaak een duurzame intentie en bereidheid. Er is een grote discrepantie tussen duurzaam acties en intenties/ bereidheid. Factoren die daarin een rol spelen zijn: responsiviteit = financiële overwegingen, maar nog belangrijker eigeneffectiviteit, kan ik impact hebben: machteloosheid, scepticisme voortkomend uit niet vertrouwen op informatie die door supermarkten wordt verstrekt. Te weinig bewustzijn: wat is (echt) duurzaam en wat kan ik doen.

Bron: Kuijper S. Bachelor 2015, bachelor scriptie Sociologie, Universiteit van Amsterdam

6. Egmond van N.D., Vries de H.J.M. juni 2011. Utrecht Centre for Earth and Sustainability (UCAD), Utrecht University. Duurzaamheid: de zoektocht naar een integrale wereldview.

6.1 Integraal wereldbeeld en duurzaamheid

Conclusie: (van dit onderzoek)

Duurzaamheid is synoniem met **menselijke waardigheid**. Ontwikkeling is duurzaam als het democratische beleidsproces wordt aangedreven door een integraal wereldbeeld, dat voortdurend opnieuw wordt gekalibreerd in een open publiek debat. **Een beschaving vereist blijkbaar niet alleen een democratisch systeem, maar ook een expliciet integraal wereldbeeld**. Dit integrale wereldbeeld is afgeleid van maatschappelijke vragen, filosofische inzichten en evaluatie van het historische proces in de afgelopen millennia. In dit integrale wereldbeeld moet een fundamenteel en typisch menselijk **evenwicht worden bewaard tussen materiële en immateriële waardenoriëntaties en tussen individueel en collectief georiënteerd waardeoriëntaties**. In plaats van

impliciet te blijven, moeten deze waarden en wereldbeelden zo **expliciet** mogelijk worden. Dat zou politici in staat stellen om de **middelpuntvliedende krachten te herkennen en tijdig te compenseren**, die het publieke debat polariseren, eenzijdigheid versterken, wereldvisies veranderen in hun perverse uitersten en resulteren in rampen zoals zo vaak in het verleden gebeurde.

De boodschap is om **middelpuntzoekende krachten te ontwikkelen**, in het bijzonder 'liefde' in de ruimere zin van het woord, (**empathie, compassie of 'liefde'**) als de essentiële kracht die de middelpuntvliedende krachten tegengaat. Daarbij blijven de dominante waardenoriëntaties binnen een bepaalde afstand van het centrum van het integrale wereldbeeld. Binnen dit domein zijn waardeoriëntaties in een van de individuele wereldbeelden of kwadranten **niet zo extreem of eenzijdig dat respect voor tegengestelde waardeoriëntaties verloren gaat**.

Bron: Egmond van N.D., Vries de H.J.M. juni 2011. Utrecht Centre for Earth and Sustainability (UCAD), Utrecht University. Onderzoek: Sustainability: The search for the integral worldview aan

7. Wahlen Stefan, Heiskanen Eva, Aalto Kristiina, november 2011. Onderzoek naar aanbesteding duurzame catering door overheid op scholen in Finland. Vegetarische dag. Door nudging = onopvallende beïnvloeding.

Weerstand tegen duurzaam eten vanwege **identiteitsverlies** en gevoel ideologie opgedrongen te krijgen.

Een potentiële positieve identiteit **bouwt voort op** continuïteiten met het verleden. Resoneert met **eerdere tradities**.

Aantrekkelijk en heerlijk maken om negatieve attitudes te veranderen en scepticisme te overwinnen.

Nudging, aandacht aan blijven geven (anders stopt gewenste gedrag).

Debat leidt meer naar intrinsieke keuzes.

Bron: Wahlen Stefan, Heiskanen Eva, Aalto Kristiina, november 2011. Onderzoek: Endorsing Sustainable Food Consumption: Prospects from Public Catering aan de University of Helsinki, Finland, Department of Economics and Management.

8. Kari Norgaard, Universitair hoofddocent sociologie, samenvatting van lezing naar aanleiding van onderzoek naar ontkenning klimaatverandering in Noorwegen.

Vaak denken we als mensen het maar zouden **weten en minder hebberig en individualistisch zijn en meer geven om dan zou er geen ontkenning zijn, maar dat is niet zo**.

Sociale ontkenning van ongemakkelijke feiten is een actief proces dat we samen hebben georganiseerd. **Emoties zorgen ervoor hoe we denken**.

Mensen leven in een dubbele realiteit. Er is abstract weten, maar dat is niet geïntegreerd in de ervaring van alledag. Zelfs mensen die zich bewust zijn van klimaatproblematiek, zijn ontkennend. (Als ik eraan denk dan voel ik) Er zijn **drie verstorende emoties** die opgeroepen worden: **schuld, angst voor de toekomst, machteloosheid**. Deze worden privé gehouden en dempen publieke woede.

1. Schuld: Het gaat voorbij aan hoe we onszelf willen zien, als individu en als nationale trots. Individuele en nationale identiteit.

2. Angst voor de toekomst, dat de wereld niet doorgaat op een voorspellende manier. We hebben behoefte aan ontologische veiligheid.
3. Machteloos: er is een inherente noodzaak/behoefte om te voelen dat we iets kunnen doen, invloed kunnen uitoefenen in ons leven. Onze mogelijkheid om effect te hebben op onze wereld en identiteit.

Emoties beïnvloeden denken, we kunnen **sommige informatie ontkennen of blokkeren** om:

Een samenhangende betekenis te kunnen geven aan je leven, je **een gevoel** te geven dat je **een goed leven leidt**. Een **coherent** betekenisstelsel hebben is belangrijk en een gevoel dat we **invloed hebben** in de wereld is belangrijk om een goede dag te hebben. Ontkenning is niet alleen individueel (psychologisch) ik bespreek het als sociaal.

Waar praten we over en wat is sociaal geaccepteerd om te voelen en denken, hoeveel emotie kunnen we tonen en nog steeds gelegitimeerd worden om normaal te zijn.

We reguleren onze blootstelling aan informatie, anders kunnen we gezien worden als depressief of als gek. Dit doen we door:

1. Ontkenning:

“We zijn een kleine speler”

“Amerika is erger”

Nadruk op nationale identiteit, wij zijn goed

Gas is beter dan steenkool, dus moeten we verder gaan met gasexploitatie, je doet iets dat bedenkelijk/ verdacht/ betwistbaar is, maar zegt dat het goed is. (Artsen die mensen in kampen vermoord hebben, zeiden bijvoorbeeld: we hielpen meer mensen te overleven door de zwakkere en oudere mensen te doden).

- a. Reacties als je klimaatverandering ter sprake brengt:

Tijdens smalltalk: bv over weer en klimaatverandering dat kan want het is maar even.

Onderwijs context: je moet optimistisch zijn. Er is een toekomst is nodig. Als het gezien wordt als te depressief om over te praten dan is het ontkenkend.

Sociale context: tijd om te rusten, neem even afstand van de grote wereld.

Politiek: lokale focus, al vooraf bepaalde agenda's.

Interviews: dan wordt wel uitdrukking gegeven aan diepere emoties, maar met ongemak en een beetje afwijkend van het onderwerp.

2. **Angst en hulpeloosheid**: emotionele norm is: ben optimistisch en houd controle, dit leidt tot selectieve aandacht en het controleren van het uiten van informatie, het niet verder vooruit denken en het alleen hebben over dingen die we kunnen doen.
3. **Schuld**: emotionele norm is: ben trots op je land en de daarbij horende *beheersing* vanwege *gehavende identiteit*, dit leidt tot selectief perspectief bijvoorbeeld we zijn niet zo slecht als de Amerikanen, Nederland is een klein land.

Ontkenkende gesprekstechnieken die we gebruiken:

Humor Focussen op de feiten, in plaats van jezelf toestaan de verstorende informatie te voelen.

Controleren en niet te veel blootstellen aan informatie

Aandacht ergens anders op richten:

Lokale gemeenschap, traditie, verleden

Focussen op iets wat je kunt doen

Dit zijn culturele normen om het weer oké te maken voor onszelf en elkaar, zodat we ons niet hulpeloos hoeven te voelen. (Ik doe dat ook, zegt ze)

Het is niet alleen individueel psychologisch:

1. Micro: individuele psychologie, ervaringen en emoties
2. Meso: rol van de cultuur, emoties sociaal gestructureerd, gespreksnormen, emotienormen.
3. Politiek economische gevormde emoties en redeneringen

Wat op het spel staat voor ons?

Overleving mensheid, ecologisch systeem en onze samenleving zoals we het kennen. Het idee dat we niet handelen omdat we het niet weten, is het ontkennen van **ons privilege dat we veel kracht hebben om te handelen**.

Het idee dat het gewoon informatie is die in de weg zit is gewoon vindingrijk bedacht

Bron: Norgaard K, 2013, Universitair hoofddocent sociologie, lezing n.a.v. onderzoek naar ontkenning in Noorwegen uit 2001: Living in Denial lezing Reykjavik, Iceland

https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=f51N4-tBvVc

9. Health belief system

Factoren die van invloed zijn op veranderingsbereidheid van eet/leefgewoontes bij mensen om ziekte te voorkomen, zouden die ook van toepassing kunnen zijn bij verandering van leefgewoontes voor duurzaamheid?

Health belief system	Definitie(s)	Toepassing	Mogelijke vertaling naar klimaat door Emmanuelle
Vatbaarheid	Ervaren dreiging, denken dat ze bevattelijk zijn voor gezondheidsrisico, inschatting van de kans om het te krijgen	Laat risiconiveaus zien. Laat persoonlijk risico zien van bepaald kenmerkend gedrag	Risico's door klimaatverandering en verminderde biodiversiteit. Ook persoonlijk. Hoeveel kans is er dat ik geraakt word door klimaatverandering ten gevolge van bepaald gedrag dat ik vertoon.
Ernstig	Intensiteit/hevigheid, dat dit gezondheidsrisico ernstige gevolgen heeft, hoe serieus is het en wat zijn de consequenties	Specificeer de consequenties van het risico en de conditie	Ernstige gevolgen. Hoe heftig, ernstig is het dan.
Voordelen/nadelen	Voordelen, obstakels/ kosten, dat het aanbevolen gedrag effectief is en de kans op problemen verminderd en dat de voordelen groter zijn dan de mogelijke nadelen. Is het doeltreffend, werkzaam in verhouding tot de inschatting aan tastbare en psychologische kosten	Definieer welke actie te ondernemen, hoe, wanneer en waar. Maak duidelijk welke positieve effecten verwacht kunnen worden. Identificeer en verminder obstakels door geruststelling, stimuleren/ beweegredenen bespreken en ondersteuning	Wat is effectief gedrag om problemen te verminderen. Hoe is de kosten baten verhouding. Impact van meedoen en voordelen in beeld brengen
Actiebereidheid	Aanwijzingen voor actie, strategieën	Bied informatie over hoe het te doen.	Voorbeelden van impactvolle acties

	om de bereidheid te activeren/ herinneren	Geheugensteuntjes aanbevelen	en geheugensteuntjes
Zelfvertrouwen	Zelfwerkzaamheid/ vertrouwen in mogelijkheid om zelf actie te kunnen ondernemen	Bied training en begeleiding aan in het uitvoeren van de activiteit.	Ben ik zelf in staat iets te doen. Impact te hebben.

10. Afkickprotocol voor verslaafden

Omdat er veel over verslaving aan consumenten werd gesproken afkickprotocollen voor verslaafden.

De kernpunten van het 12-stappen-model

- Je geeft toe een probleem te hebben
- Je bent bereid hulp van anderen te krijgen
- Je bent eerlijk over je voortgang
- Je bent in een omgeving die je kunt vertrouwen
- Je bent bereid zelf te veranderen;
- De aangerichte schade maak je ongedaan.
- Je helpt anderen die van hun probleem af willen

De eerste stap is erkenning van het probleem. Dit vertalend naar duurzaamheid is de eerste stap nog niet gezet, want overmatig niet noodzakelijk consumenten wordt door mainstream nog niet als verslavend ervaren.

Aan de omgeving van verslaafde (dit kunnen we vertalen naar overmatig consumerende mensen) wordt het volgende aangeraden:

- Ga gesprek aan,
- Tolereer verslaving niet,
- Blijf respectvol,
- Geef grenzen aan.

<https://www.afkickkliniekwijzer.nl/behandelmethodes/>

11. Boeken

Babette Porcelijn: de verborgen impact
Anabella Meijer: Eerste hulp bij klimaatverandering
Paul Hawken: Drawdown

Joanna Macy en Molly Young Brown: Terugkeer naar het leven
Joanna Macy: actieve hoop
Joanna Macy: widening circles

George Marshall: Don't Even Think About It, Why Our Brains Are Wired to Ignore Climate Change

Sander Hermesen en Reint Jan Renes: Draaiboek van gedragsverandering, de psychologie van beïnvloeding begrijpen en gebruiken

Daniel Kahneman: Ons feilbare denken

Marshall B Rosenberg: Geweldloze communicatie

Ware winst: Christian Felber

Donut economie: Kate Raworth

David Wallace-Wells: De onbewoonbare aarde

Jelmer Mommers: Hoe gaan we dit uitleggen. Onze toekomst op een steeds warmere aarde

12. Linkjes van respondenten gekregen

Nudge.nl voor iedereen die aan de slag wil voor een concreet betere wereld, kleine concrete acties

To good to go, tegen voedselverspilling: <https://toogoodtogo.nl>

Degrowth een wereldwijde beweging, Nederlands platform: ontgroe.nl

Turnclub.org aanpak maatschappelijke vraagstukken met een kunstenaarsmindset

Slowfood.nl voor fair en schoon voedsel

Sustainable development goals: <https://www.sdg Nederland.nl/>

Joanna Macy: the work that reconnects gebaseerd op systeemtheorie, diepe ecologie en boeddhisme. Documentaire over haar werk https://www.npostart.nl/widening-circles/06-11-2016/KN_1685547

Platform IUCN Nederland (International Union for Conservation of Nature, internationale unie voor natuurbescherming) (<https://www.iucn.nl/themas>).

LSA (Het LSA is de landelijke vereniging voor innovatief bewonersinitiatief) <https://www.lsabewoners.nl/>

Intergovernmental Panel on Climate Change, klimaatrapporten: <https://www.ipcc.ch>

13. Theoretische verkenning Tertoolen, Kreveld, Macy, Halifax, Lertzman, Aarts, Meerendonk, Oosterom, Beunder

Wat maakt dat mensen zich gaan inzetten voor het milieu en is er al iets over bekend? Wat zijn de mogelijk werkzame factoren? Zijn er psychologische en sociologische onderzoeken en opvattingen over milieu actiebereidheid?

Ik heb diverse bronnen: onderzoekers en milieuorganisaties geraadpleegd. Welke factoren zijn ondermijnend voor milieu actiebereidheid en welke (kunnen) juist wel behulpzaam zijn.

Voorlichting werkt averechts

Alleen voorlichting over milieu blijkt een averechts effect te hebben.

“De effecten van sturende voorlichting zijn dus niet alleen gering, maar kunnen zelfs tegengesteld zijn aan wat beoogd wordt”.¹ (Tertoolen. G en Kreveld D. van, rijksuniversiteit Groningen, 1995) is de conclusie van een onderzoek naar overheidscampagnes over mobiliteit en milieu. “Uit dit onderzoek bleek bij voorbeeld dat bij automobilisten die intensief werden voorgelicht over de hoge kosten van hun autogebruik, zowel het kosten- als het milieubesef daalde.”

Klimaatpsycholoog Renée Lertzman zegt “Het heeft weinig zin om mensen te confronteren met nieuwe feiten, informatie of data, want daarop zullen ze hun gedrag niet aanpassen.”² (Renée Lertzman, geciteerd in artikel van Wendy Koops, 13 februari 2017)

Mensen kunnen en willen wel veranderen maar willen niet overtuigd worden volgens Stijn van Meerendonk in zijn toelichting op motiverende gespreksvoering.⁴

De boodschap is vaak óf heel positief en gericht op oplossingen, óf mensen worden doodsbang gemaakt om ze tot actie aan te zetten. Dit werkt niet.² (Renée Lertzman, geciteerd in artikel van Wendy Koops, 13 februari 2017)

Milieu-melancholie

Het is niet zo dat mensen niet weten hoe het ervoor staat met het milieu, maar dat ze zich erdoor overweldigd voelen. Hetgeen leidt tot milieu-melancholie volgens klimaatpsycholoog Renée Lertzman (2017)

“De meeste mensen leken op het eerste gezicht niet onder de milieuvervuiling te lijden. Wel spraken ze steeds over de omgeving en de meren die vroeger zo schoon en ongerept waren. Het deed mij denken aan literatuur over verlies en depressie. “Ik besepte dat die melancholie een logische, rationele reactie op de klimaatcrisis in de weg zit. De complexe combinatie van gevoelens die mensen al dan niet bewust hebben, kan leiden tot verlamming of ontkenning.” Door die complexe gevoelens treden allerlei beschermingsmechanismen in werking. Mensen keren zich bijvoorbeeld door ‘dissociatie’ af van die verontrustende gevoelens en richten zich in plaats daarvan op andere dingen.”² (Renée Lertzman, 2017)

Cognitieve dissonantie

De informatie die tot ons komt over de erbarmelijke stand van het milieu raakt ons direct. Het is ook verbonden aan ons gedrag, iedereen draagt namelijk bij aan de klimaatverandering, Hierdoor komen er diverse ongemakkelijke emoties en gevoelens

van schaamte op. Informatie over het milieu doet pijn, en die pijn stoppen we vaak weg. En vervolgens doen we er niets mee.

Dit leidt in veel gevallen tot cognitieve dissonantie. Cognitieve dissonantie treedt op als onze opvatting en ons gedrag niet met elkaar in overeenstemming zijn. Dat is ongemakkelijk voor ons zelfbeeld. We vinden het dan ook pijnlijk om informatie te accepteren die conflicteert met ons gedrag of onze overtuiging.

Om dat ongemakkelijke gevoel te vermijden maken we gebruik van allerlei vermijdingsstrategieën:

- Metafoor of ander engagement: “ik bescherm de aarde op een andere manier”
- De aanklager veroordelen: “Jij hebt geen recht dit van mij te vragen”
- Ontkenning van verantwoordelijkheid: “ik ben niet de hoofdoorzaak van dit probleem” “Er is helemaal geen klimaatcrisis”
- Afwijzing van schuld: “ik heb niets destructiefs gedaan”
- Negeren: “ik weet simpelweg de consequenties van mijn acties niet”
- Machteloosheid: “ik ben maar een heel klein wezen in deze constructie” “als andere landen, de overheid niets doet heeft het geen zin”
- Beperking: “er zijn te veel belemmeringen”
- Comfort: “het is te moeilijk om mijn gedrag te veranderen” (Stoll-Kleemann, 2001)

³(Oosterom Marit en Beunder Alexander, 26 mei 2011)

Volgens Lertzman is het belangrijk dat we rekening houden met wat zij ambivalentie noemt.” Ons gedrag wordt bepaald door allerlei verlangens en waarden die met elkaar wedijveren en aan elkaar tegengesteld kunnen zijn. Deze ambivalentie leidt tot verlamming.”

Naast cognitieve dissonantie en ambivalentie zijn er nog andere factoren die volgens onderzoekers belemmerend werken:

Niet te overziene en niet direct ervaarbare gevolgen

De grootte van de gevolgen (door milieuschade) zijn voor een individu niet te overzien, en het individu weet hierdoor ook niet hoe hij op dit probleem moet reageren, en doet hierdoor zeer waarschijnlijk niets (Rachlinski, 2009).

Ook de psycholoog Robert Gifford (2009) meent dat het lastig is voor mensen om opgewonden te raken over dingen die ver weg gebeuren in ruimte, en in tijd. Het probleem is niet in het leven van de mensen. Het is in de media, maar niet in hun dagelijkse ervaring, en dat is een groot verschil. De consequenties van de opwarming van de aarde spelen zich ergens anders op de wereld af, en niet in de achtertuin van mensen. Ook is de langzame ontwikkeling van het probleem een reden waarom mensen zich niet meteen zorgen maken. Het is anders dan een snelle ramp, als bijvoorbeeld een aardbeving. Al deze aspecten zorgen ervoor dat het voor mensen gemakkelijker is om het klimaatprobleem te ontkennen en te negeren ³

Freerider rationaliteit van individuen en overheden

Er is sprake van de freerider rationaliteit wanneer mensen handelen vanuit hun economisch eigenbelang en hun beslissingen baseren op een individuele kosten- en batenanalyse, is het voor niemand rationeel om bij te dragen aan de productie van een publiek goed als klimaatmitigatie, omdat de individuele kosten de individuele baten overstijgen. Immers, de baten van elke individuele bijdrage aan klimaatmitigatie worden over de hele wereld verdeeld. Omdat mensen overwegend handelen volgens deze freerider rationaliteit zal er geen klimaatmitigatieplaatsvinden. ³

Industrial Growth society

In onze maatschappij drukt het industriële groei paradigma een aanzienlijke stempel op te nemen (milieu) beslissingen. In dit paradigma ben je succesvoller naarmate je meer bezit, meer consumeert, meer winst maakt, goed bent in zelfverrijking en ook persoonlijke status is belangrijk.

Mensen die extrinsiek gemotiveerd zijn hebben dan ook meer interesse in individuele status, consumptie en zelf-verrijking.³

Volgens de Britse activist Monbiot moeten voorstanders van de aanpak van het klimaatprobleem niet de weg inslaan van het 'groene consumeren' omdat dit alsnog de nadruk legt op eigendommen en status. Zij moeten hun focus eerder richten op het blootleggen van de psychologische theorieën over waarden, zodat mensen eigen gedrag gaan begrijpen en kunnen veranderen.

De schrijvers van het rapport over antropogene klimaatverandering spreken van het grootste marktfalen uit de geschiedenis. "We definiëren klimaatverandering als een grote en complexe vorm van marktfalen. De 'klimaatschade' van menselijke CO₂-uitstoot is te zien als een negatieve externaliteit oftewel als maatschappelijke kosten waarvoor niemand in de markt de prijs hoeft te betalen en daardoor overgeproduceerd wordt. Een oplossing van dit marktfalen – in dit hoofdstuk klimaatmitigatie genoemd – is te zien als een publiek goed (2) tot dusver ontbreekt een effectieve aanpak van het probleem ontbreekt en de wereldbevolking momenteel onvoldoende klimaatmitigatie 'produceert'.³ (Oosterom Marit en Beunder Alexander, 26 mei 2011)

Factoren die een effectieve klimaataanpak belemmeren	Factoren die een effectieve klimaataanpak bevorderen
Economie	
Freerider rationaliteit	Onderling vertrouwen
Onduidelijke kosten- en batenverdeling	Duidelijke kosten- en batenverdeling
Rent-seeking gedrag	Minder rent-seeking gedrag
Hoge gemiddelde winsten	Lage gemiddelde winsten
Lage mate van democratie	Hoge mate van democratie
Meer individuele consumptie dan collectieve consumptie	Meer collectieve consumptie dan individuele consumptie
Psychologie	
Free-rider rationaliteit	Individuele motivatie
Extrinsieke waarden	Intrinsieke waarden
Gevoel van afstand	Gevoel van urgentie
Groene consumeren	Openheid over psychologische processen
Korte termijn denken	Lange termijn denken
Abstracte probleemdefinitie	Heldere probleemdefinitie

Volgens Oosterom Marit en Beunder Alexander, UU, 26 mei 2011

Wat is werkzaam?

Hoe kunnen we de verlammeende ambivalentie, die ons weerhoudt van het ondernemen van actie wegnemen? En hoe kunnen we kennis over belemmerende factoren omzetten in zin om actief te worden voor duurzaamheid? Wat is hierover geschreven?

Gesprek (in de plaats van voorlichting, melancholie en dissonantie)

Verlammende ambivalentie kan volgens diverse bronnen weggenomen worden door het bespreekbaar te maken en te erkennen. Door de mogelijkheid te scheppen om zelf keuzes, doelen en oplossingen onder woorden te brengen, die aansluiten bij de intrinsieke waarden van de persoon zelf.

Concreet betekent dat volgens Lertzman: stop met mensen te vertellen wat ze moeten doen en ga ze begeleiden naar wat ze zelf willen doen. "Vraag: wat wil jij eigenlijk? En laat de mogelijkheden zien."²

Lertzman zegt dat het heel belangrijk is voor complexe onderwerpen als klimaatverandering het milieu en duurzaamheid, dat er naar je geluisterd wordt, maar ook dat je zelf iets onder woorden moet brengen. Vaak weten mensen helemaal niet precies wat ze ervan denken. Je kunt dan ook niet meteen werken aan een oplossing, zonder de ambivalentie bespreekbaar te maken en te onderkennen dat we in een precarie situatie zitten. Het is van belang dat er een geïntegreerde emotionele en cognitieve ervaring is, bijvoorbeeld door te zeggen: niemand heeft dit gewild, maar toch zitten we nu in deze beangstigende situatie. En we moeten er iets aan doen. Aan deze boodschap van erkenning koppelt Lertzman een positieve oproep tot actie. "Het is een enorme kans voor ons als mensheid," vervolgt ze, "om ons van onze beste kant te laten zien en creatief en verbeeldingsrijk te zijn. Waarom doe je niet met ons mee?"² Ze geeft aan dat het belangrijk is om altijd open vragen te stellen, om vertrouwen op te bouwen. Mensen moeten zich vooral niet schuldig voelen, want dan treden allerlei verdedigingsmechanismen in werking.

Lertzman maakt gebruik van motivational interviewing, dat wil zeggen motiverende gespreksvoering. Het gaat hierbij om het vinden van de intrinsieke motivatie. Dit is immers is een belangrijke voorspeller van toekomstig (lange termijn) gedrag.

Door het conflict te benoemen geef je mensen zelf de kans een keuze te maken.

Mensen zijn eerder geneigd te doen wat nodig is als ze het gevoel hebben dat ze niet worden veroordeeld, dat ze vrij zijn om hun eigen beslissingen te nemen. "Je benadert mensen niet met de boodschap dat hij of zij iets móet doen, omdat we anders met z'n allen in de problemen komen. De boodschap is een radicaal andere: je gaat ervan uit dat iemand zelf het juiste wil doen en je vertrouwt dat hij of zij de goede keuze zal maken. Ook al zijn er vaak zoveel andere dingen die de aandacht opeisen."

"Als ze zelf tot een bepaald inzicht komen, is de kans groter dat ze ook daadwerkelijk aanpassingen gaan doen. En dat volhouden."

Van Meerendonk zegt hierover motivational interviewing we maken eerst ruimte om alle nadelen van verandering benoemen en daarna vragen we of er ook voordelen van verandering zijn en daar vragen we op door, waardoor mensen zelf over oplossingen gaan nadenken. Dat wat iemand zichzelf hoort zeggen heeft voorspellende waarde voor de toekomst. In motivational interviewing wordt er daarom doorgevraagd op de voordelen en oplossingen.⁴ (Meerendonk van Stijn, 2019)

Het is een wijze van interviewen waarbij de intrinsieke motivatie wordt aangesproken. Intrinsieke motivatie bestaat niet alleen uit redenen en kunnen, maar ook uit wensen, vertrouwen en noodzaak, alle vijf de factoren moeten volgens Meerendonk in het gesprek aan bod komen om tot duurzame gedragsverandering te leiden.⁴

De grootsheid van het probleem proporties laten aannemen zodat we ons ermee kunnen verbinden. (Als tegenwicht voor de niet te overziene en niet direct ervaarbare gevolgen)

Joan Halifax, activiste, zei hierover tijdens de retraite Standing on the Edge, september 2018, waar ik aan deelgenomen heb: "Het zijn gewoon onze hersenen die kunnen de

grootseheid van de ellende die ver weg is niet bevatten. Ik had dat ook met de aardbevingen in Nepal, totdat ik de foto zag van één klein kind dat dakloos was geworden. Daardoor kreeg het lijden een gezicht, ik kon er een persoonlijke relatie mee aangaan. Dat maakte dat ik me ermee kon verbinden en kon handelen.”⁶

Paradigma verandering en gemeenschapsgerichtheid (Als tegenwicht voor freerider rationaliteit en industrial growth society.)

Joanna Macy, activiste en medeoprichter deep ecology beweging, onderscheidt de drie grote verhalen van deze tijd. Aan de twee bestaande verhalen heeft zij het derde verhaal toegevoegd, de grote ommekeer. Het transitie verhaal geeft de gemeenschappelijkheid van samen met anderen bijdragen aan een paradigmaverandering van industriële groei maatschappij naar een leven ondersteunende samenleving. De drie verhalen:

1. Industrial growth, het business as usual verhaal
2. The unraveling, het verhaal van het verdwijnen van levende systemen, ondersteund door onderzoeken over het milieu.
3. The great turning, transitie naar live sustaining society.

Het laatste verhaal maakt dat we zonder te ontkennen en zonder zekerheid toch actie kunnen ondernemen vanuit intrinsieke waarde. Het zorgt er ook voor dat mensen zich deel voelen uitmaken van een grotere beweging die plaats vindt.

Joanna Macy benadrukt hoe belangrijk het is dat we onze schaamte, angst, woede, wanhoop, pijn en het verdriet, die opkomt als we de omvangrijkheid van de milieuproblematiek toelaten, niet problematiseren, maar zien als een uitdrukking van onze waardering en verbondenheid met het leven op aarde. Als iets dat we kunnen verwelkomen. Ook kent ze waarde toe aan de onzekerheid die gepaard gaat met de klimaatverandering, waardoor we niet weten waar onze acties toe zullen leiden. De hopeloosheid van de situatie maakt dat we NU iets moeten doen, dat onze intrinsieke motivatie en intentie belangrijker wordt dan succes. Dat we beseffen dat we een onderdeel van de aarde zijn en niet los ervan. Dat het onze solidariteit met andere mensen vergroot en dat ieder gesprek betekenis heeft en onderdeel kan zijn van de transitie. En las laatste dat we een ruimer tijdsbesef krijgen, omdat wat wij nu doen invloed heeft op toekomstige generaties.

Zij benadrukt hoe belangrijk het is dat we beseffen dat we een deel zijn van een groter geheel, een ecosysteem, waar wij onderling van elkaar afhankelijk zijn. En hoe belangrijk dat gemeenschapsbesef is. Ook andere bronnen geven aan hoe belangrijk gemeenschappelijkheid is.

Zo staat in Antropogene klimaatverandering, dat mensen het meest gemotiveerd raken als meer mensen iets doen:

“Een studie van Cialdini et al. (2011) naar milieuverantwoordelijk gedrag, toonde aan dat mensen eerder bereid zijn om rekening te houden met het milieu als mensen om hen heen dat ook doen. De onderzoekers hingen vier verschillende affiches om deurknoppen van huizen. Het eerste affiche zei dat de bewoners zuinig om moesten gaan met energie omdat dat goed was voor het milieu; het tweede affiche zei dat energiebesparing sociaal verantwoordelijk was; het derde affiche zei dat energiebesparing geld bespaarde en een vierde affiche beschreef dat de meerderheid van de buurt ook zuinig omging met energie. De meterstanden van de huizen waar de affiches waren opgehangen werden gemeten. Na analyse bleek dat de mensen met het vierde affiche aan de deur het meest bespaarden op energie. Dit onderzoek wijst uit dat mensen erg gevoelig zijn voor gedrag van mensen in hun omgeving, en ook eerder bereid zijn iets te doen voor het milieu als ze weten dat ze hier niet de enige in zijn. Dit

onderzoek toont dus aan dat mensen handelen volgens het freerider model. Ze nemen pas deel aan de productie van een publiek goed – in dit geval de aanpak van het klimaatprobleem – wanneer ze weten dat de rest dat ook doet. (Cialdini et al. 2011).”³

Ook prof. dr. Noelle Aarts hoogleraar Socio-Ecologische Interacties Radboud Universiteit en voorheen werkzaam WUR, legt de nadruk in haar inauguratie rede op de dialoog tussen andersdenkenden. Ze zegt: “Wetenschappers moeten de dialoog aangaan met de samenleving” En benoemt participatief actie onderzoek als mogelijkheid.

“De toegevoegde waarde van een living lab is dat collectieve actie en coördinatie kunnen ontstaan van mensen die zich vanuit verschillende achtergronden en belangen groeperen rond een gemeenschappelijk, concreet, nabijgelegen, realiseerbaar doel, omdat ze daar samen zingeving uit putten” (Verhaeghe, 2015). Daartoe zijn sociale leerprocessen nodig die egoïstisch en opportunistisch gedrag helpen voorkomen (Ostrom, 1990). Een erkenning van de fundamentele afhankelijkheden die in het spel zijn geldt als startpunt voor dergelijke leerprocessen waarin mensen samenwerken, onderhandelen en al experimenterend hun weg zoeken middels wat we participatief actieonderzoek noemen. Dat is een spannende aangelegenheid, aangezien - los nog van het uiteindelijke resultaat - het onderzoeksproces zelf reeds veranderingen teweegbrengt, bijvoorbeeld in de ontwikkeling van relaties tussen betrokkenen op basis van een wederzijds vertrouwen dat in interactie gaandeweg wordt opgebouwd. Dergelijk onderzoek, waarbij dynamiek en dependentie de uitgangspunten zijn, is per definitie contextueel, wat wil zeggen dat de context niet wordt gereduceerd tot één of enkele variabelen, maar in de volle breedte wordt betrokken. Het beleid van de Radboud Universiteit om te kapitaliseren op de diversiteit aan disciplines die binnen de universiteit aanwezig zijn en interfacultaire samenwerking te stimuleren om maatschappelijke uitdagingen aan te pakken, waaronder het bevorderen van de kwaliteit van de leefomgeving, juich ik dan ook van harte toe.⁵ (Aarts Noelle 2018)

Conclusie:

De bronnen die ik geraadpleegd heb zijn de bronnen die ik heb kunnen vinden, uiteraard niet volledig. Ik heb wetenschappelijke bronnen, maar ook bronnen van mensen die zich al decennialang inzetten voor duurzaamheid, van psychologen, sociologen en econoom bestudeerd. Ik heb ervan genoten om meer zicht te krijgen op de (visies over) stimulerende en belemmerende factoren om tot duurzame actie te komen. De vragen die ik me stelde voor deze theoretische verkenning waren: Wat maakt dat mensen zich gaan inzetten voor het milieu en is er al iets over bekend? Wat zijn de mogelijk werkzame factoren? Het verheugt me dat de werkzame factoren grotendeels terug te zien zijn in de methodiek van participatief onderzoek en Appreciative Inquiry. In onderstaande tabel heb ik de mogelijk werkzame factoren op basis van deze theoretische verkenning bij elkaar gezet.

Mogelijk werkzame aspecten om te komen tot klimaat/ duurzame acties:

Meerend nk van Stijn motivatio nal interviewi ng specialist	Joanna Macy Activiste.	Joan Halifax, activiste	Aarts Noelle, hoogleraar Socio- Ecologische Interacties. Biologie en culturele antropologi e	Renée Lertzman Klimaat Psycholoo g	Oosterom Marit en Beunder Alexander Psycholoog en econoom	Participatief Actie Onderzoek
--	---------------------------	-------------------------------	---	--	--	-------------------------------------

Vertrouwen	Vertrouwen.		Dialogo, samenwerkingen	Vertrouwen	Onderling vertrouwen	Vertrouwen in gemeenschap en mensen is basis
		Ervaarbare proporties van probleem			Duidelijke kosten- en batenverdeling	Oplossingen vanuit gemeenschap
	Succes is geen doel	Geen rendementsdenken			Minder rent-seeking gedrag	Geen zoeken, maar gemeenschap faciliteren en samenbrengen van kennis en co-creëren van oplossingen
	Succes is geen doel	Geen winst			Lage gemiddelde winsten	
	Transitie, the great turning. Samenwerking. Compassie. Luisteren		Mensen van verschillende achtergronden in dialoog.		Hoge mate van democratie	Iedere inbreng is van waarde
	Deel van groter geheel, ecosysteem, onderling afhankelijk zijn				Meer collectieve consumptie dan individuele consumptie	Focusgroepen gericht op resultaat voor het collectief
Zelf oplossingen bedenken en zelf onder woorden brengen	Individuele motivatie en intentie belangrijker dan succes			Zelf onder woorden brengen en keuzes maken	Individuele motivatie	Individuele motivatie, probleemstelling en oplossing is deel van onderzoek
Intrinsieke motivatie	Intrinsieke waarden.	Intrinsieke waarden		Intrinsieke motivatie	Intrinsieke waarden	Intrinsieke waarde, deel van onderzoek
	Gevoel van urgentie. Nu leef je Nu handelen	Gevoel van urgentie			Gevoel van urgentie	Ervaren probleem dat opgelost moet worden
Zowel voor als	Openheid erkenning en	Openheid over		Luisteren, open	Openheid over	Openheid, open vragen,

nadelen van gedrag bespreken	waardering gevoelens en psychologische processen	lastige emoties die opkomen		vragen, erkennen. Gesprek over ambivalentie	psychologische processen	ruimte erkenning waardering voor wat er gezegd wil worden door respondent.
	Tijdsbesef wordt ruimer. Luister naar "mensen (kleinkinderen) die leven in de toekomst"	Erkennen lijden in verleden en toekomst			Lange termijn denken	
Heldere probleem Definitie. Begint gesprek mee	Heldere probleemdefinitie				Heldere probleemdefinitie	Heldere probleemdefinitie vanuit gemeenschap

Bronnen:

1. Tertoolen G. en Kreveld D. 1995, Rijksuniversiteit Groningen onderzoek naar Overheidscampagnes, beleid en maatschappij. Titel: Ineffectiviteit en schadelijke bijwerkingen van voorlichting. Mobiliteit en milieu. Bladzijde 4.
<https://rjh.uu.nl/beleidmaatschappij/article/download/26931/24367>
D. van Kreveld (hoogleraar toegepaste sociale psychologie UU)
Dr. Gerard Tertoolen (adviesdienst Verkeer en vervoer).
2. Lertzman Renée, Klimaatpsycholoog geciteerd door Wendy Koops, 13 februari 2017
In down to earth platform voor groene journalistiek.
<https://downtoearthmagazine.nl/renee-lertzman-over-klimaatmelancholie>
3. Oosterom Marit en Beunder Alexander, 26 mei 2011
Antropogene klimaatverandering Universiteit Utrecht
<https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/256086>
4. Meerendonk van Stijn, 2019
Motivational interviewing
www.academiemg.nl/motivational-interviewing
5. Aarts Noelle, 26 oktober 2018
Inaugurele rede prof. dr. Noelle Aarts hoogleraar Socio-Ecologische Interacties Radboud Universiteit
<https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/197147/197147.pdf?sequence=1>
6. Macy Joanna
<https://www.youtube.com/watch?v=qojnmYJQAxQ>
<https://workthatreconnects.org>
<https://bodhitv.nl/2018/12/20/sterke-boeddhistische-vrouwen-joanna-macy/>

Actieve Hoop, Hoe de chaos onder ogen zien zonder gek te worden. Macy J., Johnstone Asoka, ISBN 9789492494023, uitgave 2016

7. Halifax Joan, Standing at the edge, Finding Freedom Where Fear and Courage Meet, uitgave 2018